

ปัจจัยทางจิตสังคมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวในเขตกรุงเทพมหานคร
EFFECTS OF PSYCHOSOCIAL FACTORS ON ROLE PERFORMANCE AMONG SINGLE
PARENTS IN THE BANGKOK METROPOLITAN AREA.

อภินดา ชัยมานะเดช

บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2561

ปัจจัยทางจิตสังคมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวในเขต
กรุงเทพมหานคร

ปริญญานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาพัฒนาการ
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ปีการศึกษา 2561
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

EFFECTS OF PSYCHOSOCIAL FACTORS ON ROLE PERFORMANCE
AMONG SINGLE PARENTS IN THE BANGKOK METROPOLITAN AREA.

A Thesis Submitted in partial Fulfillment of Requirements
for MASTER OF EDUCATION (Developmental Psychology)
Faculty of Humanities Srinakharinwirot University

2018

Copyright of Srinakharinwirot University

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

ปัจจัยทางจิตสังคมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวในเขตกรุงเทพมหานคร

ของ

อภินดา ชัยมานะเดช

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาพัฒนาการ

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)

คณะกรรมการสอบปากเปล่าปริญญานิพนธ์

ที่ปรึกษาหลัก

ประธาน

(อาจารย์ ดร.ชญญา ลีศัตบุพ่าย)

(รองศาสตราจารย์ ดร.ปิ่นกนก วงศ์ปิ่นเพชร)

ที่ปรึกษาร่วม

กรรมการ

(อาจารย์ ดร.ปริญญานิพนธ์ เพี้ยซ้าย)

(อาจารย์ ดร.สุพัทธ แสนแจ่มใส)

ชื่อเรื่อง	ปัจจัยทางจิตสังคมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่ เลี้ยงเดี่ยวในเขตกรุงเทพมหานคร
ผู้วิจัย	อภินดา ชัยมานะเดช
ปริญญา	การศึกษามหาบัณฑิต
ปีการศึกษา	2561
อาจารย์ที่ปรึกษา	อาจารย์ ดร. ชัญญา ลีศัตร์พ่าย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาอำนาจในการทำนายของปัจจัยทางจิต ได้แก่ ความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค ความฉลาดทางอารมณ์ และปัจจัยทางสังคม ได้แก่ การสนับสนุนทางสังคม การมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว ที่มีต่อพฤติกรรมการทำตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวในกรุงเทพมหานครอยู่ในวัยผู้ใหญ่ ช่วงอายุ 20-40 ปี เกิดการหย่าร้าง การแยกกันอยู่อย่างถาวร การเสียชีวิตของคู่สมรสและเป็นบุคคลหลักในการเลี้ยงดูลูก จำนวน 200 คน เกณฑ์การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณในการคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างการ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบวัดที่สร้างขึ้นใหม่จำนวน 6 ฉบับ คือ แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล แบบสอบถามบทบาทการเป็นพ่อแม่ แบบสอบถามการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค แบบสอบถามความฉลาดทางอารมณ์ แบบสอบถามการสนับสนุนทางสังคม แบบสอบถามการมีแบบอย่างของพ่อแม่ ค่าความเชื่อมั่น .900, .935, .931, .884 และ .901 ตามลำดับ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติวิเคราะห์ความสัมพันธ์และสถิติวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค ความฉลาดทางอารมณ์ การสนับสนุนทางสังคม การมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว เท่ากับ .213, .644, .360 และ .326 ตามลำดับ ตัวแปรทั้ง 4 สามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวได้ร้อยละ 47.1 โดยพบตัวแปรที่มีอิทธิพลในการทำนาย 2 ตัวแปร คือ ความฉลาดทางอารมณ์ มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยเท่ากับ .634 และการมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยเท่ากับ .222 ส่วนตัวแปรความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรคและการสนับสนุนทางสังคมไม่พบว่ามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว

คำสำคัญ : พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว, พฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว

Title	EFFECTS OF PSYCHOSOCIAL FACTORS ON ROLE PERFORMANCE AMONG SINGLE PARENTS IN THE BANGKOK METROPOLITAN AREA.
Author	APINDA CHAIMANADECH
Degree	MASTER OF EDUCATION
Academic Year	2018
Thesis Advisor	Chanya Leesattrupai , Ph.D.

This research aims to study the prediction of psychological factors including the following factors: adversity quotient, emotional intelligence and social support, which was comprised of social support, having role models for the role performance of single parent influencing the role performance of a single parent. The sample group in this research consisted of two hundred single parents aged twenty to forty, living in the Bangkok metropolitan area and they were divorced, separated or widowed. Multiple regression analysis was used to calculate the sample size. The data were collected by a questionnaire consisting of six 6 parts - personal data, the role of parents, adversity quotient, emotional intelligence, social support and in-role behavior with a reliability level of .900, .935, .931, .884, and .901, respectively. The descriptive statistics (percentage, mean and standard deviation) and multiple regression were used for data analysis. The results presented that the correlation coefficient between the adversity quotient, emotional intelligence, social support and having role models for role performance of single parents based on the performances of other single parents and equal to .213, .644, .360 and .326, respectively. All four variables were able to predict behavior according to the role performance of each single parent at 47.1%, with the variable influences the prediction of two variables as emotional intelligence with a regression coefficient of .634 and having a role model of role performance of single parents according to the role performance of single parent has a regression coefficient equal to .222, as for the variables of the adversity quotient and social support that was not presented to influence the role performance of single parents.

Keyword : Psychological factors, Role performance

กิตติกรรมประกาศ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้เป็นอย่างดี ด้วยความกรุณาอย่างสูงและความเอาใจใส่ในรายละเอียดอย่างดีจากที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์ อาจารย์ ดร.ชัญญา ลีศัตบุพผาย และที่ปรึกษาร่วมปริญญานิพนธ์ อาจารย์ ดร.ภิญญาพันธ์ เพี้ยซ้าย ซึ่งได้เสียสละเวลาอันมีค่าในการถ่ายทอดวิชาความรู้ ตรวจสอบ และแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ทุกขั้นตอนจนเสร็จสมบูรณ์ ทั้งยังปรารถนาดีต่อผู้วิจัยมาโดยตลอด ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.ปิ่นกนก วงศ์ปิ่นเพชร และอาจารย์ ดร.สุพัทธ แสนแจ่มใส ที่ให้ความกรุณาเป็นคณะกรรมการสอบปริญญานิพนธ์ รวมทั้งให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์เพื่อให้ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ กราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.ปิ่นกนก วงศ์ปิ่นเพชร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศยามล เอกะกุลานันต์ และอาจารย์ ดร.วรารัตนา ไสยะนันท์ ผู้รับหน้าที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย ที่ได้เสียสละเวลาในการให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อปริญญานิพนธ์ฉบับนี้

ขอบพระคุณคณาจารย์หลักสูตรจิตวิทยาพัฒนาการ คณะมนุษยศาสตร์ทุกท่าน ที่ติดตามความก้าวหน้าและแนะนำแนวทางในการพัฒนางานวิจัยอย่างสม่ำเสมอ

ขอบคุณพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวผู้เข้าร่วมวิจัยทุกท่าน ที่ได้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบวัดอย่างตั้งใจ

ขอบคุณเพื่อนนิสิตปริญญาโทจิตวิทยาพัฒนาการทุกคนที่คอยให้กำลังใจ ให้คำแนะนำและช่วยเหลือผู้วิจัยอย่างเต็มที่ ขอขอบคุณร่วมงานในบริษัททุกท่านที่คอยรับฟังและให้กำลังใจตลอดมา

สุดท้ายนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณ มารดา น้องสาว ป้าและครอบครัว ผู้ช่วยสนับสนุนทั้งกำลังใจและกำลังใจทรัพย์ เพื่อให้ผู้วิจัยสามารถเรียนและทำปริญญานิพนธ์จนสำเร็จลุล่วง หากปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ได้เป็นประโยชน์แก่บุคคลใดก็ตาม ผู้วิจัยขอมอบานิสงส์นั้นแก่ผู้มีพระคุณทุกท่าน

อภินดา ชัยมานะเดช

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญภาพประกอบ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
จุดมุ่งหมายของการวิจัย	6
ประโยชน์ที่ได้จากงานวิจัย.....	6
ขอบเขตของการวิจัย	6
ประชากรที่ใช้ในการวิจัย.....	6
กลุ่มตัวอย่าง	6
ตัวแปรที่ศึกษา	6
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
นิยามปฏิบัติการ	7
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	12
1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการวัยผู้ใหญ่.....	14
1.1 ความหมายของวัยผู้ใหญ่.....	14
1.2 พัฒนาการทางร่างกาย	15
1.3 พัฒนาการทางสติปัญญา	15

1.4 พัฒนาการทางอารมณ์	16
1.5 พัฒนาการทางสังคม	16
2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว	17
2.1 บทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว	17
2.2 ความหมายของพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว	22
2.3 ความสำคัญของพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว	23
2.4 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว	24
2.4.1 ภารกิจพัฒนาการในวัยผู้ใหญ่	24
2.4.2 ทฤษฎีพัฒนาการทางสังคม	25
2.5 การวัดพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว	25
3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค	27
3.1 ความหมายของความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค	27
3.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค	29
3.2.1 จิตวิทยาการรู้คิด (Cognitive Psychology)	31
3.2.2 จิตวิทยาภูมิคุ้มกันวิทยา (Psychoneuroimmunology)	31
3.2.3 ระบบประสาทสรีรวิทยา (Neurophysiology)	31
3.3 องค์ประกอบของความสามารถในการเผชิญกับปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค	32
3.4 การวัดความสามารถในการเผชิญกับปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค	32
3.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรคกับพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว	34
4. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางอารมณ์	36
4.1 ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์	36
4.2 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางอารมณ์	37

4.3 องค์ประกอบความฉลาดทางอารมณ์.....	39
4.4 ความสำคัญของความฉลาดทางอารมณ์กับครอบครัว	43
4.5 การวัดความฉลาดทางอารมณ์.....	44
4.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องของความฉลาดทางอารมณ์กับพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว	46
5. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนทางสังคม	47
5.1 ความหมายของการสนับสนุนทางสังคม.....	47
5.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสนับสนุนทางสังคม	48
5.2.1 ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคม	49
5.2.2 ทฤษฎีความสัมพันธ์และการสื่อสารระหว่างบุคคล	49
5.3 องค์ประกอบของการสนับสนุนทางสังคม	49
5.4 การวัดการสนับสนุนทางสังคม	52
5.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนทางสังคมกับพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว	53
6. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว	54
6.1 ความหมายของการมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว	54
6.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว.....	55
6.3 การวัดการมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว	57
6.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว	58
7. กรอบแนวคิดของงานวิจัย.....	58

8. สมมติฐานในงานวิจัย.....	60
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	61
1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	61
ประชากร	61
กลุ่มตัวอย่าง.....	61
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	62
3. ขั้นตอนการสร้างและการหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	71
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล	73
5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	73
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	74
ลักษณะและอักษรย่อที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	74
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	75
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	82
สรุปผลการวิจัย.....	83
การอภิปรายผล	84
ข้อเสนอแนะ	88
บรรณานุกรม	90
ภาคผนวก.....	101
ประวัติผู้เขียน.....	117

สารบัญตาราง

หน้า

ตาราง 1 ลักษณะของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามเพศ อายุ การศึกษา รายได้ต่อเดือนและจำนวนบุตร 75

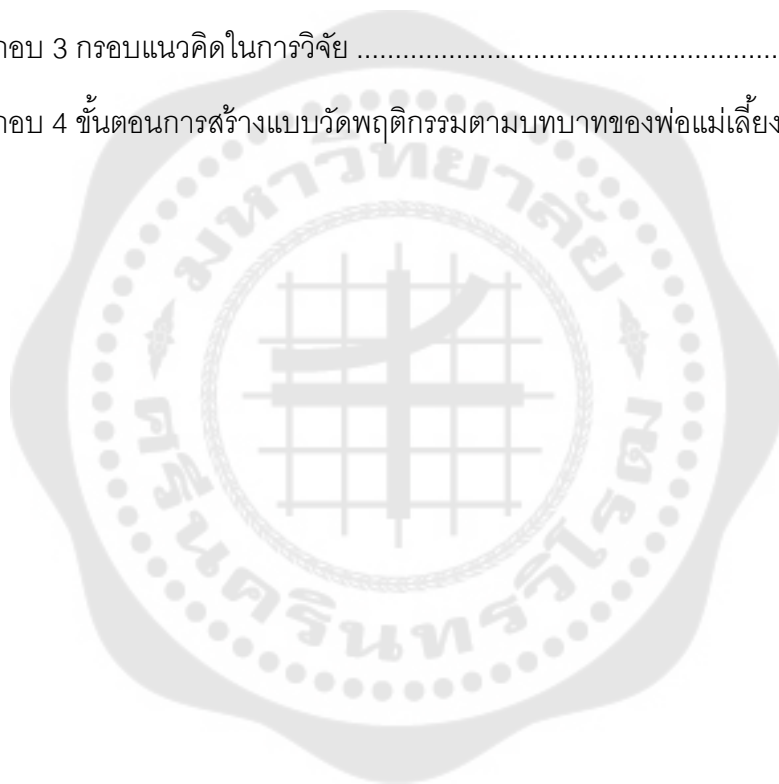
ตาราง 2 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปรที่ศึกษา 77

สารบัญภาพประกอบ

หน้า

ภาพประกอบ 1 ความเชื่อมโยงของความสามารถในการเผชิญกับปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรคกับ คุณสมบัติทั้งสามตาม ตามแนวคิดของ Stoltz (1997)	29
ภาพประกอบ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัย 3 ตัว ในลักษณะที่กำหนดซึ่งกันและกันของปัจจัยทาง พฤติกรรม (B) สภาพแวดล้อม (E) และปัจจัยส่วนบุคคล (P)	59
ภาพประกอบ 3 กรอบแนวคิดในการวิจัย	60
ภาพประกอบ 4 ขั้นตอนการสร้างแบบวัดพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว	71

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สถาบันครอบครัวถือว่าเป็นสถาบันแรกที่มีความสัมพันธ์กับมนุษย์ มีความใกล้ชิดผูกพันกับมนุษย์ในระยะยาว มีส่วนช่วยในการวางรากฐานขั้นพื้นฐานทางสังคม การอบรมเลี้ยงดู การถ่ายทอดความรู้ การสร้างค่านิยม การสร้างทัศนคติ การวางกฎระเบียบ รวมถึงวิถีการปฏิบัติในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม การมีความสัมพันธ์ที่ดีของครอบครัวจะส่งผลต่อพัฒนาการของเด็ก หากในช่วงต้นของชีวิตเด็กปราศจากความใกล้ชิดผูกพันกับครอบครัวจะส่งผลต่อเด็กความมั่นคงทางจิตใจและแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมในทางลบต่างๆ โดยเฉพาะการแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว หากไม่ได้รับการดูแลแก้ไขในด้านความสัมพันธ์กับครอบครัวยิ่งพบว่าพฤติกรรมก้าวร้าวจะรุนแรงเพิ่มมากขึ้น ตลอดจนมีความซับซ้อนในรูปแบบต่างๆ ของพฤติกรรมที่แสดงถึงออกการรังแกผู้อื่น การมีพฤติกรรมที่เป็นอันตรายและผิดกฎหมาย (จรรยา สุวรรณทัต, 2554) จึงกล่าวได้ว่าสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่สำคัญในการวางรากฐานของลักษณะทางจิตใจหรือกล่อมเกลาพฤติกรรมต่างๆ ให้เด็กเติบโตขึ้นมาได้อย่างมีคุณภาพ

การดำเนินชีวิตในครอบครัวจะต้องมีการทำตามบทบาทของการเป็นสมาชิกครอบครัว การทำพฤติกรรมตามบทบาทจะช่วยเสริมสร้างสัมพันธ์ภาพและความเข้มแข็งของครอบครัว (มณฑิรา จารุเพ็ง, 2560) โดยคำว่าบทบาทนั้น หมายถึง การแสดงออกของพฤติกรรมตามบรรทัดฐาน สิทธิ การกระทำตามตำแหน่งหรือสถานภาพที่มีความเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น การแสดงออกตามบทบาทมักมีความคาดหวังของสังคมเข้ามาเกี่ยวข้อง (งามพิศ สัตย์สงวน, 2545; มณฑิรา จารุเพ็ง, 2560; ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร, 2545) พ่อแม่ถือได้ว่าเป็นบทบาทหนึ่งที่สำคัญกับครอบครัว และมีความสัมพันธ์ต่อพัฒนาการทุกด้านของลูก กล่าวคือ การดูแลลูกให้เจริญเติบโตแข็งแรงตามวัย การเลือกอาหารที่เป็นประโยชน์ให้ลูก การเสริมสร้างสุขภาพที่ดีด้วยการออกกำลังกายและพักผ่อนอย่างเหมาะสม การรักษาความสะอาดของร่างกาย เสื้อผ้าและเครื่องใช้ส่วนตัว ทั้งวิธีการหลีกเลี่ยงและป้องกันตัวเองจากการติดเชื้อโรค การเจริญเติบโตทางจิตใจพ่อแม่ควรเลี้ยงดูด้วยความอบอุ่นเป็นกันเอง การแสดงออกถึงความรัก เช่น การยิ้ม การกอด ยกย่องและให้รางวัลตามสมควร การให้กำลังใจและสร้างความมั่นคงทางจิตใจ การรับฟังลูก เปิดโอกาสให้ลูกได้แสดงความคิดเห็นที่แตกต่าง (ป. มหาพันธ์, 2544) การให้ความใกล้ชิดอย่างสม่ำเสมอจะส่งผลให้เด็กรู้สึกปลอดภัย มีความสุขและเห็นคุณค่าในตัวเอง (สุชา จันทรเฒ, 2543) การแสดงออกทาง

พฤติกรรม พ่อแม่ควรฝึกให้ลูกปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ การมีมารยาททางสังคม การปฏิบัติตนเมื่ออยู่ร่วมกันกับผู้อื่น (ป. มหาจันทร์, 2544) ความสำคัญของการขัดเกลาพฤติกรรม การแสดงออกของลูกส่งผลต่อการอยู่ร่วมกับผู้อื่น มีความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้อย่างราบรื่น และแสดงพฤติกรรมตามกฎระเบียบที่สังคมได้วางไว้ (ศิริรัตน์ แอดสกุล, 2553) การช่วยเหลือลูกในการแก้ปัญหาต่างๆ รวมถึงการแก้ปัญหของครอบครัว พ่อแม่ที่ดีควรมีความพร้อมทางด้านจิตใจ พร้อมสำหรับการเผชิญกับปัญหาต่างๆ (อุษา จารุสวัสดิ์, 2544) การสร้างความมั่นคงในทางการเงินให้ครอบครัว เพื่อการศึกษาสูงสุดของลูก ทั้งนี้พ่อแม่ควรแบ่งเวลาเพื่อการการสนทนากับครอบครัว ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกครอบครัว รวมถึงส่งเสริมให้ลูกได้รับประสบการณ์ใหม่ๆ เช่น การพาไปชมนิทรรศการหรือพิพิธภัณฑ์ต่างๆ เด็กสามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในอนาคตได้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์, 2526) นอกจากนี้การทำตามบทบาทของพ่อแม่ต่อครอบครัวเป็นการแบ่งเบาภาระซึ่งกันและกัน เพื่อไม่ให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องแบกรับภาระมากเกินไป

ในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงในหลายด้านของสังคมไทยส่งผลไปถึงระบบความสัมพันธ์ของครอบครัว จากรายงานของกรมการปกครองในช่วง พ.ศ. 2557-2560 ที่ผ่านมามีสถิติการหย่าร้าง (Divorce) ที่เพิ่มขึ้น โดยสถิติการหย่าร้างในปี 2557 จำนวน 111,810 คู่ ปี 2558 จำนวน 117,800 คู่ ปี 2559 จำนวน 118,539 คู่ และปี 2560 จำนวน 121,617 คู่ พบการจดทะเบียนหย่าร้างในเขตกรุงเทพมหานครมากที่สุด (สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง, ม.ป.ป) ถือได้ว่าการหย่าร้างเป็นอีกหนึ่งสาเหตุที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบความสัมพันธ์ของครอบครัวที่มีพ่อแม่และลูก เป็นครอบครัวที่มีเพียงพ่อหรือแม่ในการทำหน้าที่ดูแลลูก นั้นหมายถึงผลกระทบต่อการทำบทบาทของสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะพ่อหรือแม่

การหย่าร้างส่งผลต่อเศรษฐกิจของครอบครัว รายได้ทีลดลงมีผลต่อโอกาสทางการศึกษาที่ลูกจะได้รับ (นิศา ชูโต วิมลศิริ ชานาญเวช ขัตติยา กรรณสูตและธัญญา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, 2545) การใช้เวลาส่วนใหญ่ของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวหมดไปกับการทำงานหารรายได้และดูแลบ้าน การใช้เวลาทำกิจกรรมร่วมกันกับลูกลดลงส่งต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว (วฤชพร ญัฐจุโรจน์, 2560) เด็กที่อาศัยในครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่เพียงคนเดียวมักจะมีสมาธิในตัวเองต่ำ และคิดว่าตนรู้สึกไม่มีคุณค่า (วินัดดา ปิยะศิลป์, 2538) ส่งผลต่อพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลง และจากรายงานของสถานพินิจในคดีเด็กและเยาวชน ปี 2558 จำนวน 33,121 คดี คดีที่เกิดกับเด็กที่อาศัยอยู่กับพ่อแม่ จำนวน 12,302 คดี และคดีกับเด็กในครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวจำนวน 20,819 คดี

จะพบว่าการเกิดคดีจากเด็กที่มาจากครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวมีจำนวนมากกว่า ดังนั้นการร่วมกันของพ่อแม่ในেলাทางสังคมมีความสำคัญต่อพฤติกรรมของเด็ก

ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว (Single parent family) หมายถึง ลักษณะครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่เลี้ยงลูกตามลำพัง ซึ่งเป็นผลมาจากการหย่าร้าง การแยกทาง หรือการเสียชีวิตของคู่สมรส (สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2557) การเป็นครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวจึงเป็นเรื่องที่ท้าทายในการทำตามบทบาทของสมาชิก โดยเฉพาะพ่อแม่ ทั้งนี้จากการศึกษาของ Cooper, et al (2008) ด้านสภาวะทางจิตใจของครอบครัวเลี้ยง พบว่าแม่เลี้ยงเดี่ยวมีแนวโน้มต่อการเกิดภาวะซึมเศร้าและเจ็บป่วยทางจิตใจมากกว่าแม่ในครอบครัวทั่วไป 2 เท่า และพ่อเลี้ยงเดี่ยวแนวโน้มต่อการเกิดภาวะซึมเศร้าและเจ็บป่วยทางจิตใจมากกว่าพ่อในครอบครัวทั่วไป 4 เท่า โดยเฉพาะความเครียดในช่วงเวลาของการปรับตัว การดำเนินตัวเองและความวิตกกังวลในการดำเนินชีวิตในอนาคต ซึ่งเป็นสาเหตุนำไปสู่ปัญหาสุขภาพกาย

นอกจากนี้พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวต้องเผชิญกับอคติจากคนในสังคมบางกลุ่มที่มีความเชื่อว่าการเกิดการ หย่าร้างเนื่องจากการประพฤติตนไม่ดี ทั้งการตอบคำถามกับบุคคลรอบข้างถึงสาเหตุของการแยกทางหรือการเสียชีวิตของคู่ชีวิตนำไปสู่ผลกระทบทางจิตใจและความสัมพันธ์กับผู้อื่น การแบกรับภาระมากขึ้นในการดำเนินชีวิตทางด้านเศรษฐกิจ การเป็นหัวหน้าครอบครัวต้องหารายได้เพียงคนเดียวให้เพียงพอับรายจ่ายที่เพิ่มมากขึ้นภายในครอบครัว ภาระการอบรมเลี้ยงดูลูกเพียงลำพังเมื่อต้องทำงานหารายได้ไปพร้อมกัน ทำให้เกิดความไม่สมดุลของการจัดสรรเวลา การขาดตัวแบบในบทบาทของเพศชายในแม่เลี้ยงเดี่ยวที่มีลูกชาย หรือบทบาทของเพศหญิงในพ่อเลี้ยงเดี่ยวที่มีลูกสาว ซึ่งอาจส่งผลต่อพัฒนาการและพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ (สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2557) และจากการศึกษาการปรับตัวของลูกในครอบครัวที่หย่าร้าง พบว่าหากเด็กปรับตัวไม่ได้ต่อการเปลี่ยนแปลงของครอบครัว จะส่งผลกระทบต่อจิตใจและบุคลิกภาพที่เปลี่ยนไปกลายเป็นคนเก็บตัวมากขึ้น เมื่อต้องเผชิญสถานการณ์ในลักษณะของการถูกล้อหรือการนำครอบครัวตนเองไปเปรียบเทียบกับเพื่อนรอบข้างส่งผลต่อความเครียด หรือเด็กบางคนประชดด้วยการปฏิบัติตนในทางที่ผิด ละทิ้งการเรียน ทั้งนี้การปรับตัวของเด็กจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของครอบครัวภายหลังการหย่าร้างของพ่อกับแม่ (ระวีวรรณ ธรณี รุ่งนภา เทพภาพและอำไพ หมั่นสิทธิ, 2551) ดังนั้นการศึกษาถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวที่มีต่อลูกจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพราะการทำตามบทบาทของพ่อแม่ส่งผลต่อพฤติกรรมของลูก

จากการศึกษาแนวคิดและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวที่ผ่านมามักจะศึกษาใน 2 มิติ คือ ปัจจัยทางจิตและปัจจัยทางสังคม โดยปัจจัยที่น่าจะเกี่ยวข้องในทางจิต ได้แก่ ความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค ความฉลาดทางอารมณ์ และในทางสังคม ได้แก่ การสนับสนุนทางสังคม การมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว

จากการศึกษาในงานคุณภาพบทบาทของการเป็นพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวที่ต้องเผชิญปัญหาในหลายๆด้าน โดยการศึกษาของในงานเชิงคุณภาพของพัชรา เจิงกลิ่นจันทร์ (2556)พบว่าสิ่งหนึ่งที่ช่วยให้พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวปรับตัวต่อบทบาทได้ดี คือการยอมรับความจริงและเข้าไปเผชิญกับปัญหาต่างๆ ไม่หนีปัญหา และการศึกษาของงานเชิงคุณภาพของฐิติภาณุ อิทนาปัญ (2553) พบว่าการสร้างความเข้มแข็งทางใจให้ตนเองของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวส่งผลต่อการปรับตัวในการรับมือกับความยากลำบากมีผลต่อความสำเร็จในการปรับตัวต่อบทบาทใหม่ สอดคล้องกับแนวคิดของสตอลท์ Stoltz (1997) กล่าวว่า ผู้ที่มีความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรคสูง จะมีหัวใจที่เข้มแข็งเมื่อต้องเผชิญกับความทุกข์ยากหรือความไม่แน่นอนของชีวิต มีความอดทนไม่ทอดทิ้งหากต้องเผชิญปัญหาเป็นเวลานาน สามารถทำนายได้ถึงการข้ามผ่านอุปสรรคและความทุกข์ยากของบุคคล (มณฑรา ธรรมบุศย์, 2544; วิทยา นาควัชร, 2557)

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นอกจากความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคแล้วสิ่งที่น่าจะเป็นปัจจัยภายในตัวบุคคลแล้ว ความฉลาดทางอารมณ์เป็นอีกหนึ่งปัจจัยภายในตัวบุคคลที่น่าจะเกี่ยวข้องกับการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวในการอยู่ร่วมกันกับลูก การมีความฉลาดทางอารมณ์จะส่งผลให้พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวเข้าใจในอารมณ์ความรู้สึกของตนเอง สามารถควบคุมอารมณ์และแสดงออกให้เหมาะสมกับสถานการณ์ จะส่งผลดีต่อตนเองและบุคคลรอบข้าง นอกจากการที่เข้าใจในภาวะทางอารมณ์ของตนเองแล้ว ยังต้องเกิดการตระหนักรู้ในอารมณ์ความรู้สึกของลูก ความฉลาดทางอารมณ์จะก่อให้เกิดการสื่อสารที่ราบรื่นซึ่งส่งผลต่อความสัมพันธ์ภายในครอบครัว จากการศึกษาของ Egeli and Rinaldi (2016) พบว่าความฉลาดทางอารมณ์ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูก และความฉลาดทางอารมณ์จะช่วยในการลดความขัดแย้งในการเลี้ยงลูก ทั้งยังสามารถทำนายได้ถึงคุณภาพของการเลี้ยงลูก การศึกษางานเชิงคุณภาพในพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวของฐิติภาณุ อิทนาปัญ (2553) พบว่า การรู้เท่าทันอารมณ์และความคิดของตนเองต่อเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ส่งผลต่อการพัฒนาและปรับปรุงพฤติกรรมของตนเองในบทบาทพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว และจากการศึกษาที่ผ่านมายังพบว่าความ

ฉลาดทางอารมณ์ของพ่อแม่มีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ของเด็ก ด้วย (ศรีรัตน์ ฐิฏอนันต์, 2546)

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมกรรมการทำตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวพบว่านอกจากปัจจัยภายในตัวบุคคลแล้ว ปัจจัยภายนอกด้านการสนับสนุนทางสังคมยังสามารถช่วยพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวในการทำตามบทบาทได้ดียิ่งขึ้น โดยการศึกษาปัจจัยเกื้อหนุนในการฝ่าวิกฤติของครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว การมีเครือข่ายสังคมและการสนับสนุนทางสังคมเป็นปัจจัยหนึ่งที่ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวต้องการ (ณัฐริษา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, 2555 อ้างใน จีรพันธ์ พิมถาร (2557)) การได้รับการสนับสนุนทางสังคมของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเผชิญกับปัญหาต่างๆ โดยช่วยลดความเบื่อหน่ายและความเครียดจากการหน้าที่ในหลายบทบาท อาจจะเป็นในลักษณะของการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การได้รับความคำแนะนำหรือได้เล่าประสบการณ์ความคับข้องใจจากความกดดันที่กำลังเผชิญอยู่ ทั้งนี้พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวหลายครอบครัวสามารถปรับตัวได้และสามารถช่วยเหลือตัวเองได้เป็นเพราะได้รับความช่วยเหลือจากเครือญาติ เพื่อนและผู้ที่อยู่ใกล้ชิด (ธัญญามาศ คำมาตา, 2551; สุชาดา สร้อยสน, 2553)

จากแนวคิดของ Bandura (1997 อ้างใน พรธนทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, 2556) กล่าวว่า พฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากการสังเกตและการเลียนแบบจากตัวแบบที่เป็นบุคคลหรือจากตัวแบบที่นำเสนอผ่านสื่อต่างๆ ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมในทางที่ดี (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2553) และการศึกษาของโสภณ สุวรรณกุล (2535) พบความสัมพันธ์ของตัวแบบในการทำบทบาทของพ่อในการเลี้ยงดูลูก หากพ่อมีแบบอย่างที่ดีในการเลี้ยงดูจะเป็นแนวทางในการเปรียบเทียบพฤติกรรมและเป็นตัวแบบให้เกิดการเลียนแบบการกระทำ

จากความสำคัญของครอบครัวที่เป็นสถาบันแรกในการวางรากฐานและหล่อหลอมেলা พฤติกรรมการแสดงออก การทำตามบทบาทของพ่อแม่ถือเป็นบทบาทที่สำคัญของครอบครัวในการพัฒนาทางร่างกาย จิตใจและการปรับตัวทางสังคมของลูก จากความเปลี่ยนแปลงของครอบครัวปกติสู่การเป็นครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวส่งผลต่อภาระในการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่ที่เพิ่มมากขึ้น จากการศึกษาในครั้งนี้ได้ศึกษาการทำพฤติกรรมตามบทบาทของแม่เลี้ยงเดี่ยวในเขตกรุงเทพมหานคร เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีสถิติการหย่าร้างมากที่สุด โดยศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลที่สามารถช่วยให้พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวอ้างพฤติกรรมตามบทบาท โดยปัจจัยทางจิต ได้แก่ ความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรค ความฉลาดทางอารมณ์ และปัจจัยทางสังคม ได้แก่ การสนับสนุนทางสังคม การมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว

ผลงานวิจัยจะช่วยเป็นสารสนเทศที่สำคัญกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาส่งเสริมพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว ทั้งนี้การทำความเข้าใจการเป็นพ่อแม่ถือได้ว่าเป็นภารกิจพัฒนาการที่สำคัญอีกประการหนึ่งในวัยผู้ใหญ่ ในการเปลี่ยนแปลงบทบาทใหม่ที่สำคัญต่อครอบครัว การทำตามบทบาทหน้าที่อย่างสมบูรณ์ จะส่งผลต่อความภูมิใจในตนเองและความสัมพันธ์ต่อบุคคลในครอบครัว

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

เพื่อศึกษาอำนาจในการทำนายของปัจจัยทางจิต ได้แก่ ความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค ความฉลาดทางอารมณ์ และปัจจัยทางสังคม ได้แก่ การสนับสนุนทางสังคม การมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว ที่มีต่อพฤติกรรมการทำตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว

ประโยชน์ที่ได้จากงานวิจัย

ทำให้ทราบว่าปัจจัยทางจิตแบบใด หรือปัจจัยทางสังคมแบบใด ที่มีความสำคัญต่อพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว เพื่อนำผลการวิจัยมาเป็นความรู้สำหรับพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว และเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สถาบันครอบครัว ชมรมมูลนิธิเครือข่ายครอบครัว นักจิตวิทยาพัฒนาการ นักจิตวิทยาให้คำปรึกษา นักแนะแนว นักสังคมสงเคราะห์และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่นๆ ใช้เป็นข้อมูลประกอบในการวางแผนการส่งเสริมพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวในด้านต่างๆ

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ครั้งนี้ ได้แก่ พ่อหรือแม่ทำหน้าที่หลักในการดูแลลูก ที่มาจากการหย่าร้าง การแยกทางหรือการเสียชีวิตของคู่สมรส

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ อายุ 20-40 ปี จำนวน 200 คน

ตัวแปรที่ศึกษา

1. ตัวแปรตาม (Dependent variable) ได้แก่ พฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว ประกอบด้วย 5 ด้าน คือ

- 1.1 บทบาทในการอบรมเลี้ยงดู
- 1.2 บทบาทด้านการเป็นตัวแทนทางสังคม
- 1.3 บทบาทด้านการแก้ปัญหา
- 1.4 บทบาทด้านการหาเลี้ยงครอบครัว
- 1.5 บทบาทด้านการสันตนาการ

2. ตัวแปรอิสระ (Independent variable) ได้แก่

- 2.1 ปัจจัยทางจิต
 - 2.1.1 ความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค
 - 2.1.2 ความฉลาดทางอารมณ์
- 2.2 ปัจจัยทางสังคม
 - 2.2.1 การสนับสนุนทางสังคม
 - 2.2.2 การมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว

นิยามศัพท์เฉพาะ

พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว หมายถึง พ่อหรือแม่อยู่ในช่วงวัยผู้ใหญ่ อายุ 20-40 ปี ที่มาจากการหย่าร้าง การแยกทางหรือการเสียชีวิตของคู่สมรส พ่อหรือแม่เลี้ยงเดี่ยวอาศัยอยู่กับลูกและทำหน้าที่ดูแลลูกเพียงผู้เดียว รวมถึงพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวที่ย้ายกลับไปอยู่กับครอบครัวเดิมแต่ทำหน้าที่หลักในการเลี้ยงลูก

นิยามปฏิบัติการ

1. พฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว หมายถึง การแสดงออกหรือการกระทำตามบทบาทของพ่อหรือแม่เลี้ยงเดี่ยวที่มีต่อลูก ประกอบไปด้วยบทบาท 5 ด้าน คือ บทบาทในการอบรมเลี้ยงดู บทบาทด้านการเป็นตัวแทนทางสังคม บทบาทด้านการแก้ปัญหา บทบาทด้านการหาเลี้ยงครอบครัว และบทบาทด้านการสันตนาการ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) บทบาทในการอบรมเลี้ยงดู หมายถึง พฤติกรรมของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวในใส่ใจการดูแลร่างกายและจิตใจของลูก ได้แก่ การเลือกอาหารที่มีประโยชน์ การออกกำลังกาย การพักผ่อนอย่างเพียงพอของลูก การใส่ใจในความสะอาดของร่างกายและเครื่องแต่งกาย การดูแลเมื่อเจ็บป่วย การเข้าใจสภาพอารมณ์ การรับฟังเรื่องราวและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการแสดงออกที่ไม่เหมาะสม

2) บทบาทด้านการเป็นตัวแบบทางสังคม หมายถึง การแสดงพฤติกรรมของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว ในการเป็นตัวอย่างและพัฒนาความรู้สึกของลูกต่อสังคมในการทำตามกฎระเบียบต่างๆ การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน การรักษาสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การเป็นตัวอย่างในการทิ้งขยะให้ถูกที่ การข้ามถนนตามกฎหมายจราจร การรักษาของสาธารณะ การจัดวางของอย่างเป็นระเบียบ การพาลูกเข้าร่วมกิจกรรม การช่วยเหลือและเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน และการเป็นตัวอย่างในการรักษาสิ่งแวดล้อม

3) บทบาทด้านการแก้ปัญหา หมายถึง พฤติกรรมของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวในการตัดสินใจปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัวและของลูก โดยรับฟังความคิดเห็นของลูก ได้แก่ การตัดสินใจปัญหาที่เกิดขึ้นของครอบครัวและการช่วยเหลือลูกในการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาต่างๆ

4) บทบาทด้านการหาเลี้ยงครอบครัว หมายถึง พฤติกรรมของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวในการให้ความสำคัญต่อการหารายได้มาจุนเจือครอบครัว ได้แก่ พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวให้ความสำคัญต่อรายได้และค่าใช้จ่ายของครอบครัว การวางแผนการใช้จ่ายเงินอย่างเป็นระบบและการวางแผนด้านการเงินเพื่ออนาคต

5) บทบาทด้านการสนับสนุนการ หมายถึง พฤติกรรมของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวในการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัยให้ลูกในเวลาว่าง ได้แก่ การส่งเสริมให้ลูกทำกิจกรรมเสริมทักษะในยามว่าง การหาเวลาว่างเพื่อพักผ่อนกับครอบครัวและทำกิจกรรมร่วมกับลูก

โดยการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้สร้างแบบวัดพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อ แม่เลี้ยงเดี่ยวขึ้นใหม่ ลักษณะของแบบวัดเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 6 ระดับคือ มากที่สุด มากปานกลาง น้อย น้อยที่สุด และไม่เลย จำนวน 34 ข้อ พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวได้คะแนนจากแบบสอบถามมากกว่าแสดงว่า มีการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่ มากกว่าผู้ที่ตอบได้คะแนนน้อยกว่า

2. ความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค หมายถึง ความสามารถของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวในการรับมือกับปัญหาของครอบครัว โดยสามารถควบคุมตนเองให้ข้ามผ่านอุปสรรคที่ยากลำบากได้ โดยมีการพิจารณาถึงพฤติกรรมของตนที่เป็นสาเหตุให้เกิดอุปสรรคและมีความตระหนักถึงความรับผิดชอบต่ออุปสรรค สามารถเข้าใจผลกระทบของอุปสรรคที่เกิดขึ้นและหาวิธีแก้ปัญหาและอุปสรรคอย่างถูกวิธี พร้อมทั้งมีความอดทนรับมือได้ต่อความยืดเยื้อที่เกิดขึ้นประกอบด้วย 4 ด้าน คือ

1) การควบคุม (Control : C) หมายถึง พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวคิดว่าตนเองสามารถจัดการกับสถานการณ์หรืออุปสรรคที่ยากลำบากได้

2) การหาสาเหตุ (Origin : O2) และความรับผิดชอบ (Ownership : Ow) หมายถึง พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวมองว่าปัญหาหรืออุปสรรคส่วนหนึ่งที่เกิดขึ้นมีสาเหตุมาจากความผิดพลาดจากตนเองและมีความต้องการที่จะรับผิดชอบต่อปัญหาและอุปสรรคนั้น

3) การรับรู้ผลกระทบ (Reach : R) หมายถึง พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวรับรู้ผลกระทบของอุปสรรคที่เกิดขึ้นว่าผลของปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้นมีอิทธิพลเฉพาะเหตุการณ์เท่านั้น ไม่มีผลต่อชีวิตในด้านอื่นๆ

4) ความอดทนต่อปัญหาและอุปสรรค (Endurance : E) หมายถึง พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวมีความอดทนเพียรพยายามในการแก้ไขปัญหาแม้ว่าปัญหาและอุปสรรคจะเกิดความยืดเยื้อ

ผู้วิจัยได้สร้างแบบวัดขึ้นใหม่ตามแนวคิดของ Stoltz (1997) เป็นแบบวัด 2 ขั้ว มี 5 ระดับ จำนวน 25 ข้อ พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวได้คะแนนจากแบบสอบถามมากกว่าแสดงว่ามีความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรคมากกว่าผู้พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวที่ตอบได้คะแนนน้อยกว่า

3. ความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง ความสามารถของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวในการควบคุมอารมณ์และแสดงออกมาได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ การตระหนักได้ถึงอารมณ์ความรู้สึกของตนเองและของผู้อื่น มีการพัฒนาตนเองเพื่อความสัมพันธ์ที่ดีในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ประกอบไปด้วย 5 ด้าน คือ

1) การตระหนักรู้ในตนเอง (Self-awareness) คือ พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวรู้เท่าทันอารมณ์ของตนเอง รับรู้สาเหตุและผลของอารมณ์ที่เกิดขึ้นได้ มีความมั่นใจในความสามารถของตนเอง ทั้งประเมินตนเองได้ตามความจริงโดยรู้จุดเด่น จุดด้อยของตนเอง

2) การควบคุมตนเอง (Self-regulation) คือ ความสามารถของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวในการจัดการกับอารมณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะการจัดการอารมณ์ด้านลบของตนเอง การดำรงตนเป็นคนดีมีคุณธรรมเป็นที่น่าไว้วางใจ มีความรับผิดชอบต่อการกระทำและสามารถในการปรับตัวได้ในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

3) การสร้างแรงจูงใจ (Motivation) คือ ความสามารถของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว ในการสร้างแรงจูงใจให้ตนเองกระทำการสิ่งต่างๆ ในชีวิตให้ดีขึ้น มองโลกในแง่ดี สามารถนำตนเองให้ผ่านพ้นกับปัญหาได้

4) การมีความรู้สึกร่วม (Empathy) คือ ความสามารถของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวในการรับรู้ความรู้สึกของลูก เข้าใจในมุมมองของลูกและตอบรับความต้องการได้

5) ทักษะทางสังคม (Social skills) คือ ความสามารถของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวในการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับลูก มีความเป็นผู้นำในการแก้ไขความขัดแย้ง มีการสื่อสารที่ดีในการโน้มน้าวใจลูก

ผู้วิจัยได้สร้างแบบวัดขึ้นใหม่ตามแนวคิดของ Goleman (1988) ใช้มาตราประเมินค่า ใช้มาตราประเมินค่า 6 ระดับคือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด และไม่เลย จำนวน 30 ข้อ พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวได้คะแนนจากแบบสอบถามมากกว่าแสดงว่ามีความฉลาดทางอารมณ์มากกว่าพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวที่ตอบได้คะแนนน้อยกว่า

4. การสนับสนุนทางสังคม หมายถึง พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวได้รับการสนับสนุนด้านต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกาย อารมณ์ และสังคม รวมถึงการได้รับสิ่งของตลอดจนข้อมูลข่าวสาร คำแนะนำในด้านการดำเนินชีวิตและด้านการเลี้ยงลูกจากที่บุคคลมีความสัมพันธ์กัน ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ

1) การสนับสนุนทางด้านอารมณ์ หมายถึง พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวได้รับการยกย่อง การเคารพนับถือ ความรัก ความเอาใจใส่จากครอบครัวเดิมและบุคคลรอบข้าง ที่ทำให้พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวมีความมั่นใจและสบายใจ

2) การสนับสนุนทางด้านสติปัญญา หมายถึง พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวได้รับข้อมูลข่าวสาร คำแนะนำที่ทำให้เกิดความเข้าใจสามารถแก้ไขปัญหาของตนเองได้ จนสามารถปรับตัวให้เข้ากับบทบาทที่เปลี่ยนแปลงได้

3) การสนับสนุนด้านสิ่งของ หมายถึง พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวได้รับความช่วยเหลือในด้านสิ่งของและเงินทอง และบริการต่างๆ ที่สามารถช่วยเหลือและช่วยแก้ปัญหาได้

ผู้วิจัยได้สร้างแบบวัดขึ้นใหม่ตามแนวคิดของ Schaefer et al. (1981) ใช้มาตราประเมินค่า (Rating scale) 6 ระดับคือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด และไม่เลย จำนวน 18 ข้อ พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวได้คะแนนจากแบบสอบถามมากกว่าแสดงว่าได้รับการสนับสนุนทางสังคมมากกว่าพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวที่ตอบได้คะแนนน้อยกว่า

5. แบบอย่างในการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว หมายถึง ความสามารถของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวในการสังเกต เรียนรู้ กับพฤติกรรมการทำบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว 5 ด้าน ได้แก่ บทบาทในการอบรมเลี้ยงดู บทบาทด้านการเป็นตัวแบบทางสังคม บทบาทด้านการแก้ปัญหา บทบาทด้านการหาเลี้ยงครอบครัว และบทบาทด้านการสนับสนุนการจากตัวแบบที่มีความใกล้ชิด เช่น เพื่อน ครอบครัวหรือจากบุคคลที่เป็นพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวเหมือนกัน และจากตัวแบบที่ผ่านสื่อต่างๆ เช่น หนังสือ รายการโทรทัศน์ การสัมมนา เว็บไซต์ต่างๆ และนำมา

ปรับใช้กับตนเอง ผู้วิจัยได้สร้างแบบวัดขึ้นตามขึ้นใหม่ แบบวัดเป็นมาตราประเมินค่า (Rating scale) 6 ระดับคือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด และไม่เลย จำนวน 11 ข้อ พ่อ แม่ เลี้ยงเดี่ยวได้คะแนนจากแบบสอบถามมากกว่าแสดงว่ามีแบบอย่างการในทำพฤติกรรมตาม บทบาทพ่อ แม่มากกว่าผู้ที่ตอบได้คะแนนน้อยกว่า

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำเสนอตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการวัยผู้ใหญ่
 - 1.1 ความหมายของวัยผู้ใหญ่
 - 1.2 พัฒนาการด้านร่างกาย
 - 1.3 พัฒนาการด้านสติปัญญา
 - 1.4 พัฒนาการด้านอารมณ์
 - 1.5 พัฒนาการด้านสังคม
2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว
 - 2.1 ความหมายของพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว
 - 2.2 บทบาทหน้าที่ของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว
 - 2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว
 - 2.3.1 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ (Structural-functional Theory)
 - 2.3.2 ทฤษฎีพัฒนาการทางสังคม
 - 2.4 การวัดพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว
3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค
 - 3.1 ความหมายของความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค
 - 3.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค
 - 3.2.1 จิตวิทยาการรู้คิด (Cognitive Psychology)
 - 3.2.2 จิตวิทยาภูมิคุ้มกันวิทยา (Psychoneuroimmunology)
 - 3.2.3 ระบบประสาทสรีรวิทยา (Neurophysiology)
 - 3.3 องค์ประกอบของความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค
 - 3.4 การวัดความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค
 - 3.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรคกับพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว

4. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางอารมณ์

- 4.1 ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์
- 4.2 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางอารมณ์
- 4.3 องค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์
- 4.4 ความสำคัญของความฉลาดทางอารมณ์กับครอบครัว
- 4.5 การวัดความฉลาดทางอารมณ์
- 4.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางอารมณ์และพฤติกรรมตามบทบาท

ของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว

5. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนทางสังคม

- 5.1 ความหมายของการสนับสนุนทางสังคม
- 5.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสนับสนุนทางสังคม
 - 5.2.1 ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคม
 - 5.2.2 ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและการสื่อสารระหว่างบุคคล
- 5.3 องค์ประกอบของการสนับสนุนทางสังคม
- 5.4 การวัดการสนับสนุนทางสังคม
- 5.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนทางสังคมและพฤติกรรมตามบทบาท

ของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว

6. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว

- 6.1 ความหมายของการมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว
- 6.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการการมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมของพ่อ

แม่เลี้ยงเดี่ยว

- 6.3 การวัดการการมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว
- 6.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมของพ่อแม่เลี้ยง

เดี่ยวและพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว

7. กรอบแนวคิดของงานวิจัย

8. สมมติฐานในงานวิจัย

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการวัยผู้ใหญ่

ผู้วิจัยได้นำพัฒนาการของวัยผู้ใหญ่ ที่มีความสำคัญในด้านต่าง ๆ มาเพื่อให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงของผู้ใหญ่และให้เกิดความเข้าใจในพฤติกรรมของวัยผู้ใหญ่ได้มากขึ้น โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 ความหมายของวัยผู้ใหญ่

ประณต คำฉิม (2549) ได้กล่าวว่า ผู้ใหญ่ คือ ผู้ที่เจริญเติบโตเต็มที่หรือมีวุฒิภาวะทั้งทางร่างกายและจิตใจ การมีความสมบูรณ์พร้อมทั้งร่างกายและจิตใจ ซึ่งสอดคล้องกับ สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2555) กล่าวว่า ผู้ใหญ่ หมายถึง บุคคลที่มีการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ไปพร้อมกัน ตลอดจนความสมบูรณ์ของการทำบทบาททางสังคม มีสามารถรับผิดชอบในดำเนินชีวิตและการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยความราบรื่น หลักเกณฑ์การพิจารณาความเป็นผู้ใหญ่จากลักษณะสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) ลักษณะทางอายุ การให้คำจำกัดของผู้ใหญ่โดยถือหลักเกณฑ์ของอายุเป็นหลัก 2) ลักษณะทางอารมณ์และสติปัญญา การพิจารณาของนักจิตวิทยาพัฒนาการจะคำนึงถึงวุฒิภาวะทางด้านจิตใจ ความพร้อมของสติปัญญาและความรับผิดชอบในการทำภารกิจพัฒนาการ ที่ต้องพัฒนาทางด้านอารมณ์และสมองควบคู่กัน หากบุคคลใดมีความสามารถมากพอนับได้ว่าเข้าสู่ความเป็นผู้ใหญ่ 3) ลักษณะของบทบาทหน้าที่ทางสังคมและการประกอบอาชีพ เป็นเกณฑ์สำคัญในการพิจารณาความเป็นผู้ใหญ่เนื่องจากผู้ใหญ่ต้องมีรายได้จากการประกอบอาชีพที่แน่นอนมั่นคง ทั้งสามารถทำหน้าที่ในสังคมได้อย่างเหมาะสมโดยเริ่มจากบทบาทในครอบครัว การทำหน้าที่เป็นพ่อแม่ หรือการทำบทบาทอื่นในสังคมตามความสามารถ

Havighurst (1972 อ้างในสุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2555)) ได้แบ่งวัยผู้ใหญ่ตามลักษณะของอายุ คือ ผู้ใหญ่ตอนต้น อายุ 18-35 ปี และวัยผู้ใหญ่ตอนกลาง อายุ 35-60 ปี และวัยผู้ใหญ่ตอนปลาย อายุ 60 ปีขึ้นไป ส่วนศรีเรือน แก้วกังวาล (2549) ได้แบ่งวัยผู้ใหญ่ตามลักษณะของอายุเช่นกัน โดยผู้ใหญ่ตอนต้น อายุ 20-40 ปี วัยกลางคน อายุ 40-65 ปี ผู้สูงอายุ อายุประมาณ 60-65 ปีขึ้นไป การพิจารณาการตามแนวคิดของ Havighurst (1972) ในช่วงวัยผู้ใหญ่ตอนต้นเป็นการแสวงหาคู่ครองที่เหมาะสมเพื่อเริ่มการใช้ชีวิตครอบครัว การปรับตัวต่อการใช้ชีวิตคู่ และปรับตัวต่อบทบาทใหม่ในการเป็นพ่อแม่ การเลือกและหาอาชีพที่มั่นคง ผู้ใหญ่ตอนกลางเน้นเรื่องปรับตัวต่อบทบาทการเป็นพ่อแม่ในช่วงที่ลูกกำลังเจริญเติบโตและแยกไปมีครอบครัว การให้ความช่วยเหลือต่อลูก หลาน คนใกล้ชิด การมีอาชีพและการหารายได้ที่มั่นคง ตลอดจนการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย และในวัยผู้ใหญ่ตอนปลาย การเรียนรู้และปรับตัว

หลังจากการเกษียณการทำงาน การปรับตัวต่อร่างกายที่ทรุดโทรมและการปรับตัวต่อการจากไปของบุคคลรอบข้าง

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า วัยผู้ใหญ่นี้ หมายถึง วัยที่มีการเจริญเติบโตเต็มที่ด้านร่างกาย พร้อมกับการพัฒนาทางจิตใจ อารมณ์และวุฒิภาวะ โดยจะกล่าวถึงพัฒนาการทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคมเพื่อความเข้าใจในพฤติกรรมของวัยผู้ใหญ่ที่บทบาทของความเป็นพ่อแม่ได้ชัดเจนมากขึ้น

1.2 พัฒนาการทางร่างกาย

พัฒนาการด้านร่างกายในวัยผู้ใหญ่ ในวัยผู้ใหญ่ตอนต้นจะมีความสมบูรณ์ในการพัฒนาทางด้านร่างกายทั้งเพศหญิงและเพศชาย โดยการพัฒนาจะสูงสุดในวัยผู้ใหญ่ตอนต้น เพศชายมีการเพิ่มของขนาดใหญ่ การเพิ่มของขนาดต้นแขนและความแข็งแรงของกล้ามเนื้อเพิ่มขึ้น ในเพศหญิงมีเต้านมและสะโพกที่เจริญเต็มที่ ร่างกายจะมีพลังคล่องแคล่วว่องไว การรับรู้ต่างๆ มีความสมบูรณ์เต็มที่ เช่น สายตา การได้ยิน ความสามารถในการดมกลิ่น การลิ้มรส วัยผู้ใหญ่ตอนต้นถือได้ว่าเป็นกลุ่มที่มีสุขภาพดีที่สุด ร่างกายมีความพร้อมสำหรับการตั้งครรภ์และมีกำลังในการทำกิจกรรมร่วมกับลูก จนกระทั่งการเข้าสู่วัยกลางคน การพัฒนาจะเริ่มเสื่อมถอย ผิวหนังเริ่มมีความเหี่ยวย่นไม่เต่งตึง ผมร่วงและเปลี่ยนเป็นสีขาว การเพิ่มขึ้นของไขมันใต้ผิวหนัง ความสามารถในการมองเห็นที่เปลี่ยนไป การเสื่อมของเซลล์ที่ส่งผลต่อการได้ยิน การลิ้มรสและการดมกลิ่นเปลี่ยนไป อวัยวะภายในร่างกายมีความเสื่อมลงตามอายุเช่นกัน (ประณต คำจิณ, 2549; ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2549)

1.3 พัฒนาการทางสติปัญญา

พัฒนาการทางสติปัญญาช่วงวัยผู้ใหญ่ การพัฒนาความสามารถทางสมองเจริญเติบโตเต็มที่ มีความสามารถในการเรียนรู้ มีความจำที่ดีและมีความสามารถในการแก้ปัญหา จากแนวคิดของเพียเจต์ กล่าวว่า วัยผู้ใหญ่ มีพัฒนาการทางด้านความคิดอยู่ในขั้นปฏิบัติการคิดด้วยนามธรรม (Formal operations) เป็นขั้นสูงสุดของพัฒนาการ มีความคิดที่เป็นระบบ สามารถคิดในเชิงนามธรรม มีความคิดที่เปิดกว้างและยืดหยุ่น ตลอดจนสามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่างๆ ได้ดี โดยเฉพาะการปรับตัวต่อสถานการณ์ของการเป็นพ่อแม่ พัฒนาการของเด็กก็มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ปัญหาพัฒนาการตามวัยของเด็กที่ผู้ใหญ่จำเป็นต้องให้การแนะนำหรือช่วยเหลือเพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่ดีตามวัย การเปิดกว้างและยืดหยุ่นต่อความคิดของเด็กจะส่งผลต่อการสร้างบุคลิกภาพของเด็ก เมื่อเข้าสู่วัยกลางคนจะรู้จักคิดประสานข้อมูลรับรู้สิ่งที่เป็นข้อขัดแย้งต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว มีความสามารถในการจัดการกับข้อขัดแย้งด้วยความอดทน การมี

ประสบการณ์ชีวิตที่เพิ่มมากขึ้นจะสามารถแก้ไขปัญหาเป็นรูปธรรมได้ดีขึ้น โดยเฉพาะปัญหาในครอบครัวที่พ่อแม่มีลูกเข้าสู่ช่วงวัยรุ่นที่ต้องเผชิญกับพัฒนาการที่สำคัญอยู่หลายประการ การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและความสามารถในการบริหารจัดการข้อขัดแย้งของพ่อแม่จะส่งผลต่อพัฒนาการของวัยรุ่นที่กำลังพัฒนาอัตลักษณ์ของตน (ประณต คำฉิม, 2549; เพ็ญพิไล ฤทธาคนานนท์, 2549)

1.4 พัฒนาการทางอารมณ์

การพัฒนาด้านความรักใคร่ใกล้ชิด ในวัยผู้ใหญ่จะมีความรู้สึกรักที่แตกต่างจากวัยรุ่น โดยจะมีความรู้สึกปรารถนาในการใช้ชีวิตคู่ มีความสัมพันธ์ในลักษณะของการเป็นครอบครัว การมีครอบครัวจะช่วยส่งเสริมการคำนึงถึงความรู้สึกของผู้อื่น การยอมรับผู้อื่นได้เพิ่มขึ้น การรู้จักให้อภัย การมีความมั่นคงทางอารมณ์และการควบคุมอารมณ์ได้ดีมากขึ้น ความสามารถในการควบคุมอารมณ์เป็นเครื่องแสดงถึงระดับของการบรรลุวุฒิภาวะ มีความอดทนอดกลั้นต่อความข้องใจได้ดี และจากการศึกษาของ (ศรีรัตน์ ชัญญอนันต์, 2546)พบว่าความสามารถในการควบคุมอารมณ์หรือความฉลาดทางอารมณ์ของพ่อแม่สามารถทำนายความฉลาดทางอารมณ์ของลูกได้ การที่พ่อแม่เป็นแบบอย่างเรื่องการควบคุมอารมณ์ และแสดงออกทางอารมณ์ที่ดีจะเป็นแบบอย่างส่งผลต่อการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ให้ลูก นอกจากการควบคุมอารมณ์ผู้ใหญ่ต้องรับรู้ความจริงเกี่ยวกับตนเอง กล้าเผชิญกับความจริงและจัดการกับปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เมื่อพบกับความผิดหวังคนที่มีความวุฒิภาวะจะไม่ท้อแท้ยังสามารถจัดการกับสถานการณ์และภาวะวิกฤตได้ เมื่อเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ตอนกลางการเผื่อแผ่และเอื้ออาทรแก่ผู้อื่น การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมจะเพิ่มมากขึ้น (ประณต คำฉิม, 2549; เพ็ญพิไล ฤทธาคนานนท์, 2549)

1.5 พัฒนาการทางสังคม

พัฒนาการทางสังคม Erikson ได้กล่าวว่าผู้ใหญ่ เป็นช่วงเวลาแห่งความใกล้ชิดสนิทสนมหรือการแยกตัว สังคมของวัยผู้ใหญ่ตอนต้น คือ เพื่อนสนิท คู่ครอง บุคคลจะพัฒนาเรื่องความรัก ความผูกพัน การแสวงหามิตรภาพที่สนิทสนมและสร้างความสัมพันธ์ที่มั่นคง วัยผู้ใหญ่จะให้ความสำคัญกับขนาดกลุ่มเพื่อนลดลงจะคงไว้ซึ่งเพื่อนที่ใกล้ชิดหรือมีความผูกพันกันมากกว่า การแต่งงานและการเริ่มใช้ชีวิตครอบครัวจะเกิดการปรับตัวต่อบทบาทใหม่ บทบาทที่สำคัญของวัยผู้ใหญ่อีกด้าน คือ การปรับตัวต่อการเป็นพ่อแม่ การมีบทบาทที่เพิ่มขึ้นต้องมีการเรียนรู้และการปรับตัวใหม่ การเป็นพ่อแม่มีบทบาทสำคัญในการตอบสนองความต้องการทางกายและจิตใจของลูก จะส่งผลต่อพัฒนาการของเด็กทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญาและสุขภาพจิต ซึ่งปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงลักษณะของครอบครัว การเพิ่มขึ้นของครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวเนื่องจากการหย่าร้าง การเสียชีวิตของคู่สมรสส่งผลต่อการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของครอบครัว ทั้งยังส่งผล

ต่ออารมณ์ความรู้สึกด้านลบ ความเสียใจ ความเศร้าใจ ความวิตกกังวลต่อปัญหาทางด้านเศรษฐกิจของครอบครัว จากความไม่มั่นคงทางอารมณ์ของพ่อแม่เลี้ยงเด็ยนำมาสู่ปัญหาความสัมพันธ์กับลูก ความพร้อมต่อบทบาทการเป็นพ่อแม่เลี้ยงเด็ยส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของเด็ก การรู้สึกมีปมด้อย ความหวั่นไหวของอารมณ์ ความไม่มั่นใจในตัวเอง การขาดตัวแบบที่ตรงกับลักษณะทางเพศของเด็กและปัญหาอื่นๆ พ่อแม่เลี้ยงเด็ยจำเป็นต้องเรียนรู้การทําทบทวนใหม่ให้เข้ากับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นแม้ว่าต้องทำหน้าที่รับผิดชอบครอบครัวเพียงลำพัง (ประณต คำจิณ, 2549; สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2557)

วัยผู้ใหญ่เป็นวัยที่มีความพร้อมทางด้านร่างกาย ด้านสติปัญญาและความสามารถของสมองในการคิดแก้ไขปัญหา การมีวุฒิภาวะทางอารมณ์ที่มั่นคงอดทนต่อความคับข้องใจและมีความสามารถในการควบคุมการแสดงออกทางอารมณ์ได้ดี การปรับตัวต่อบทบาทหน้าที่ในการสร้างครอบครัวและการเป็นพ่อแม่ โดยในงานวิจัยได้เลือกวัยผู้ใหญ่ที่อยู่ในช่วงอายุ 20-40 ปี อยู่ในช่วงพัฒนาการด้านการเลือกอาชีพ การปรับตัวต่อการมีครอบครัว และการปรับตัวในการทำหน้าที่ของพ่อแม่ นักจิตวิทยาพัฒนาการให้ความสำคัญต่อการทำบทบาทของพ่อแม่ซึ่งมีความสำคัญต่อครอบครัว และเป็นรากฐานของพัฒนาการของมนุษย์ทุกวัย (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2549) โดยเฉพาะการเป็นพ่อแม่เลี้ยงเด็ยที่ต้องแบกรับภาระในการทำงานและการดูแลลูกเพียงผู้เดียว ภายหลังจากการจากไปของคู่สมรสหรือการหย่าร้าง การที่พ่อแม่เลี้ยงเด็ยทำตามบทบาทหน้าที่จะส่งผลดีต่อตนเองและบุคคลในครอบครัว

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเด็ย

2.1 บทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเด็ย

คำว่าบทบาท หมายถึง การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ การแสดงออกของพฤติกรรมตามบรรทัดฐาน สิทธิ การกระทำตามตำแหน่งหรือสถานภาพที่มีความเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น การแสดงออกตามบทบาทมักมีความคาดหวังของสังคมเข้ามาเกี่ยวข้อง (งามพิศ สัตย์สงวน, 2545; มณฑิรา จารุเพ็ง, 2560; ศักดิ์ไทย สุรกิจบรร, 2545) พ่อแม่ต้องทำความเข้าใจและให้ความสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของตนเองซึ่งมีความสำคัญต่อครอบครัว และควรมีการวางแผนเพื่อให้ครอบครัวดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ (ศิริรัตน์ แอดสกุล, 2553; สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2557) โดยมีผู้ให้ความหมายของบทบาทของพ่อแม่ไว้ ดังนี้

งานวิจัยของเพยาร์ ผลภาค (2539) ได้นำแนวคิดของ Eversol (1974) โดยแบ่งบทบาทการทำบทบาทของพ่อแม่ 5 ด้าน ดังนี้

1) บทบาทในการอบรมเลี้ยงดู เป็นบทบาทที่สำคัญ ควรให้ลูกได้รับการพัฒนาทั้งทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งได้แก่ การดูแลสุขภาพร่างกายลูก การให้ลูกได้ทานอาหารที่เหมาะสม การหาความรู้เพิ่มในการอบรมเลี้ยงดูลูก การดูแลสุขภาพเมื่อเกิดความเจ็บป่วย การรับฟังความคิดเห็น การยอมรับในสภาพอารมณ์และจิตใจ ทั้งการสนใจพฤติกรรมต่างๆของลูก

2) บทบาทด้านการเป็นตัวแทนทางสังคม การถ่ายทอดลักษณะบุคลิกภาพ การหล่อหลอมพฤติกรรมของเด็ก บุคคลแรกคือพ่อและแม่ เด็กจะเรียนรู้บทบาททางเพศของตนตามที่ตั้งสมมติฐาน พัฒนาการพฤติกรรมของเด็กอยู่ในมาตรฐานของสังคมและเป็นที่ยอมรับ โดยการกำหนดกฎระเบียบต่างๆ การพาลูกเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน การใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง การเป็นอาสาสมัครในกิจกรรมต่างๆและเป็นแบบอย่างทางด้านระเบียบวินัย

3) บทบาทด้านการแก้ปัญหา การแก้ปัญหาต่างๆของครอบครัว ได้แก่ปัญหาการอบรมเลี้ยงดูลูก การแก้ปัญหาเนื่องจากความขัดแย้งของสมาชิก การช่วยเหลือลูกในการแก้ไข ปัญหาต่างๆ ลักษณะของปัญหาอาจจะเป็นทางด้านร่างกาย ด้านการคบเพื่อน ด้านการเรียน หรือปัญหาด้านอื่นๆ พ่อแม่มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาต่างๆ ภายในครอบครัวอีกทั้งยังมีการวางแผนต่างๆในอนาคต

4) บทบาทด้านการหาเลี้ยงครอบครัว โดยส่วนใหญ่พ่อเป็นกำลังสำคัญในการหาเลี้ยงครอบครัวถึงแม้ในปัจจุบันภาวะสังคมเศรษฐกิจจะเปลี่ยนแปลง โดยที่แม่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน แต่บทบาทที่สำคัญของพ่อก็ยังคงเป็นความรับผิดชอบในการหารายได้ให้ครอบครัว

5) บทบาทด้านการสนทนากัน การสนทนากัน หมายถึง การหากิจกรรมทำในยามว่างให้แก่สมาชิกในครอบครัว การหาเวลาพักผ่อนกับครอบครัว การจัดสถานที่ในบ้านเพื่อให้สมาชิกครอบครัวได้มีกิจกรรมร่วมกัน การวางแผนให้สมาชิกในครอบครัวได้ใช้เวลาว่างร่วมกันให้เกิดประโยชน์ พร้อมทั้งคำแนะนำให้ลูกรู้จักใช้เวลาว่างในการทำกิจกรรมอย่างสร้างสรรค์

วิชัย เทียนถาวรและทัศนภรณ์ ขำปัญญา (2542) ได้แบ่งบทบาทพ่อแม่ในครอบครัว ดังนี้

1) บทบาทด้านการอบรมเลี้ยงดู พ่อแม่ควรรู้หน้าที่และปฏิบัติต่อกันด้วยความรักและความเข้าใจ ให้เกียรติกันและกัน

2) บทบาทการวางแผนครอบครัว การเลี้ยงดูลูกให้มีพัฒนาการตามวัย ให้ลูกรับโภชนาการที่เหมาะสมเพื่อร่างกายที่แข็งแรง

3) บทบาทการอบรมลูกให้มีจริยธรรมที่ดี และมีทัศนคติต่อตนเอง ครอบครัวและสังคมในทางบวก รวมทั้งสนับสนุนการศึกษาให้ลูกได้รับการศึกษาสูงสุด

4) บทบาทด้านการเป็นตัวอย่าง พ่อแม่มีความประพฤติที่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ลูก เช่น การแสดงออกถึงความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ การไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งเสพติด

5) บทบาทต่อศาสนา การขัดเกลาจิตใจให้ตั้งงามตามหลักศาสนา

6) บทบาทในการแสวงหาความรู้ การส่งเสริมสุขภาพ เพื่อดูแลตนเองและสมาชิกในครอบครัว

7) บทบาทการเป็นผู้นำและส่งเสริมประชาธิปไตยในครอบครัว

อรุณี หรดาลและชนิพรรณ จาติเสถียร (2557) กล่าวถึงบทบาทของพ่อแม่ที่มีต่อลูก 7 ด้าน ดังนี้

1) บทบาทในการให้ความรัก ความผูกพันและความอบอุ่น
2) บทบาทในการอบรมสั่งสอนให้ลูกเป็นคนดี มีคุณธรรม ตักเตือนเมื่อลูกทำสิ่งไม่ดี เพื่อสร้างบุคลิกภาพที่ดีของลูก

3) บทบาทในการทำงานหาเลี้ยงครอบครัว
4) บทบาทต่อการศึกษาและความรู้แก่ลูกให้ลูกได้มีพัฒนาการและการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัย

5) บทบาทด้านการปกป้องและคุ้มครองให้ลูกได้รับความปลอดภัย ไม่ทำร้ายร่างกายและจิตใจของลูก ทั้งคอยช่วยเหลือแก้ปัญหาให้ลูก

6) บทบาทด้านเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ลูกในด้านต่างๆ เพื่อให้ลูกเป็นคนดี มีจริยธรรม ดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้ และแสดงพฤติกรรมได้อย่างเหมาะสม

7) บทบาทในการสร้างความสนุกสนาน พ่อแม่เป็นผู้สร้างบรรยากาศที่ดีแก่ครอบครัว ด้วยการให้เวลากับลูกในการทำกิจกรรมต่างๆด้วยกัน เพื่อให้ลูกมีความสุข

ดวงฤทัย อัมระโชติและศุภโชค อัมระโชติ (2558) ได้แบ่งบทบาทของพ่อแม่ออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้

1) บทบาทในการเลี้ยงดู พ่อแม่ควรเลี้ยงลูกโตขึ้นด้วยความพร้อมทางร่างกายและจิตใจ โดยการหาอาหารที่มีประโยชน์ การหาเวลาว่างในการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพที่ดี การให้ความรักอบอุ่นใกล้ชิด การชี้แนะแนวทางและการช่วยแก้ปัญหาต่างๆ

2) บทบาทในการหารายได้เลี้ยงลูก

3) บทบาทในการอบรมสั่งสอน ปลูกฝังให้ลูกเป็นคนดีมีคุณธรรม มีวินัย รักความเป็นไทยและมีจิตสาธารณะ

4) บทบาทในการศึกษา โดยส่งลูกเข้าเรียนให้จบการศึกษาสูงตามความสามารถของพ่อแม่

5) บทบาทในการเป็นต้นแบบในการทำพฤติกรรมที่เหมาะสม เช่น การพูดอย่างสุภาพ การมารสัมาคารวะ มีความกตัญญู มีความรับผิดชอบ รู้จักการให้อภัย เสียสละ ประพฤติในสิ่งที่ถูกต้อง

สุชา จันทรเฒ (2543) ได้กล่าวถึงบทบาทของพ่อและแม่แยกกัน โดยกล่าวบทบาทพ่อ คือ ผู้สร้างบรรยากาศของครอบครัวที่อบอุ่นจะเป็นสิ่งที่ทำให้ครอบครัวรู้สึกมั่นคง ไม่ว่าเหวและไม่ทำให้ลูกมีปมด้อย พ่อเป็นหลักมั่นคงในทางเศรษฐกิจของครอบครัว หากขาดพ่อแล้วแม่จะต้องทำงานหนักมากขึ้นการที่มีพ่อจะทำให้ครอบครัวมีความมั่นคงทางการเงิน บทบาทในการชี้แนะแนวทางการศึกษา ทั้งส่งเสริมได้รับการศึกษาสูง การเป็นคนรับผิดชอบและเป็นผู้นำของครอบครัวในการวางแผนอนาคต

สำหรับบทบาทของแม่ คือ ผู้ให้การอบรม เลี้ยงดู ตอบสนองทางด้านอารมณ์ เด็กต้องการการพึ่งพาในระยะยาว จึงจำเป็นต้องได้รับการเลี้ยงดู การให้อาหาร เครื่องนุ่งห่มและที่พักอาศัย แม่จึงมีหน้าที่ในการปกป้องคุ้มครองดูแล ตอบสนองทางด้านอารมณ์และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ซึ่งความต้องการเหล่านี้จะเริ่มเรียนรู้จากภายในครอบครัว การให้ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดสนิทสนมอย่างสม่ำเสมอจะก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว จะส่งผลให้เด็กได้รับความรัก ความรู้สึกปลอดภัย การเห็นคุณค่าในตัวเอง และมีความสุขเมื่อต้องออกไปเผชิญกับคนอื่น ๆ ในสังคม

สำหรับการให้ความหมายของบทบาทพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวที่มีต่อลูกไม่ได้มีผู้กล่าวถึงในลักษณะพิเศษที่มากกว่าพ่อแม่ปกติ แต่จะกล่าวถึงภาระและความรับผิดชอบที่เพิ่มมากขึ้น จากการศึกษาของพุดิตี นนทตุลา (2550) ในบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวพบว่า พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวทำตามบทบาทเหมือนในครอบครัวปกติ แต่การทำทุกบทบาทในครอบครัวเพียงผู้เดียวส่งผลให้มีความรับผิดชอบที่เพิ่มมากขึ้น ในงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาตามกรอบแนวคิดของ Eversol (Anderson, 1982 cutting Eversol, 1974 อ้างใน เพียวร ผลภาค (2539)) เนื่องจากมีความครอบคลุมบทบาทที่สำคัญของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว โดยประกอบด้วยบทบาท 5 ด้าน ดังนี้

1) บทบาทในการอบรมเลี้ยงดู การเลี้ยงดูลูกเป็นบทบาทสำคัญของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวควรทำความเข้าใจและตอบสนองความต้องการของลูกทั้งทางร่างกายและ

จิตใจ เพื่อให้เด็กมีความเจริญเติบโตตามวัยและมีความมั่นคงทางอารมณ์ ด้านร่างกายควรส่งเสริมให้ลูกมีการเจริญเติบโตแข็งแรงตามวัย การเลือกอาหารที่เป็นประโยชน์ เสริมสร้างสุขภาพที่ดีด้วยการออกกำลังกาย การบริหารกล้ามเนื้อส่วนต่างๆ และพักผ่อนอย่างเหมาะสม ควรให้ลูกได้รู้จักการรักษาความสะอาดของร่างกาย เสื้อผ้าและเครื่องใช้ส่วนตัว ทั้งสอนวิธีการหลีกเลี่ยงและป้องกันตัวเองจากการติดเชื้อโรค และด้านจิตใจพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวควรเลี้ยงดูด้วยความอบอุ่นเป็นกันเอง การแสดงออกถึงความรัก เช่น การยิ้ม การกอด ยกย่องและให้รางวัลตามสมควร การให้กำลังใจและสร้างความมั่นคงทางจิตใจ การรับฟังลูก เปิดโอกาสให้ลูกได้แสดงความคิดเห็นที่แตกต่าง ทั้งสามารถสังเกตสภาพอารมณ์และพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงของลูกได้ หากลูกแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมควรเปลี่ยนพฤติกรรมของลูกให้เป็นพฤติกรรมที่สามารถยอมรับได้ (ป. มหาจันทร์, 2544; อุษา จารุสวัสดิ์, 2544)

2) บทบาทด้านการเป็นตัวแบบทางสังคม ความสำคัญของการขัดเกลาทางสังคม คือ เพื่อกำหนดพฤติกรรมการแสดงออกของลูกให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น มีความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้อย่างราบรื่น และทำตามกฎระเบียบที่สังคมได้วางไว้ (ศิริรัตน์ แอดสกุล, 2553) พ่อแม่ควรฝึกให้ลูกปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ มารยาททางสังคม การปฏิบัติตนและการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น ทั้งควรฝึกฝนเรื่องระเบียบวินัยที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น เช่น การช่วยกันทำงานบ้าน การเก็บของให้เป็นระเบียบ เป็นต้น การเคารพกฎหมายระเบียบข้อบังคับของสังคม การเป็นตัวอย่างในการรักษาสีงแวดล้อมซึ่งเป็นความรับผิดชอบของทุกคน เช่น การรวมกลุ่มเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การทำตามข้อกำหนดของชุมชนเพื่อสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี (ป. มหาจันทร์, 2544; วิชัย เทียนถาวรและทัศนาวรรณ์ ขำปัญญา, 2542) ลูกสามารถเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมที่ดีได้จากการเลียนแบบพฤติกรรมของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว

3) บทบาทด้านการแก้ปัญหา การเป็นพ่อแม่ที่ดีควรมีความพร้อมทางด้านจิตใจในการเผชิญกับปัญหาต่างๆ (อุษา จารุสวัสดิ์, 2544) โดยเฉพาะพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของครอบครัว การเป็นผู้นำเพื่อนำครอบครัวก้าวผ่านปัญหาต่างๆ รวมถึงการช่วยเหลือลูกในการแก้ปัญหาในแต่ละช่วงวัย ด้วยการเปิดโอกาสให้เด็กได้สื่อสาร ให้เหตุผลในการแก้ปัญหาของตนเอง (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2549) ผลการศึกษาของจิรนนท์ พิมถาร (2557) พบว่าการเป็นพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวเป็นภาระที่ค่อนข้างหนักแต่ยังพบข้อดีอยู่ เช่น สามารถตัดสินใจแก้ปัญหาต่างๆ ได้อย่างอิสระ และจากการศึกษาแม่เลี้ยงเดี่ยวของเกศินี เกิดอนันต์ เกศินี เกิดอนันต์ (2539) พบว่า ปัญหาทุกอย่างในครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยวรับผิดชอบด้วยตนเองทั้งหมด ทั้งยังเป็นพี่ปรึกษาและแก้ไขปัญหามาให้แก่อีกคนหนึ่ง

4) บทบาทด้านการหาเลี้ยงครอบครัว พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวควรให้ความสำคัญกับการหารายได้ให้เพียงพอกับค่าใช้จ่าย โดยการประกอบอาชีพที่สร้างความมั่นคงให้แก่ครอบครัว (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์, 2547) จากการศึกษาของนิภา ชูชีพ (2555) ได้ศึกษาพ่อเลี้ยงเดี่ยวพบว่า พ่อเลี้ยงเดี่ยววางแผนการใช้จ่ายเงินอย่างเป็นระบบ ทั้งค่าใช้จ่ายภายในครอบครัวและค่าเล่าเรียนลูก สอดคล้องกับการศึกษาของไอยรา ผ่านเมือง (2560) พบว่า แม่เลี้ยงเดี่ยวมีการจัดระเบียบทางการเงิน ทำรายรับ รายจ่าย มีการหารายได้เสริมเพื่อให้มีรายได้มากขึ้น ทั้งยังมีการวางแผนการเงินทั้งระยะสั้นและระยะยาว เช่น การซื้อสินทรัพย์ ประกันชีวิตและการออมโดยฝากประจำให้แก่ลูกเพื่อเป็นค่าเรียนในอนาคต

5) บทบาทด้านการสันตนาการ การใช้เวลาร่วมกันช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว รวมถึงส่งเสริมให้ลูกได้รับประสบการณ์ใหม่ๆ เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก สามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในอนาคตได้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์, 2526) พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวต้องรับภาระเพิ่มทั้งการทำงานและบทบาทในครอบครัวส่งผลถึงเวลาที่ใช้ร่วมกับลูก (ศิริรัตน์ แอดสกุล, 2553) ทั้งนี้พ่อแม่ควรแบ่งเวลาให้เหมาะสมเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับลูกและส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่ตรงกับความสนใจของลูก เช่น การเล่นดนตรี การเล่นกีฬา ศิลปะ เป็นต้น เพื่อเพิ่มทักษะให้แก่ลูก การพาไปชมนิทรรศการ หรือไปตามสถานที่ต่างๆ เช่น พิพิธภัณฑ์ สวนสัตว์ ช่วยเพิ่มพูนประสบการณ์และความรู้ให้ลูกเข้าใจในเรื่องราวต่างๆ ได้กว้างขวางยิ่งขึ้น (ป. มหาพันธ์, 2544)

2.2 ความหมายของพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว

พฤติกรรมตามบทบาทมาจากการรวมกันของ 2 คำ คือ คำว่าพฤติกรรมและคำว่า บทบาท คำว่าพฤติกรรม หมายถึง การกระทำใดๆที่สามารถสังเกตได้จากภายนอก สามารถทำการวัดหรือทำความเข้าใจได้และพฤติกรรมที่แสดงออกมาจะมีความเกี่ยวข้องกับจิตใจภายในที่เป็นความต้องการหรือความปรารถนา โดยพฤติกรรมสามารถเปลี่ยนแปลงได้จากประสบการณ์หรือการฝึกฝน (Greene, 1952; ญัฐกร อินทุยศ, 2556; มธุรส สว่างบำรุง, 2552; ยุราวดี เนืองโคราช, 2558; อารีย์ พันธุ์มณี, 2534) และคำว่าบทบาท หมายถึง การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ โดยทางสังคมวิทยาได้อธิบายคำว่า บทบาท หมายถึง การแสดงออกของพฤติกรรมตามบรรทัดฐาน สิทธิ การกระทำตามตำแหน่งหรือสถานภาพที่มีความเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น การแสดงออกตามบทบาท มักมีความคาดหวังของสังคมเข้ามาเกี่ยวข้อง (งามพิศ สัตย์สงวน, 2545; มณฑิรา จารุเพ็ง, 2560; ศักดิ์ไทย สุรภิจาวร, 2545) ดังนั้น พฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว (Role performance of single parent) หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกหรือการกระทำตามบทบาท

ของพ่อหรือแม่เลี้ยงเดี่ยวที่มีต่อลูก ประกอบไปด้วยบทบาท 5 ด้าน คือ บทบาทในการอบรมเลี้ยงดู บทบาทด้านการเป็นตัวแทนทางสังคม บทบาทด้านการแก้ปัญหา บทบาทด้านการหาเลี้ยงครอบครัว และบทบาทด้านการสันตนาการ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) บทบาทในการอบรมเลี้ยงดู หมายถึง พฤติกรรมของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวในใส่ใจ การดูแลร่างกายและจิตใจของลูก ได้แก่ การเลือกอาหารที่มีประโยชน์ การออกกำลังกาย การพักผ่อนอย่างเพียงพอของลูก การใส่ใจในความสะอาดของร่างกายและเครื่องแต่งกาย การดูแลเมื่อเจ็บป่วย การเข้าใจสภาพอารมณ์ การรับฟังเรื่องราวและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการแสดงออกที่ไม่เหมาะสม

2) บทบาทด้านการเป็นตัวแทนทางสังคม หมายถึง การแสดงพฤติกรรมของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว ในการเป็นตัวอย่างและพัฒนาความรู้สึกของลูกต่อสังคมในการทำตามกฎระเบียบต่างๆ การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน การรักษาสีงแวดล้อม ได้แก่ การเป็นตัวอย่างในการทิ้งขยะให้ถูกที่ การข้ามถนนตามกฎจราจร การรักษาของสาธารณะ การจัดวางของอย่างเป็นระเบียบ การพาลูกเข้าร่วมกิจกรรม การช่วยเหลือและเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน และการเป็นตัวอย่างในการรักษาสีงแวดล้อม

3) บทบาทด้านการแก้ปัญหา หมายถึง พฤติกรรมของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวในการตัดสินใจปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัวและของลูก โดยรับฟังความคิดเห็นของลูก ได้แก่ การตัดสินใจปัญหาที่เกิดขึ้นของครอบครัวและการช่วยเหลือลูกในการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาต่างๆ

4) บทบาทด้านการหาเลี้ยงครอบครัว หมายถึง พฤติกรรมของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว ในการให้ความสำคัญต่อการหารายได้มาจุนเจือครอบครัว ได้แก่ พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวให้ความสำคัญต่อรายได้และค่าใช้จ่ายของครอบครัว การวางแผนการใช้จ่ายเงินอย่างเป็นระบบและการวางแผนด้านการเงินเพื่ออนาคต

5) บทบาทด้านการสันตนาการ หมายถึง พฤติกรรมของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวในการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัยให้ลูกในเวลาว่าง ได้แก่ การส่งเสริมให้ลูกทำกิจกรรมเสริมทักษะในยามว่าง การหาเวลาว่างเพื่อพักผ่อนกับครอบครัวและทำกิจกรรมร่วมกับลูก

2.3 ความสำคัญของพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว

หากพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวสามารถทำตามบทบาทของตนได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์จะเป็นหลักประกันในการนำครอบครัวของตนไปสู่ความเข้มแข็ง มีเสถียรภาพมั่นคงต่อไปได้ ในทางตรงกันข้ามครอบครัวที่ย่อนต่อการทำตามบทบาทหน้าที่ก็ไม่สามารถประคับประคองครอบครัวให้ผ่านพ้นอุปสรรคไปได้ หรือหากพ่อแม่ให้ความสำคัญของบทบาทตนเองลดลง โดยเฉพาะการ

อบรมเลี้ยงดูเด็ก การส่งภาระความรับผิดชอบไปให้สถาบันอื่น เช่น สถานรับเลี้ยงเด็ก สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนาและสื่อต่างๆ ด้วยเหตุที่ครอบครัวไม่ได้ทำบทบาทของตนอย่างมีความรับผิดชอบจะนำมาสู่วิกฤตต่างๆ เพิ่มขึ้นมากมายแก่สังคม ครอบครัวเป็นหน่วยสังคมที่มีความสำคัญที่สุด พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวควรมีการเตรียมตัว เตรียมใจ และมีความรู้เพื่อการสร้างครอบครัวที่ดี (จรรยา สุวรรณทัต, 2554; วราภรณ์ ตระกูลสฤษดิ์, 2549)

2.4 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว

ในงานวิจัยนี้ใช้การศึกษากิจพัฒนาการในวัยผู้ใหญ่และทฤษฎีพัฒนาการทางสังคมในการอธิบายพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.4.1 การศึกษากิจพัฒนาการในวัยผู้ใหญ่

การศึกษากิจพัฒนาการ หมายถึง การศึกษาถึงพฤติกรรมที่บุคคลในแต่ละช่วงของพัฒนาการควรปฏิบัติได้และมีความรับผิดชอบในภาระหน้าที่ บทบาททางสังคมและภาระหน้าที่ที่ควรปฏิบัติตามพัฒนาการของบุคคลในแต่ละช่วงวัยเป็นสิ่งสำคัญในการบางความสำเร็จในแต่ละขั้นตอนของการทำภารกิจพัฒนาการเพื่อให้เกิดความเข้าใจในการกิจพัฒนาการของวัยผู้ใหญ่ตามแนวคิดของ Havighurst (1972 อ้างใน สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2555)) ได้แบ่งการทำภารกิจพัฒนาการไว้ดังนี้

1) การศึกษากิจพัฒนาการในวัยผู้ใหญ่ตอนต้นช่วงอายุ 18-35 ปี โดยทั่วไปจะต้องมีภาระหน้าที่สำคัญ ดังนี้

- 1.1) การเลือกคู่ครองที่เหมาะสมรวมทั้งเพื่อนสนิท
- 1.2) การเรียนรู้และการปรับตัวในการเป็นสามี ภรรยา
- 1.3) ภาระหน้าที่ในการเลี้ยงดูบุตร
- 1.4) การแสวงหาอาชีพที่มีความมั่นคงแน่นอน
- 1.5) ความรับผิดชอบในการเป็นพลเมืองที่ดี เช่น การเข้าเป็นทหารหรือการเสียภาษีอากร
- 1.6) การแสวงหากลุ่มทางสังคมที่มีลักษณะความสนใจที่คล้ายคลึงกับตนเอง

2) การศึกษากิจพัฒนาการในวัยผู้ใหญ่ตอนกลางอายุ 35-60 ปี โดยทั่วไปจะต้องมีภาระหน้าที่สำคัญ ดังนี้

- 2.1) การมีความสามารถในการช่วยเหลือลูกวัยรุ่นให้เป็นผู้ใหญ่ที่มีความรับผิดชอบและมีความสุข

2.2) การมีความสามารถต่อการปรับตัวให้เหมาะสมกับบทบาทของการเป็นพ่อแม่ในขณะที่ลูกกำลังเจริญเติบโตและแยกย้ายไปมีครอบครัว

2.3) การประสบความสำเร็จในอาชีพการมีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับ

2.4) การมีฐานะที่มั่นคง

2.5) การมีกิจกรรมในเวลาว่างที่เหมาะสมกับวัย

2.6) การมีความสามารถในการปรับตัวตลอดจนการยอมรับความเปลี่ยนแปลงของร่างกาย

จะเห็นได้ว่าความสำคัญของบทบาทของพ่อแม่ในวัยผู้ใหญ่ตอนต้นและวัยผู้ใหญ่ตอนกลางมีความแตกต่างกันแต่เป็นบทบาทที่มีความสำคัญต่อการเจริญเติบโตของเด็ก

2.4.2 ทฤษฎีพัฒนาการทางสังคม

ทฤษฎีพัฒนาการทางสังคมของ Erikson เชื่อว่า วัยแรกของชีวิตเป็นวัยที่สร้างรากฐานของวัยอื่นๆ หากเด็กได้รับการดูแลเป็นอย่างดี การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างพ่อแม่กับเด็กส่งผลต่อความไว้วางใจและการมีความเชื่อต่อผู้ที่อยู่รอบๆ เมื่อเด็กเรียนรู้ที่จะช่วยเหลือตัวเอง ต้องการความเป็นอิสระ มีความอยากรู้อยากเห็นพ่อแม่ต้องคอยแนะนำและควบคุมเด็กในการแสดงความคิดเห็นและการตัดสินใจ การสอนให้เด็กคิดและทำในสิ่งที่สังคมยอมรับ การให้คำแนะนำและการให้อิสระจะทำให้เด็กเกิดความภาคภูมิใจในความสำเร็จของตัวเองและมีความรู้สึกที่ดีต่อผู้อื่น หากพ่อแม่เข้มงวดเกินไปไม่ยอมให้เด็กทำอะไรด้วยตัวเองหรือเป็นตัวของตัวเอง จะทำให้เด็กเกิดความสงสัยในการควบคุมตนเองและสงสัยในเรื่องที่ตนไม่สามารถเรียนรู้ได้ Erikson ยังมีความเชื่ออีกว่าบุคคลจะต้องประสบปัญหาตามขั้นพัฒนาการซึ่งพ่อแม่มีส่วนที่จะช่วยเหลือในการส่งเสริมหรือช่วยแก้ไข้ปัญหา เพื่อให้เด็กสามารถเรียนรู้การทำหน้าที่และความต้องการที่แท้จริงของตนเอง (คณะกรรมการกลุ่มผลิตชุดวิชาพฤติกรรมวัยเด็ก, 2552; นพมาศ อึ้งพระ (ธีรเวคิน), 2551; สายวริน จินวุฒิ, 2541)

จะเห็นได้ว่าพัฒนาการของเด็กเริ่มจากครอบครัว การได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากพ่อแม่ในทางที่ถูกต้อง จะช่วยส่งเสริมความสามารถในทักษะต่างๆ เสริมสร้างความคิดริเริ่มและความภาคภูมิใจในใจตัวเอง

2.5 การวัดพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว

เพয়ার์ ผลภาค (2539) ได้ศึกษาบทบาทของบิดามารดาการปรับตัวกับเพื่อนกับความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองของวัยรุ่น โดยกล่าวว่าบทบาทของบิดามารดาเป็นพฤติกรรมการแสดงออกในหน้าที่ของบิดา มารดาที่ปฏิบัติต่อครอบครัวและบุตร ดัดแปลงและปรับปรุงจากแบบ

วัดทัศนคติของบิดาต่อบทบาทการเป็นบิดาของพงษ์สุดา รัตนมาศมงคล (2553) ตามแนวคิดของ Eversol (1974) ประกอบไปด้วยบทบาท 5 ด้าน ด้านการเลี้ยงดูบุตร ด้านการเป็นตัวแทนทางสังคม ด้านการแก้ปัญหา ด้านการหาเลี้ยงครอบครัว ด้านการสันทนการ แต่ละด้านมีข้อคำถามจำนวน 10 ข้อ ลักษณะแบบสอบถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 4 ระดับ คือ จริงที่สุด จริงมาก จริงน้อยและจริงน้อยที่สุด นำไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 761 คน พบว่าค่าความเชื่อมั่นบทบาทของบิดารวมทั้ง 5 ด้านเท่ากับ .9141 และค่าความเชื่อมั่นบทบาทของมารดารวมทั้ง 5 ด้านเท่ากับ .9224

จากการศึกษาของสายวริน จินวุฒิ (2541) ศึกษาบทบาทของบิดา บทบาทของมารดาในฐานะตัวทำนายพฤติกรรม การปรับตัวของเด็กปฐมวัยในเขตกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่าง คือ บิดาหรือมารดาของเด็กนักเรียนจำนวน 715 คน แบบสอบถามผู้วิจัยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และดัดแปลงแบบสอบถามจากแบบวัดบทบาทของบิดาและบทบาทของมารดาของ เพয়ার์ ผลภาค (2539) ตามแนวคิดของ Eversol (1974) ประกอบด้วยบทบาท 5 ด้าน คือ ด้านการเลี้ยงดูบุตร ด้านการเป็นตัวแทนทางสังคม ด้านการแก้ปัญหา ด้านการหาเลี้ยงครอบครัว ด้านการสันทนการ แต่ละด้านแบ่งออกเป็น 10 ข้อ รวมทั้งหมด 50 ข้อ โดยเป็นคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คือ ปฏิบัติเป็นประจำ ปฏิบัติบ่อยครั้ง ปฏิบัติบางครั้ง ปฏิบัติน้อยครั้ง ไม่เคยปฏิบัติเลย มีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามบทบาทของบิดาทั้งฉบับเท่ากับ .9328 บทบาทของมารดา มีความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .8896

ราตรี คงเจริญ (2553) ได้ศึกษาปัจจัยด้านการเป็นมารดากับการแสดงบทบาทมารดาของวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ โดยกลุ่มตัวอย่างคือมารดาวัยรุ่นอายุไม่เกิน 19 ปีจำนวน 120 ราย แบบสอบถามที่ใช้ในงานวิจัยดัดแปลงมาจากแบบสอบถามความสำเร็จในบทบาทการเป็นมารดาของรัชนี คลองระวะ (2548) ซึ่งพัฒนามาจากแนวคิดของเมอร์เซอร์ ประกอบด้วยคำถาม 22 ข้อ ลักษณะข้อคำถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า ไม่เป็นความจริงเลย เป็นความจริงบ้างเล็กน้อย เป็นความจริงปานกลาง เป็นความจริงส่วนมากและเป็นความจริงมากที่สุด ลักษณะข้อคำถามด้านบวกจำนวน 21 ข้อ และในด้านลบ จำนวน 1 ข้อ ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ .93

ชไมพร ใจแปง (2555) ศึกษาปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับการแสดงบทบาทการเป็นบิดาของบิดาที่มีบุตรอายุ 2-5 ปี ในจังหวัดนครศรีธรรมราช กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัย คือ บิดาที่มีบุตรอย่างน้อย 1 คนอยู่ในช่วง 2-5 ปีจำนวน 300 คนผู้วิจัยได้แบ่งบทบาทบิดาออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกายในการส่งเสริมสุขภาพของลูก ด้านจิตใจเข้าใจในความต้องการ รับรู้

ความรู้สึกและพฤติกรรมของลูก ด้านสังคมเป็นผู้ให้การอบรมสั่งสอนให้รู้จักระเบียบของสังคม รวมทั้งการเป็นแบบอย่าง และด้านสติปัญญา การจัดกิจกรรมให้กับลูกโดยใช้กิจกรรมเป็นตัวกระตุ้นการเรียนรู้ ใช้มาตราประเมินค่า 6 หน่วย จากจริงที่สุด จริง ค่อนข้างจริง ค่อนข้างไม่จริง ไม่จริงไม่จริงเลย โดยมีทั้งหมด 20 ข้อคำถามค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับจุด .92

โดยการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้สร้างแบบวัดพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว ขึ้นใหม่ ลักษณะของแบบวัดเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 6 ระดับคือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด และไม่เลย

3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในภาษาอังกฤษใช้คำว่า Adversity Quotient ในงานภาษาไทยมีผู้ใช้คำแตกต่างกัน ดังนี้ ศิริโฉม หนูมี (2548) ใช้คำว่า ความมุ่งมั่นสู่ความสำเร็จ กนิษฐา หมั่นกิจการ (2550) ใช้คำว่า ความสามารถในการเอาชนะอุปสรรค อนันต์ ดุลยพีรดี (2547) และขันติยา น้ายาทอง (2551) ใช้คำว่า ความสามารถในการฝ่าฟันอุปสรรค กมลพร แสงพิพิธ (2558) มนตรี สังทอง กานต์พิชชา แดงอ่อน และประภาส กลับนวล (2556) ใช้คำว่า ความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรค สุกะ อภิญาภิบาล (2550) ศศิธร แสงใส (2550) และสุรัตน์วีดี สร้อยแก้ว (2553) ใช้คำว่า ความสามารถในการเผชิญอุปสรรค ปรียภัตต์ อุปชิต (2557) ธิดา จิตติพานิชยางกูร (2550) กนกพร สองศรี (2551) และธัญญามาศ คำมาตา (2551) ใช้คำว่า ความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2552) ใช้คำว่า ความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรค

ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้คำว่า ความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค (Adversity Quotient) โดยผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่าเป็นคำที่ชัดเจนและเหมาะสมกับบริบทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวที่ต้องเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรคอยู่ตลอดเวลา โดยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค เริ่มจากความหมายและทฤษฎีต่างๆที่สำคัญ ดังนี้

3.1 ความหมายของความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค

ความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค (Adversity Quotient) Stoltz (1997) ได้พัฒนาและเผยแพร่แนวคิด โดยให้ความหมายว่า ความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค เป็นความสามารถของบุคคลในการจัดการกับอุปสรรค สามารถทำนาย

ได้ถึงการข้ามผ่านอุปสรรคของบุคคล การกระทำโดยการมีความหวัง พร้อมกับการพัฒนา ศักยภาพ ทั้งยังสามารถทำนายได้ว่าใครจะเป็นผู้ยอมแพ้หรือผู้ชนะจากอุปสรรค

จากการศึกษาของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2552) ให้ความสนใจในเรื่องความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค โดยได้ให้ความหมายว่า ความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรค คือ การมีเจตคติที่ดีต่อการมองอุปสรรค การมีสติ มองโลกในทางบวก มีความหวัง มีกำลังใจในตนเองอยู่เสมอ เมื่อมีสภาพจิตใจที่เข้มแข็ง ส่งผลให้เกิดควบคุมตนเองให้ข้ามผ่านอุปสรรคโดยไม่ย่อท้อ ในทางตรงกันข้ามบุคคลมีความสามารถในการเผชิญปัญหาที่ต่ำ เมื่อพบกับอุปสรรคของชีวิตมักจะยอมแพ้ หาทาทางออกโดยหลีกเลี่ยง ถอยหนี ปัญหาหรือเกิดการทอดทิ้งได้ง่าย (วิทยา นาควัชระ, 2557) การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ นอกจากการมีสภาพจิตใจที่เข้มแข็งแล้ว ต้องมีความคิดเชิงวิเคราะห์ในการแก้ไขปัญหา คือ คิดพิจารณาถึงความสัมพันธ์และสาเหตุของปัญหา เมื่อรู้สาเหตุของปัญหาจะได้ลงมือกระทำสิ่งที่ควรจะทำ เพื่อควบคุมสถานการณ์ไม่ให้แผ่ขยายไปยังส่วนอื่น ในการก้าวผ่านอุปสรรคบางครั้งต้องอาศัยระยะเวลานานเพื่อแก้ไขสาเหตุที่เกิดขึ้น ดังนั้นต้องมีความมุ่งมั่นต่อความยากลำบาก อดทนต่อความเหนื่อยหน่าย และการตั้งใจต่อแก้ไขปัญหาอย่างมีจุดหมายที่ชัดเจน (อารีย์ พันธมณี, 2546) เมื่อปฏิบัติซ้ำจนกลายเป็นรูปแบบของพฤติกรรมการตอบสนองต่อปัญหา โดยรูปแบบการตอบสนองถือว่าเป็นกลไกของสมองอย่างหนึ่ง เกิดจากเส้นใยประสาทที่ถูกสร้างและฝึกฝนขึ้น (คันสนีย์ จัตรคุป, 2545) ซึ่งพัฒนาให้เกิดเป็นความฉลาดทางด้านร่างกาย ที่จะรับมือกับความเปลี่ยนแปลงและความไม่แน่นอนในชีวิต (สมชาติ กิจยรรยง, 2554) การเพิ่มความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันต่ออุปสรรค เป็นส่วนที่จะเปลี่ยนวิกฤตของชีวิตให้กลายเป็นโอกาส เพื่อการประสบความสำเร็จในชีวิต (Stoltz, 1997; วิทยา นาควัชระ, 2557)

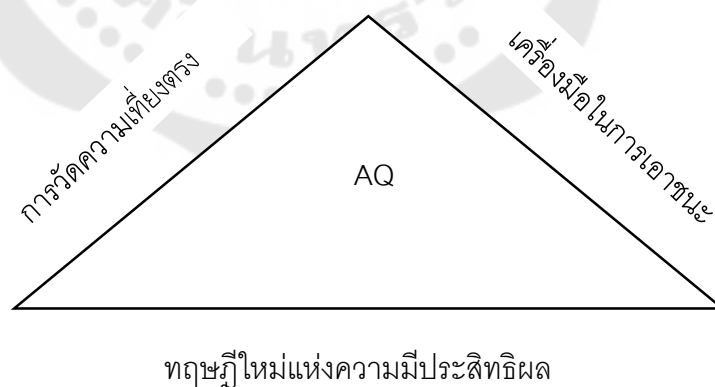
การเป็นพ่อแม่เลี้ยงเด็ยวันนั้นต้องเผชิญกับสถานการณ์หรือวิกฤตการณ์ในการสูญเสีย คู่ครอง การเปลี่ยนแปลงของครอบครัว ทั้งภาวะที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งสาเหตุเหล่านี้ส่งผลต่ออารมณ์ และความรู้สึกของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว หากพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวไม่สามารถยอมรับได้จะไม่สามารถคลี่คลายให้ดีขึ้นได้ ในขณะเดียวกันพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวที่สามารถเผชิญปัญหาและอุปสรรคมาได้ จะมีการพัฒนาทางจิตใจในทางที่ดีขึ้น

จากความหมายที่กล่าวมาในงานวิจัยนี้ ความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค หมายถึง ความสามารถของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวในการรับมือกับปัญหาของครอบครัว โดยสามารถควบคุมตนเองให้ข้ามผ่านอุปสรรคที่ยากลำบากได้ โดยมีการพิจารณาถึงพฤติกรรมของ ตนที่เป็นสาเหตุให้เกิดอุปสรรคและมีความตระหนักถึงความรับผิดชอบต่ออุปสรรค สามารถ

เข้าใจผลกระทบของอุปสรรคที่เกิดขึ้นและหาวิธีแก้ปัญหาและอุปสรรคอย่างถูกวิธี พร้อมทั้งมีความอดทนรับมือได้ต่อความยืดเยื้อที่เกิดขึ้น

3.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค

แนวคิดพื้นฐานของความสามารถในการเผชิญกับปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค เป็นโครงสร้างของกรอบที่มาจากงานวิจัยที่หลากหลาย เป็นปัจจัยในการกำหนดแนวทางการความสามารถให้เอาชนะอุปสรรคเพื่อนำไปสู่หนทางแห่งความสำเร็จ โดย Stoltz (1997)อธิบายคุณสมบัติของความสามารถในการเผชิญกับปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค เป็น 3 ประการ ดังนี้ ประการแรก เป็นแนวคิดใหม่ที่จะทำให้เกิดความเข้าใจและการส่งเสริมบุคคลให้เอาชนะอุปสรรคเป็นความรู้ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน ประการที่สอง เป็นเครื่องมือในการวัดและประเมินรายบุคคลว่าในแต่ละบุคคลมีรูปแบบการตอบสนองต่ออุปสรรคและความยากลำบากอย่างไร ทำให้สามารถเข้าใจรูปแบบการแก้ไขปัญหาของตนเอง และเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการฝ่าฟันอุปสรรค ประการสุดท้าย เป็นเครื่องมือที่มีพื้นฐานมาจากทางวิทยาศาสตร์ที่สามารถพิสูจน์ได้ และยังสามารถช่วยปรับเปลี่ยนรูปแบบการตอบสนองต่อเหตุการณ์ได้ผลที่ได้จากการวัดสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับตนเองและผู้อื่นได้ (Stoltz, 1997; ธีระศักดิ์ กำบรรณารักษ์, 2551)จากคุณสมบัติดังกล่าวสามารถแสดงการเชื่อมโยงได้ดังนี้

ภาพประกอบ 1 ความเชื่อมโยงของความสามารถในการเผชิญกับปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรคกับคุณสมบัติทั้งสามตาม ตามแนวคิดของ Stoltz (1997)

จากแนวคิดในเรื่องความสามารถในการเผชิญกับปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค Stoltz ยังเปรียบเทียบพฤติกรรมของบุคคลต่อการตอบสนองต่อสถานการณ์เป็น 3 กลุ่ม แต่ละกลุ่มมีความคิดและความสำเร็จแตกต่างกัน ดังนี้ (Stoltz, 1997; ธีระศักดิ์ กำปรรณารักษ์, 2551)

กลุ่มที่ 1 คนไม่สู้ (Quitter) บุคคลที่อยู่ในกลุ่มนี้มักปฏิเสธและหลีกเลี่ยงจากการเผชิญปัญหา ดำเนินชีวิตให้ผ่านไปทุกวันโดยไม่มีจุดมุ่งหมายในชีวิต

กลุ่มที่ 2 นักตั้งแคมป์ (The Camper) บุคคลที่อยู่ในกลุ่มนี้มักหาข้อจำกัดในการเผชิญปัญหา เมื่อมีความท้าทายหรืออุปสรรคใหม่อาจจะมีอาการกระตือรือร้น แต่สุดท้ายจะเลือกที่จะหยุดกลางทางใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย ไม่สู้หรือลุยอย่างสุดๆ

กลุ่มที่ 3 กลุ่มนักปีนเขา (The Climber) บุคคลที่อยู่ในกลุ่มนี้จะมีความเพียรพยายามโดยไม่คำนึงถึงข้อได้เปรียบ เสียเปรียบ หรือพื้นฐานของชีวิต เมื่อเผชิญกับอุปสรรคและเหตุการณ์ที่เลวร้าย เขาเชื่อว่าชีวิตจะดีขึ้นในอนาคต มีวิสัยทัศน์ มีความมั่นคงทางจิตใจ หาทางสู้อย่างไม่ลดละหรือล้มเลิกง่ายๆ และเพิ่มการพัฒนาตัวเองอย่างต่อเนื่อง มักจะมีเป้าหมายและประสบความสำเร็จสูง

เมื่อมีการแบ่งบุคคลออกเป็น 3 กลุ่ม จะเห็นได้ว่าความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรคเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะทำให้ชีวิตผ่านพ้นอุปสรรค อีกทั้งยังสามารถพยากรณ์ความสำเร็จของสิ่งต่างๆ 17 ประการ ดังนี้

- 1) ผลของการปฏิบัติงาน (Performance)
- 2) แรงจูงใจ (Motivation)
- 3) ความมีอำนาจ (Empowerment)
- 4) ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity)
- 5) การเพิ่มประสิทธิภาพ (Productivity)
- 6) การเรียนรู้ (Learning)
- 7) มีพลังงาน (Energy)
- 8) มีความหวัง (Hope)
- 9) มีความสุข สนุกสนานและเบิกบาน (Happiness, vitality and joy)
- 10) ความมั่นคงทางอารมณ์ (Emotion health)
- 11) สุขภาพกาย (Physical health)
- 12) ความเพียรพยายาม (Persistence)
- 13) ความยืดหยุ่น (Resilience)

14) การพัฒนาตนเองตลอดเวลา (Improvement overtime)

15) เจตคติ (Attitude)

16) การมีอายุยืน (Longevity)

17) การรับมือต่อการเปลี่ยนแปลง (Response to change)

ความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรคมีความสำคัญสำหรับทุกคน สามารถทำนายความสำเร็จในด้านต่างๆของบุคคลแล้ว ยังมีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตในหลาย ด้าน ทั้งการเรียนรู้ การทำงาน สุขภาพจิต สุขภาพกาย การพบเจอกับปัญหาที่คาดไม่ถึงเป็นเรื่องที่สามารถพบได้ในทุกวัน โดยเฉพาะในครอบครัวพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวที่ต้องเผชิญปัญหาที่มากกว่า ครอบครัวปกติ การมีความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรคที่สูงจะช่วยให้การเข้าไปเผชิญกับปัญหาด้วยตนเอง และสามารถหาทางแก้ไขได้อย่างเหมาะสม

โดยทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรคตามแนวคิดของ Stoltz (1997) ซึ่งได้กล่าวว่ามี 3 ทฤษฎีหลัก คือ จิตวิทยาการรู้คิด ภูมิคุ้มกันทางวิทยา และระบบประสาทสรีรวิทยา โดยแต่ละทฤษฎีมีรายละเอียด ดังนี้

3.2.1 จิตวิทยาการรู้คิด (Cognitive Psychology)

การรู้คิดเป็นกระบวนการรับรู้และเรียนรู้ที่เกิดขึ้นภายในที่ไม่สามารถมองเห็น แต่สามารถสังเกตได้จากพฤติกรรมการตอบสนองภายนอก ผู้คนส่วนมากคิดว่าอุปสรรคและความคับข้องใจเกิดจากสภาวะของจิตใจ และความคิดที่อึดอัดสิ้นหวังไม่สามารถจัดการกับปัญหาได้ เมื่อสะสมเป็นเวลานานจะเกิดเป็นความทุกข์ทรมานและมักจมอยู่กับความทุกข์ แต่ในทางตรงกันข้ามมีบางคนคิดว่าความคับข้องใจเป็นสิ่งที่ชั่วคราว ทั้งยังเป็นสิ่งที่ต้องเผชิญเพื่อที่จะเติบโตต่อไป คนกลุ่มนี้จะมีความหวังและกำลังใจที่จะฝ่าฟันอุปสรรคไปสู่ความสำเร็จ

3.2.2 จิตวิทยาภูมิคุ้มกันวิทยา (Psychoneuroimmunology)

เป็นการอธิบายกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสุขภาพกาย สุขภาพจิต และระบบภูมิคุ้มกัน ความเข้มแข็งของจิตใจและการรู้จักควบคุมตนเองส่งผลต่อระบบภูมิคุ้มกันของร่างกาย ความสามารถในการบริหารอารมณ์ การมองโลกในแง่บวก และความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค จะช่วยให้สุขภาพจิตดีซึ่งส่งผลไปสู่การมีสุขภาพกายที่ดี

3.2.3 ระบบประสาทสรีรวิทยา (Neurophysiology)

เป็นการศึกษาโครงสร้างของสมองที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมการกระทำด้วยจิตสำนึกซึ่งอยู่ในส่วนของที่เรียกว่า ซีรีบรัลคอร์เท็กซ์ (Cerebral cortex) การกระทำใดที่ถูกฝึกฝนและเรียนรู้บ่อยครั้ง สิ่งที่เราเรียนรู้จะย้ายเข้าไปสู่จิตใต้สำนึกในส่วนหนึ่งของสมองที่เรียกว่า บาซัล แกนเกลีย (Basal Ganglia) ส่งผลให้เกิดการกระทำที่เป็นระบบอัตโนมัติ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหรือการ

สร้างนิสัยใหม่ของคนจึงสามารถทำได้ ดังนั้น ความมุ่งมั่นที่จะแก้ไขปัญหาอย่างตั้งใจจะสร้างโครงสร้างสมองในส่วนของการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3.3 องค์ประกอบของความสามารถในการเผชิญกับปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค

Stoltz ได้แบ่งองค์ประกอบของความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรคเป็น 4 ด้าน โดยเรียกชื่อย่อว่า COR2RE นำมาใช้ในการประเมินระดับความสามารถในการเผชิญกับปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค (Stoltz, 1997; ธีระศักดิ์ กำบรรณารักษ์, 2551; มณฑรา ธรรมบุศย์, 2544) ดังนี้

1) การควบคุม (Control : C) หมายถึง การรับรู้ความสามารถของตนในการควบคุมปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้นสามารถข้ามผ่านสถานการณ์ที่ยากลำบากหรือเป็นอุปสรรคได้ ผู้ที่มีความสามารถในการควบคุมตนเองสูงจะรับรู้ถึงความสามารถของตนในการควบคุมอุปสรรคต่างๆที่เกิดขึ้น

2) การหาสาเหตุและความรับผิดชอบ (Origin and Ownership : O₂) หมายถึง ความสามารถในการพิจารณาพฤติกรรมของตนที่ก่อให้เกิดความผิดพลาด และตระหนักถึงความรับผิดชอบของตนต่ออุปสรรคที่เกิดขึ้น ผู้ที่มีความรับผิดชอบสูงเมื่อพบความผิดพลาดของตนพร้อมจะหาทางแก้ไขปัญหา ไม่ผลักภาระให้ผู้อื่นรับผิดชอบแทน

3) การรับรู้ผลกระทบ (Reach : R) หมายถึง ความสามารถในการทำความเข้าใจผลกระทบของปัญหาที่มีในการดำเนินชีวิต พร้อมการมีสติในการระงับการเกิดปัญหา ผู้ที่มีการรับมือกับปัญหาสูงจะมีสติพร้อมรับความยากลำบาก มีความคิดว่าปัญหาและอุปสรรคเป็นเพียงเหตุการณ์ที่ผ่านเข้ามาเหตุการณ์หนึ่งเท่านั้น ทั้งสามารถปฏิบัติตนในการแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง จึงทำให้ไม่หวั่นไหวหรือจมอยู่ในความทุกข์

4) ความอดทนต่อปัญหาและอุปสรรค (Endurance : E) หมายถึง ความสามารถในการประเมินความคงทนและยืดหยุ่นของปัญหา สามารถหาวิธีจัดการได้กับความยืดหยุ่นของปัญหา ผู้ที่มีความอดทนต่อปัญหาสูง จะเป็นคนที่เข้าใจถึงความคงทนของปัญหา รับมือกับความยืดหยุ่นและพยายามจัดการกับปัญหาให้หมดไป

3.4 การวัดความสามารถในการเผชิญกับปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค

มาตราวัดความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรค (The Adversity Response Profile – ARP : 1997) ของ Stoltz ได้ทำการศึกษากับกลุ่มตัวอย่าง 20,000 คน ในโรงเรียน ชุมชน นักกีฬา และองค์กรต่างๆ มีอายุ อาชีพ เชื้อชาติ และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน แบบทดสอบออกแบบเป็นมาตรฐานแบบ Bipolar เพื่อวัดการตอบสนองต่อเหตุการณ์ตาม

องค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน ทั้งหมดจำนวน 40 ข้อ แบบวัด ARP ในแต่ละข้อเป็นคำถามในการสมมติฐานสถานการณ์ ที่อาจเกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวัน ผู้ที่ทำการตอบแบบสอบถามต้องจินตนาการถึงเหตุการณ์เหล่านี้ หากสถานการณ์เหล่านี้เกิดขึ้นจะมีการคิดหรือตอบสนองอย่างไร จำนวนคำถาม 30 ข้อ ประกอบด้วยด้านที่เป็นอุปสรรคจำนวน 20 ข้อ และด้านที่ไม่เป็นอุปสรรคจำนวน 10 ข้อ ในแต่ละข้อจะมีคำถามย่อยอีก 2 ข้อ มีมิติ CO2RE โดยมีเครื่องหมาย + และ - กำกับไว้ มาตรฐานในการวัดความรู้สึกมี 5 ระดับ การคำนวณค่ามิติ CO2RE จะนำมาคำนวณเฉพาะเครื่องหมายที่เป็น - เนื่องจากเป็นการทดสอบการตอบสนองต่อปัญหาและความยากลำบาก

สำหรับงานในประเทศไทย รัชนิดา สบายวรรณ (2547) ได้พัฒนาแบบวัดความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคในระดับนิสิตนักศึกษา จากแนวคิดของ Stoltz (1997) แบบสอบถามแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ในส่วนสถานการณ์ และส่วนข้อความแบบ Bipolar โดยในแต่ละส่วนมี 5 มิติ ได้แก่ การควบคุมสถานการณ์ (Control) การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา (Origin) การยอมรับผลของการกระทำ (Ownership) การรับรู้ผลกระทบของปัญหา (Reach) และการอดทนต่อความลำบาก (Endurance) แต่ละฉบับมีคำถามจำนวน 40 ข้อ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นนิสิตระดับปริญญาตรี จำนวน 1,681 คน ทำการทดสอบ 3 ครั้ง ค่าความเชื่อมั่นในส่วนสถานการณ์ทั้งฉบับมีค่า 0.8263 ค่าความเชื่อมั่นในส่วน ข้อความแบบ Bipolar ทั้งฉบับ มีค่า 0.8921

งานวิจัยของนิดา แซ่ตั้ง (2555) ได้ศึกษาความสามารถในการเผชิญปัญหาที่มีผลต่อการทำงานของพนักงานธนาคารไทยพาณิชย์ สร้างขึ้นจากแนวคิดของ Stoltz ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ ด้านความสามารถในการควบคุมอุปสรรค จำนวน 6 ข้อ ด้านความสามารถในการนำตนเองเข้าไปแก้ไขปัญหา จำนวน 6 ข้อ และด้านความสามารถในการอดทนและทนทานต่ออุปสรรค จำนวน 6 ข้อ ข้อคำถามเป็นแบบ มาตรฐานประมาณค่า (Rating Scale) ของลิเคิร์ท (Likert scale) กำหนดค่าเป็น 5 ระดับ โดยค่าความเชื่อมั่นในแต่ละด้านคือ ด้านความสามารถในการควบคุมอุปสรรค เท่ากับ .8687 ด้านความสามารถในการนำตนเองเข้าไปแก้ไขปัญหา เท่ากับ .7952 และ ด้านความสามารถในการอดทนและทนทานต่ออุปสรรค เท่ากับ .8702

จากงานวิจัยของทัศนีย์ ทิศสุกุลไธ (2551) ได้ศึกษาความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค กับผลการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพ โดยใช้แบบสอบถามตามแนวคิดของ Stoltz (1997) ของชวนจิต ธุระทอง (2544) โดยแบ่งองค์ประกอบออกเป็น 4 ด้าน คือ ด้าน

การควบคุม ด้านการหาสาเหตุและความรับผิดชอบ ด้านผลกระทบ และด้านความอดทน แบ่งเป็น ข้อคำถามเชิงบวกจำนวน 20 ข้อ และข้อคำถามเชิงลบจำนวน 40 ข้อ ลักษณะข้อคำถามเป็นแบบ เรียงลำดับตัวเล็อก 5 ระดับ ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .86

สำหรับในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้สร้างแบบวัดขึ้นใหม่ให้สอดคล้องกับบริบทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว ตามแนวคิดของ Stoltz (1997) ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้าน การควบคุม สาเหตุและความรับผิดชอบ ด้านการรับรู้ผลกระทบและด้านความอดทน เป็นแบบวัด 2 ขั้ว ส่วนประมาณค่า 5 ระดับคือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด และไม่เลย

3.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรคกับ พฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว

แนวคิดของ Stoltz (1997) ได้กล่าวว่า ความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟัน อุปสรรค เป็นการสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจในการเข้าไปเผชิญกับความไม่แน่นอน ซึ่งส่งผลต่อ พฤติกรรมและความสำเร็จ จากการศึกษาที่ผ่านมาผู้ศึกษาความสามารถในการเผชิญปัญหา และฝ่าฟันอุปสรรคกับบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวยังมีน้อย ผู้วิจัยจึงรวบรวมงานวิจัย ความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรคกับการทำพฤติกรรมต่างๆ ประสิทธิภาพของ การทำงาน ความสำเร็จในการทำงาน การปฏิบัติงาน เพื่อแสดงถึงความสัมพันธ์ของความสามารถ ในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรคกับการทำพฤติกรรมดังนี้

จากการศึกษาความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรคที่ส่งผลต่อ ประสิทธิภาพการทำงานของ Bautista (2015) พบว่าความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟัน อุปสรรคมีความสัมพันธ์ต่อประสิทธิภาพการสอนของอาจารย์มหาวิทยาลัย จากการศึกษาของ Solfema (2017) พบว่าความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรคเป็นส่วนสำคัญของ การปฏิบัติงานสอนของอาจารย์พิเศษ งานวิจัยของนิดา แซ่ตั้ง (2555) ได้ศึกษาความสามารถใน การเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรคที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการทำงานของพนักงาน โดยศึกษาพนักงานจำนวน 400 คน พบว่า ความสำเร็จในการทำงานมีความสัมพันธ์กับ ความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรค การศึกษาของศรียา เขียดเสน (2550) เรื่อง ความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรคและผลการปฏิบัติงาน เก็บรวบรวมจากกลุ่ม ตัวอย่างจำนวน 134 คน ผลการวิจัยพบว่าความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคมี ความสัมพันธ์ทางบวกกับผลการปฏิบัติงาน งานวิจัยของ อุไรรัตน์ วัฒนาสงวนศักดิ์ (2549) ศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรคกับผลการปฏิบัติงานของ พนักงานฝ่ายลูกค้า เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 202 คน ผลการวิจัยพบว่าความสามารถ

ในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคอยู่ในระดับสูง องค์ประกอบของความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคทุกด้านมีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลการปฏิบัติงานของพนักงานฝ่ายลูกค้าสัมพันธ์ งานวิจัยของณัฐยาพัชณ์ ภาวนาวิวัฒน์ (2552) พบว่าความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคมีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลการปฏิบัติงาน สำหรับผู้ที่มีความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคนอกจากจะส่งผลให้การปฏิบัติงานเป็นที่น่าพอใจยังส่งผลต่อการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ งานวิจัยของพัฒนภรณ์ กล้าหาญ (2550) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคกับความสำเร็จในวิชาชีพของพยาบาลประจำการ พบความสัมพันธ์ของความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคกับความสำเร็จในวิชาชีพ พยาบาลประจำการที่มีความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคในระดับสูงก็มีความสำเร็จในวิชาชีพอยู่ในระดับสูง

จากการศึกษาในงานคุณภาพพบบทบาทของการเป็นพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวที่ต้องเผชิญปัญหาในหลายด้าน ทั้งทางด้านจิตใจ อารมณ์ ทางเศรษฐกิจ ปัญหาความสัมพันธ์กับลูกและปัญหาอื่นๆ การศึกษาของของ จิตติกาญจน์ อธินาบุญ (2553) พบว่าการสร้างความเข้มแข็งทางใจให้ตนเองของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวเป็นกระบวนการปรับตัว ในการรับมือกับความยากลำบากส่งผลต่อความสำเร็จในการปรับตัวต่อบทบาทใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Stoltz (1997) การมีจิตใจที่เข้มแข็งสามารถส่งผลต่อการเข้าไปเผชิญกับปัญหาและอุปสรรค งานวิจัยของพัชชา เจริญกลิ่นจันทร์ (2556) พบว่าสิ่งที่จะช่วยให้แม่เลี้ยงเดี่ยวมีสภาพจิตใจที่ดีขึ้น คือแม่เลี้ยงเดี่ยวต้องยอมรับความจริง และเข้าไปเผชิญกับปัญหาต่างๆ ไม่หนีปัญหา งานวิจัยของอารียา จินมหันต์ (2551) พบว่าการเป็นแม่เลี้ยงเดี่ยวที่เลี้ยงลูกเพียงลำพัง อดทนต่อการเผชิญปัญหาต่างๆ และมีแก้ปัญหาและตอบโต้ต่ออุปสรรคต่างๆ อยู่เสมอ จากงานของ พิมรวิภา สุนทรารชุน (2549) แนวทางการเสริมสร้างแม่เลี้ยงเดี่ยวในบทบาทการเลี้ยงลูก พบว่าควรเพิ่มความเข้มแข็งทางจิตใจ ลดการตำหนิตัวเอง รับผิดชอบต่อปัญหาเพื่อให้คลายจากวิกฤตที่เป็นอยู่ กล้าเผชิญต่อความเปลี่ยนแปลงและมุ่งมั่นต่อการแก้ปัญหา

จากการทบทวนงานวิจัยที่ผ่านมาสรุปได้ว่าความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติและความสำเร็จของงานในบทบาทหน้าที่ต่างๆ บุคคลที่มีความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคที่สูงจะส่งผลต่อการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพที่สูง ซึ่งการเป็นพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวมีความรับผิดชอบต่อการทำหน้าที่ในครอบครัวที่เพิ่มมากขึ้น มีการเผชิญปัญหาที่มากกว่าครอบครัวปกติ ต้องอาศัยจิตใจที่เข้มแข็งในการเผชิญกับปัญหาต่างๆ ทำให้ผู้วิจัยได้เห็นความสำคัญและนำตัวแปรความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรค

มาศึกษางานวิจัยครั้งนี้ และตั้งสมมติฐานว่าความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคสามารถทำนายพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวได้

4. เอกสารที่เกี่ยวข้องความฉลาดทางอารมณ์

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่เกี่ยวข้องมีผู้ใช้คำแตกต่างกัน ดังนี้ ศิริโฉม หนูมี (2548) ดิลกฤทธิ์ อภิวัฒน์สิงหะ (2550) ฉัตรชัย เทพขจร(2551) ชุตินา บุญตาทิพย์ (2556) ไพโรจน์ ศรีสุภาพ (2557) ใช้คำว่า ความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Quotient) วีรวรรณ ไตรรัตน์ภักดิ์ (2556) ศุภาพิชญ์ โพน โปร์แมนน์ (2553) ใช้คำว่า ความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence) สมชาย อินทรมงคล (2548) ทิพย์วัลย์ สีจันทร์ (2547) ประชัน จันทรสุข (2544) นุชนาถ ฤทธิ์สนธิ์ (2551) ใช้คำว่า เซาว์อารมณ์ (Emotional Quotient)

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้คำว่า ความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional intelligence) เนื่องจากผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่าเป็นคำที่ชัดเจนและเหมาะสมกว่า โดยการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาความหมายและแนวคิดของความฉลาดทางอารมณ์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์

จากการศึกษาของ Mayer and Salovey (1990 อ้างในประสงค์ สังขะไชย (2546)) ได้นิยามคำว่า Emotional Quotient หรือความฉลาดทางอารมณ์ว่า โดยให้ความหมายว่า เป็นรูปแบบหนึ่งของความฉลาดทางสังคม ที่ประกอบด้วยความสามารถของบุคคลในการติดตามความรู้สึก ความคิดของตนเอง เข้าใจในภาวะทางอารมณ์ของตนเองและของผู้อื่น ควบคุมอารมณ์ตนเองได้ นอกจากนั้นบุคคลควรรู้จักแยกแยะและนำข้อมูลเหล่านี้ให้เกิดประโยชน์ในการนำความคิดเป็นตัวชี้นำการกระทำของตน ซึ่งสอดคล้องกับการให้ความหมายของ Goleman (1998 อ้างในประสงค์ สังขะไชย (2546)) ว่าเป็นความสามารถในการตระหนักได้ในความรู้สึกของตนเองและผู้อื่น เพื่อเป็นแรงจูงใจของตนเองในการจัดการกับอารมณ์ต่างๆ เป็นการให้ความคิดชี้นำการกระทำ ถนอมศักดิ์ จิรายุสสวัสดิ์ (2556) ได้ให้ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ ว่าเป็นความฉลาดทางจิต เพราะจิตมีคุณสมบัติคือรู้อารมณ์ที่มากระทบ ส่วนความฉลาดคือ ความรู้ตามจริงหรือความมีปัญญา ดังนั้นความฉลาดทางจิตคือ การมีความสามารถรู้เท่าทันตามความเป็นจริงในสภาวะของจิต ทำให้รู้จักรูปแบบของนิสัยและบุคลิกภาพของตนเองในมุมที่ลึกและกว้างขึ้นได้อย่างชัดเจน เมื่อเข้าใจในบุคลิกภาพตนเองแล้วจะเกิดการปรับเปลี่ยนและพัฒนาในทิศทางที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง นอกจากการรับรู้อารมณ์ตนเองและผู้อื่นแล้ว เทอดศักดิ์ เดชคง (2545) ยังกล่าวว่า ความฉลาดทางอารมณ์ยังมีส่วนในการแก้ไขความขัดแย้ง ความคับข้องใจใน

ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในการทำงานร่วมกัน การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์จะเพิ่มศักยภาพของการดำเนินไปในทางสร้างสรรค์ทั้งต่อตนเอง ครอบครัว การทำงาน และการการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขและความสำเร็จ (กรมสุขภาพจิต, 2544; วิน ก่อการบุญ, 2556)

จากความหมายที่กล่าวมาในงานวิจัยนี้ ความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง ความสามารถของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวในการควบคุมอารมณ์และแสดงออกมาได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ การตระหนักได้ถึงอารมณ์ความรู้สึกของตนเองและของผู้อื่น มีการพัฒนาตนเองเพื่อความสัมพันธที่ดีในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น

4.2 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางอารมณ์

ความสำคัญของความฉลาดทางอารมณ์ช่วยให้บุคคลได้เข้าใจอารมณ์ของตัวเองและของผู้อื่น มีสติรู้เท่าทันอารมณ์ ควบคุมสถานการณ์ได้ดี และแสดงออกอย่างเหมาะสม การพัฒนาฉลาดทางอารมณ์จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพให้จัดการกับสภาวะทางอารมณ์ของตนเอง สร้างแรงจูงใจที่ดีให้กับตนและความฉลาดทางอารมณ์ยังส่งผลไปถึงการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น การสื่อสารระหว่างบุคคลให้เป็นไปอย่างราบรื่น มีความเข้าใจกัน การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ไม่เพียงแต่จะส่งผลดีต่อตัวบุคคลเท่านั้นแต่ยังส่งผลดีต่อบุคคลใกล้ชิดเพื่อนร่วมงานรวมถึงประสิทธิภาพในการสร้างทีมงาน(วีระวัฒน์ บัณฑิตามัย, 2545; ศันสนีย์ ฉัตรคุป, 2545)

จากนักจิตวิทยาที่ศึกษาเกี่ยวกับความฉลาดทางปัญญา (IQ) พยายามนำเอาอารมณ์เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในของความฉลาดทางปัญญา มากกว่าการแยกแยะระหว่างปัญญาและอารมณ์ แต่จากการศึกษาปัญญาการรู้คิดของมนุษย์ อาจแบ่งได้เป็น 2 ชนิด ได้แก่ ความสามารถทางปัญญาและอารมณ์ ทั้งสองมีการทำงานในสมองที่ต่างกัน โดย Thorndike (1920) ได้เขียนบทความลงในนิตยสาร Haper's ว่าองค์ประกอบหนึ่งของความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional intelligence) คือ ด้านของสังคม (Social intelligence) ซึ่งหมายถึง ความสามารถเข้าใจผู้อื่น และการจัดการความสัมพันธ์ได้อย่างเหมาะสม ซึ่งทำให้นักจิตวิทยากลุ่มอื่นมีมุมมองต่อเชาวน์ปัญญาทางสังคมในด้านลบ ในลักษณะวิธีการจัดการกระทำกับผู้อื่น บังคับให้ผู้อื่นทำตามความประสงค์ของตน ด้วยเหตุนี้จึงไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร (วีระวัฒน์ บัณฑิตามัย, 2545; สิทธิพงศ์ วัฒนานนท์สกุล, 2557)

ในปี 1970 Mintzberg ได้เสนอบทบาทการบริหารจัดการของสมองซีกซ้ายและซีกขวามีความต่างกัน โดยเน้นว่าควรบริหารโดยใช้สมองซีกขวา ซึ่งใช้ในกระบวนการตัดสินใจ การติดต่อสื่อสารความสัมพันธ์กับผู้อื่น การจัดสรรทรัพยากร และผู้บริหารควรใช้สมองซีกซ้ายในการวางแผนวิเคราะห์ข้อมูล ที่ ในปี 1971 Livingston เป็นผู้ที่แสดงให้เห็นว่าผลสำเร็จของ

การศึกษาในโรงเรียน หรือในการฝึกอบรมนั้นไม่ได้มีความสัมพันธ์โดยตรงกับความสำเร็จในการบริหาร สิ่งที่ผู้บริหารระดับกลางควรพัฒนา คือความสามารถในการแสดงความเอื้ออาทร ซึ่งมีความสัมพันธ์กับอารมณ์ของผู้คนในองค์กร ความรู้สึกของพนักงานจะส่งผลต่อพฤติกรรมการทำงาน Livingston ยังเชื่อว่าผู้บริหารระดับกลางที่ไม่รับรู้ภาวะอารมณ์ของผู้คนจะประสบปัญหาในการบริหารจัดการคนในองค์กร ต่อมา McClelland ศาสตราจารย์ภาควิชาจิตวิทยา มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ได้วิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับปัญหาดังนี้ เกรดเฉลี่ยสามารถบ่งบอกถึงความสำเร็จในการเรียนแต่ไม่รับรองถึงความสำเร็จในอาชีพ การแบบวัดเชาว์ปัญญาและแบบวัดความถนัดก็ไม่สามารถทำนายความสำเร็จในอาชีพหรือในชีวิตได้ แบบทดสอบและผลการเรียนสามารถใช้ทำนายการปฏิบัติงานได้เนื่องจากมีตัวแปรด้านสภาพเศรษฐกิจและสังคมเข้ามาเกี่ยวข้อง แบบทดสอบผลการเรียนนั้นไม่ยุติธรรมแก่คนบางกลุ่ม ควรจะวัดสมรรถนะซึ่ง McClelland เชื่อว่าสามารถทำนายพฤติกรรมสำคัญๆ ได้แม่นยำกว่า โดยเสนอให้นำตัวชี้วัดความสำเร็จในการปฏิบัติงานมาประเมินความเหมาะสม เช่น หากอยากทราบว่าคุณเป็นหรือไม่ก็ให้ลองขับรถให้ดู วัดในสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงที่เห็นและรับรู้ได้อย่าง

ในปี 1983 Gargner ได้แสดงให้เห็นว่าความสามารถทางปัญญาและอารมณ์นั้นแยกจากกัน โดยการนำเสนอโมเดลพหุปัญญา (Multiple Intelligences) และเสนอแนวคิดเรื่องอารมณ์ในหนังสือชื่อ Frames of mind โดยให้แนวคิดว่าอารมณ์ คือ ความสามารถภายในของบุคคลซึ่งมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นและมีความสำคัญต่อความสำเร็จของมนุษย์

แนวคิดที่ครอบคลุมเกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์ ถูกนำเสนอโดย Mayer and Salovey ซึ่งได้นิยาม Emotional quotient ขึ้นในปี 1990 โดยอธิบายว่า อารมณ์เป็นรูปแบบหนึ่งของความฉลาดทางสังคม ประกอบไปด้วยความสามารถในการรับรู้อารมณ์และความรู้สึกของตนเองและผู้อื่น สามารถแยกความแตกต่างของอารมณ์ที่เกิดขึ้น และใช้ความรู้สึกนำความคิดการกระทำต่างๆ

ในปี 1995 Goleman มีความสนใจเรื่องความเกี่ยวข้องของสมอง บุคลิกภาพและอารมณ์ได้ศึกษาจาก Mayer and Salovey และได้เขียนหนังสือเรื่อง Emotional intelligence ซึ่งส่งผลให้ความฉลาดทางอารมณ์เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย และในปี 1988 Goleman ได้ปรับรูปแบบของโมเดลที่สามารถนำไปใช้ โดยมีอารมณ์พื้นฐาน 5 ประการ การตระหนักรู้ในตนเอง การกำกับตนเอง การจูงใจ การเห็นใจ และทักษะทางสังคม (นุชนาถ ฤทธิสนธิ , 2551; วีระวัฒน์ ปันนิตมัย, 2545; สิทธิพงศ์ วัฒนานนท์สกุล, 2557)

4.3 องค์ประกอบความฉลาดทางอารมณ์

การศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาการแบ่งองค์ประกอบตามแนวคิดของ Mayer and Salovey (1990) Ba-On (1997) Goleman (1988) และกรมสุขภาพจิต (2550) โดยมีรายละเอียดดังนี้

การแบ่งองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ ตามแนวคิดของ Mayer and Salovey (1990 อ้างในประสงค์ สังขะไชย. 2546) ความฉลาดทางอารมณ์เป็นเรื่องของทักษะในการปรับตนเอง ประกอบไปด้วย 3 ลักษณะ ดังนี้

1) **ขั้นรู้จักภาวะทางอารมณ์ของตน** เป็นการประเมินภาวะทางอารมณ์ของตนได้อย่างถูกต้องและแสดงออกมาได้อย่างเหมาะสม หากบุคคลสามารถรับรู้ ระบุและแยกภาวะอารมณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเองได้ จะเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับตัวในการแสดงออกทางอารมณ์ได้อย่างดี

2) **ขั้นควบคุมอารมณ์** สามารถดูแลภาวะทางอารมณ์ของตนและของผู้อื่น ควบคุมอารมณ์ในการแสดงออกทางร่างกาย วาจา หรือภายในจิตใจอย่างเหมาะสมได้

3) **ขั้นความฉลาดทางอารมณ์** ในแต่ละบุคคลจะมีความสามารถในการใช้ประโยชน์จากภาวะทางอารมณ์ของตนต่างกันในการจัดการกับปัญหาหรือในการปรับตัว การมีอารมณ์ดีส่งผลให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และการคิดอย่างมีเหตุผล

Ba-On (1997 อ้างในวีระวัฒน์ ปันนิตามัย (2545)) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของเชาว์อารมณ์โดยแบ่งออกเป็น 5 ด้าน คุณลักษณะที่สำคัญ 15 ข้อ ดังนี้

1) ความสามารถภายในตนประกอบด้วย

- 1.1) ความสามารถในการรู้จักตนเอง เข้าใจภาวะอารมณ์ของตนเอง
- 1.2) มีความกล้าในการแสดงความคิดเห็นและบอกความรู้สึกของตน
- 1.3) การตระหนักรู้

2) ความสามารถระหว่างบุคคล

- 2.1) ความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น
- 2.2) มีน้ำใจเอื้ออาทรห่วงใยผู้อื่น
- 2.3) ตระหนักรู้ในความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่น

3) ความสามารถในการปรับตัว

- 3.1) ความสามารถในการตรวจสอบความรู้สึกของตน
- 3.2) เข้าใจสถานการณ์ต่างๆ และสามารถตีความได้ถูกต้องตรงความเป็นจริง

3.3) มีความยืดหยุ่นในความคิดและความรู้สึกของตนเองเป็นอย่างดี

3.4) มีความสามารถในการแก้ปัญหาและสถานการณ์เฉพาะหน้าได้เป็นอย่างดี

4) ความสามารถในการบริหารจัดการความเครียด

4.1) สามารถบริหารจัดการความเครียดได้อย่างดี

4.2) ควบคุมอารมณ์ได้เป็นอย่างดีและแสดงออกได้อย่างเหมาะสม

5) ความสามารถในการจูงใจตนเอง

5.1) การมองโลกในแง่ดี

5.2) การแสดงออกและความรู้สึกที่เป็นสุขสามารถสังเกตได้

5.3) สร้างความสนุกสนานให้เกิดแก่ตนเองและผู้อื่น

Goleman (1988 อ้างในวีระวัฒน์ บัณฑิตามัย (2545)) ได้เสนอกรอบแนวคิดของความฉลาดทางอารมณ์ โดยแบ่งออกเป็น 2 ด้าน ด้านการบริหารตนเอง แบ่งออกเป็น 3 องค์ประกอบคือ การตระหนักรู้ในตนเอง การควบคุมตนเอง และการจูงใจตนเอง และด้านการบริหารทักษะความสัมพันธ์ แบ่งออกเป็น 2 องค์ประกอบคือ การมีความรู้สึกร่วมกัน และทักษะทางสังคม โดยแบ่งเป็นปัจจัยย่อยอีก 25 ข้อ ดังนี้

1) การตระหนักรู้ในตนเอง (Self-awareness) หมายถึง การตระหนักรู้ในความรู้สึกความชอบและความสามารถของตนเอง ซึ่งประกอบไปด้วย

1.1) การตระหนักรู้ทางอารมณ์ การรู้เท่าทันอารมณ์ สาเหตุของการเกิดอารมณ์และผลของอารมณ์ที่เกิดขึ้น

1.2) การประเมินตนเองตามความเป็นจริง การรับรู้ข้อดี ข้อด้อยภายในตนเองตามความเป็นจริง

1.3) ความมั่นใจในตนเอง มีความมั่นใจในความสามารถและคุณค่าของตนเอง

2) การควบคุมตนเอง (Self-regulation) หมายถึง ความสามารถในการจัดการกับอารมณ์ความรู้สึกภายในตนเองได้

2.1) การควบคุมตนเอง ความสามารถในการจัดการกับภาวะทางอารมณ์ด้านลบได้

2.2) ความเป็นที่ไว้วางใจ การคงไว้ซึ่งความซื่อสัตย์และคุณงามความดีได้

2.3) ความรับผิดชอบในการกระทำของตนเอง

2.4) ความสามารถในการปรับตัว เป็นความยืดหยุ่นในการจัดการกับความเปลี่ยนแปลง

2.5) การสร้างสิ่งใหม่ เป็นความเปิดกว้างในการเปิดรับความคิด แนวทางหรือข้อมูลใหม่

3) การสร้างแรงจูงใจ (Motivation) หมายถึง การจูงใจอารมณ์ซึ่งนำไปสู่เป้าหมาย

3.1) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ความพยายามในการปรับปรุงตนเองเพื่อให้ได้มาตรฐานที่ดี

3.2) ความผูกพัน การยึดมั่นผูกพันกับเป้าหมาย

3.3) ความคิดริเริ่ม มีความคิดใหม่และพร้อมที่จะกระทำเมื่อได้รับโอกาส

3.4) การมองโลกในแง่ดี แม้จะพบกับอุปสรรคและปัญหาก็ไม่ย่อท้อที่จะมุ่งสู่เป้าหมาย

4) การมีความรู้สึกร่วม (Empathy) หมายถึง การรับรู้ถึงความรู้สึก ความต้องการและความห่วงใยจากผู้อื่น

4.1) การเข้าใจผู้อื่นในด้านความรู้สึก มุมมอง และความกังวลใจของผู้อื่น

4.2) การพัฒนาผู้อื่น การทราบในข้อควรปรับปรุงของผู้อื่นเพื่อส่งเสริมความรู้และความสามารถของผู้อื่น

4.3) การมีจิตใจมุ่งบริการ การคาดคะเน การรับรู้และการตอบสนองความต้องการของผู้อื่น

4.4) การเข้าใจในความแตกต่างระหว่างบุคคล การสร้างโอกาสในความหลากหลายจากความแตกต่างระหว่างบุคคล

4.5) การรับรู้ความคิดเห็นของคนในกลุ่ม เป็นความสามารถในการทราบสถานการณ์ปัจจุบัน และความสัมพันธ์ของคนในกลุ่มได้

5) ทักษะทางสังคม (Social skills) หมายถึง ความสามารถในการเปลี่ยนแปลงสิ่งที่ต้องการโดยได้รับความร่วมมือจากบุคคลอื่น

5.1) การมีอิทธิพลต่อบุคคลอื่น การมีวิธีโน้มน้าวผู้อื่นอย่างได้ผล

5.2) การสื่อสาร การส่งสารที่ชัดเจนน่าเชื่อถือ

5.3) การบริหารความขัดแย้ง เป็นการเจรจาต่อรองและแก้ไขความขัดแย้ง

5.4) มีความเป็นผู้นำ สามารถเป็นแรงบันดาลใจและเป็นตัวอย่างให้กับกลุ่ม

5.5) การกระตุ้นให้เกิดความเปลี่ยนแปลง การริเริ่มและจัดการกับความเปลี่ยนแปลงได้เป็นอย่างดี

5.6) การสร้างสายสัมพันธ์ การเสริมสร้างความสัมพันธ์เพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือในการปฏิบัติ

5.7) ความร่วมมือร่วมใจ เป็นการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี

5.8) สมรรถนะของทีม การสร้างพลังร่วมของกลุ่มในการมุ่งสู่เป้าหมาย

กรมสุขภาพจิต (2550) ได้พัฒนาแนวคิดเรื่องความฉลาดทางอารมณ์ที่ประกอบด้วย ปัจจัยที่สำคัญ 3 ประการ ประกอบด้วย

1) ปัจจัยที่ทำให้คนเป็นคนดี หมายถึง ความสามารถในการควบคุมความต้องการและอารมณ์ของตนเอง มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ประกอบด้วย

1.1) ควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเอง ได้แก่ การรู้จักอารมณ์และความต้องการของตนเอง ควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเองได้ และการแสดงออกอย่างเหมาะสม

1.2) การเห็นใจผู้อื่น ได้แก่ การใส่ใจผู้อื่น การเข้าใจและยอมรับผู้อื่น และการแสดงความเห็นใจอย่างเหมาะสม

1.3) ความรับผิดชอบต่อ ได้แก่ การรู้จักให้และรู้จักรับ การรับผิดชอบต่อและให้อภัยและการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม

2) ปัจจัยที่ทำให้เป็นคนเก่ง หมายถึง ความสามารถในการรู้จักตนเอง การมีแรงจูงใจในตนเอง มีความสามารถในการตัดสินใจแก้ปัญหา และแสดงออกได้อย่างเหมาะสม ตลอดจนการมีความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น ประกอบด้วย

2.1) การรู้จักตนเองและมีแรงจูงใจในตนเอง ได้แก่ การรู้ศักยภาพของตนเอง การสร้างขวัญและกำลังใจให้ตนเอง การมีความมุ่งมั่นสู่เป้าหมาย

2.2) การตัดสินใจและแก้ปัญหา ได้แก่ การรู้และเข้าใจปัญหา มีขั้นตอนในการแก้ปัญหา และมีความยืดหยุ่น

2.3) การมีสัมพันธภาพกับผู้อื่น ได้แก่ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น การกล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม และการแสดงความเห็นที่ขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์

3) ปัจจัยที่ทำให้เป็นคนมีความสุข หมายถึง ความสามารถในการใช้ชีวิตอย่างเป็นสุข ประกอบไปด้วย

3.1) ความภูมิใจในตนเอง ได้แก่ การเห็นคุณค่าในตนเอง และความเชื่อมั่นในตนเอง

3.2) ความพึงพอใจในชีวิต ได้แก่ การมองโลกในแง่ดี การรู้จักผ่อนคลาย และความพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่

3.3) มีความสงบทางใจ ได้แก่ มีกิจกรรมที่เสริมสร้างความสุข การรู้จักผ่อนคลาย และการมีความสงบทางจิตใจ

จากที่กล่าวมาผู้วิจัยได้เลือกศึกษาตามแนวคิดของ Goleman (1998) ความฉลาดทางอารมณ์ต้องเกิดจากความรู้เท่าทันอารมณ์ เข้าใจข้อดี ข้อเสียตนเองก่อน เพราะหากพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวไม่รู้จักตนเองจะไม่สามารถควบคุมตนเองและเข้าใจลูกได้ (ทิพย์วัลย์ สีจันทร์, 2547) โดยความฉลาดทางอารมณ์ในการศึกษานี้ ประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ด้าน คือ

1) การตระหนักรู้ในตนเอง (Self-awareness) คือ พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวรู้เท่าทันอารมณ์ของตนเอง รับรู้สาเหตุและผลของอารมณ์ที่เกิดขึ้นได้ มีความมั่นใจในความสามารถของตนเอง ทั้งประเมินตนเองได้ตามความจริงโดยรู้จุดเด่น จุดด้อยของตนเอง

2) การควบคุมตนเอง (Self-regulation) คือ ความสามารถของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวในการจัดการกับอารมณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะการจัดการอารมณ์ด้านลบของตนเอง การดำรงตนเป็นคนดีมีคุณธรรมเป็นที่น่าไว้วางใจ มีความรับผิดชอบต่อการกระทำและสามารถในการปรับตัวได้ในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

3) การสร้างแรงจูงใจ (Motivation) คือ ความสามารถของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว ในการสร้างแรงจูงใจให้ตนเองกระทำการสิ่งต่างๆ ในชีวิตให้ดีขึ้น มองโลกในแง่ดี สามารถนำตนเองให้ผ่านพ้นกับปัญหาได้

4) การมีความรู้สึกร่วม (Empathy) คือ ความสามารถของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวในการรับรู้ความรู้สึกของลูก เข้าใจในมุมมองของลูกและตอบสนองความต้องการได้

5) ทักษะทางสังคม (Social skills) คือ ความสามารถของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวในการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับลูก มีความเป็นผู้นำในการแก้ไขความขัดแย้ง มีการสื่อสารที่ดีในการโน้มน้าวใจลูก

4.4 ความสำคัญของความฉลาดทางอารมณ์กับครอบครัว

การแตกแยกของครอบครัวส่วนหนึ่งมาจากการขาดความเข้าใจผู้อื่น ดังนั้นการรักษาความสัมพันธ์ในครอบครัวจึงเป็นสิ่งสำคัญ เป็นการเอาใจเขามาใส่ใจเรา โดยรับรู้ความรู้สึก ความต้องการ ความห่วงใยที่ดีต่อกันของสมาชิกในครอบครัว แนวคิดเกี่ยวกับความฉลาดทาง

อารมณ์เป็นเรื่องการรักษาความสัมพันธ์ รับรู้ความรู้สึกและการเข้าใจผู้อื่น การสนใจในความวิตกกังวลของคนในครอบครัว เมื่อมีการรับรู้จะเกิดการตอบสนองความต้องการของคนในครอบครัว การสื่อสารอย่างเปิดเผยแต่หลีกเลี่ยงการทำร้ายจิตใจและอารมณ์ผู้อื่นด้วยคำพูด การจะเสริมสร้างให้ลูกมีความฉลาดทางอารมณ์นั้นผู้เป็นพ่อแม่ต้องเป็นผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูงเสียก่อน ซึ่งการส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์จะส่งผลถึงทักษะทางสังคม การเรียนรู้ การตอบสนองและการแสดงออกในสถานการณ์ต่างๆ ความสามารถในการประนีประนอมในสถานการณ์ที่มีความขัดแย้ง เด็กที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูงจะรู้สึกดีต่อตัวเองและผู้อื่น ทนรับแรงกดดันได้ดี ควบคุมอารมณ์โกรธได้ดี มีความร่าเริง เป็นที่ชื่นชอบของเพื่อน (กรมสุขภาพจิต, 2550; วีระวัฒน์ ปันนิตามัย, 2545)

4.5 การวัดความฉลาดทางอารมณ์

Ba-On (1992, อ้างในวีระวัฒน์ ปันนิตามัย (2545)) นักจิตวิทยาชาวอิสราเอลได้สร้างเครื่องมือวัด Bar-On Emotional Intelligence Inventory (Bar-On EQ-I) ประกอบไปด้วย 5 หมวด 15 ด้านย่อย จำนวน 133 ข้อโดยมีระดับตั้งแต่ 1-5 ระดับ 1 คือ ไม่ใช่ตนเอง จนถึงระดับ 5 คือเป็นความจริงเกี่ยวกับตน โดยกำหนดเวลาในการตอบประมาณ 30-40 นาที แบบสอบถามมีการปรับให้เหมาะกับลักษณะของผู้ตอบ เช่น ฉบับสอบที่อายุ 16 ปีขึ้นไป ฉบับของเด็ก ฉบับของวัยรุ่น หรือแบบ 360 องศา การสร้างแบบวัดความฉลาดทางปัญญาให้มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 100 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานค่าที่ 15 ผู้ตอบแบบสอบถาม EQ-I เกิน 100 คะแนน ถือว่ามีความสามารถในการปรับตัวและต่อสู้กับชีวิตได้ดี

แบบวัด Multifactor Emotional Intelligence Scale (MESI) ของเมเยอร์และซาโลเวย์ (1998) เป็นแบบทดสอบใช้ประเมินตนเองใน 3 ด้าน คือ ด้านการรับรู้อารมณ์ ความเข้าใจอารมณ์และด้านการจัดการอารมณ์ ต่อมาในปี 1999 เมเยอร์ ซาโลเวย์และคารูโซ (Mayer, Salovey and Caruso, 1999) ได้พัฒนาเครื่องมือวัดความฉลาดทางอารมณ์ The Multifactor Emotional Intelligence Scale (MEIS) ใช้สำหรับประเมินความฉลาดทางอารมณ์ของผู้ที่มีอายุ 17 ปีขึ้นไป จำนวน 141 ข้อ แบ่งแบบทดสอบออกเป็น 4 ด้าน ด้านการรับรู้อารมณ์ (Perception of emotion) ให้ผู้ตอบแบบสอบถามระบุอารมณ์จากภาพหรือสถานการณ์ที่เห็นว่าคุณคนนั้นมีอารมณ์เป็นอย่างไร ด้านการใช้อารมณ์ (Emotion facilitation) วัดความรู้สึกของผู้ตอบแบบสอบถามที่ส่งผลต่อกระบวนการคิด ด้านความเข้าใจในอารมณ์ (Managing emotion) วัดความสามารถของบุคคลในการรับรู้ที่มาของอารมณ์ และด้านการจัดการอารมณ์ (Understanding emotion) วัดด้าน

การควบคุมอารมณ์ของตนเองและของบุคคลอื่น ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามชนิดสัมประสิทธิ์แอลฟาทั้งฉบับเท่ากับ .96 และรายด้านมีค่าระหว่าง .80-.96

กรมสุขภาพจิต ได้สร้างแบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์สำหรับผู้ใหญ่อายุ 18-60 ปี แบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านดี หมายถึง ความสามารถในการควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเอง การเห็นใจผู้อื่นและความรับผิดชอบในส่วนรวม ด้านเก่ง หมายถึง การรู้จักตนเอง การมีแรงจูงใจ ความสามารถตัดสินใจแก้ปัญหาและการแสดงออก การมีความสัมพันธ์ที่ดีด้านสุข หมายถึง การมีความสุขในการดำเนินชีวิต โดยข้อคำถามมีจำนวน 52 ข้อ เป็นคำถามประมาณค่า 4 ระดับ คือ ไม่จริง จริงบางครั้ง ค่อนข้างจริง และจริงมาก

งานวิจัยของทิพย์วัลย์ สีจันทร์ (2547) ได้ศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ของผู้ปกครองที่มีผลต่อการดูแลเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา โดยสร้างแบบวัดตามแนวคิดของ Goleman (1998) ร่วมกับแนวคิดของกรมสุขภาพจิต โดยแบ่งความฉลาดทางอารมณ์ออกเป็น 7 ด้าน คือ ด้านการตระหนักรู้ตนเอง ด้านการกำกับดูแลตนเอง ด้านความสามารถในการจูงใจ ด้านการเอาใจเขามาใส่ใจเรา ด้านทักษะทางสังคม ความสามารถในการตัดสินใจ ด้านความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง โดยมีคำถามจำนวน 35 ข้อ ข้อความทางบวก จำนวน 26 ข้อและข้อความทางลบจำนวน 9 ข้อ เป็นแบบมาตราประเมินค่า 6 ระดับ ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ .9081

สุติมา บุญตาทิพย์ (2556) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์กับความสามารถในการปฏิบัติบทบาทด้านการบริหารของหัวหน้าหอผู้ป่วย โรงพยาบาลชุมชนจังหวัดสกลนคร โดยศึกษาหัวหน้าหอผู้ป่วยจำนวน 94 คน ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามความฉลาดทางอารมณ์ของสายสุณีย์ ศุภระเดมิย์ (2543) ซึ่งพัฒนาจากแนวคิดของโกแมน (Goleman) แบ่งออกเป็น 5 ด้าน ด้านการตระหนักรู้ตนเอง ด้านการจัดระเบียบอารมณ์ตนเอง ด้านการสร้างแรงจูงใจในตนเอง ด้านการเข้าใจและรู้สึกร่วมกับผู้อื่น ด้านทักษะทางสังคม ใช้มาตราประเมินค่า 5 ระดับ จากมากที่สุดถึงน้อยที่สุด มีค่าความเที่ยงเท่ากับ .95

ประชัน จันทรสุข (2544) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเชาว์อารมณ์กับความสามารถในการปฏิบัติการพยาบาลจิตเวชของนักศึกษาพยาบาล โดยยึดตามแนวคิดของ Salovey et al. และ Goleman แบ่งองค์ประกอบออกเป็น 5 ด้าน คือ ด้านการรับรู้อารมณ์ตนเอง ด้านการบริหารอารมณ์ ด้านการสร้างแรงจูงใจ ด้านการรับรู้อารมณ์ของผู้อื่น ด้านการคงไว้ซึ่งความสัมพันธ์ ข้อคำถามจำนวน 100 ข้อ ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .91

จากที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยได้สร้างแบบวัดขึ้นใหม่ตามแนวคิดของ Goleman เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว ประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ด้าน ด้านการตระหนักรู้ใน

ตนเอง (Self-awareness) การควบคุมตนเอง (Self-regulation) ด้าน การสร้างแรงจูงใจ (Motivation) ด้านการมีความรู้สึกร่วม (Empathy) และด้านทักษะทางสังคม (Social skills) ใช้มาตราประเมิน 6 ระดับคือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด และไม่เลย

4.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องความฉลาดทางอารมณ์กับพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว

จากแนวคิดเกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์เป็นเรื่องของการรับรู้และเข้าใจความรู้สึกของตนเองและผู้อื่น การรักษาความสัมพันธ์และการลดความขัดแย้ง จากการศึกษาที่ผ่านความฉลาดทางอารมณ์กับพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวยังมีน้อย ผู้วิจัยได้นำงานวิจัยที่ศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ส่งผลต่อการปฏิบัติงานที่แสดงถึงการทำพฤติกรรมตามบทบาทในด้านบวก มีดังนี้

การศึกษาศาสนาความฉลาดทางอารมณ์ที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานพนักงานในงานของ Mishra (2016) พบว่าความฉลาดทางอารมณ์จะส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงาน งานวิจัยของ Sanchez (2014) ได้ศึกษาศาสนาความฉลาดทางอารมณ์และการปฏิบัติงานการสอนของอาจารย์พบว่าความฉลาดทางอารมณ์ส่งผลต่อความสำเร็จด้านการสอน งานวิจัยของชุตติมา บุญตาทิพย์ (2556) ได้ศึกษาศาสนาความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์กับความสามารถในการปฏิบัติบทบาทด้านการบริหารของหัวหน้าหอผู้ป่วย โรงพยาบาลชุมชน โดยศึกษาหัวหน้าหอผู้ป่วยจำนวน 94 คน พบว่าความฉลาดทางอารมณ์มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูงกับความสามารถในการปฏิบัติบทบาทด้านการบริหาร ซึ่งความฉลาดทางอารมณ์ส่งผลต่อการแสดงออกและการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น

การศึกษาศาสนาความฉลาดทางอารมณ์กับพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่ จากการศึกษาของทิพย์วัลย์ สัจจันทร์ (2547) ได้ศึกษาศาสนาศาสนาความฉลาดทางอารมณ์ที่ส่งผลต่อการดูแลเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาของผู้ปกครอง โดยศึกษาจากผู้ปกครองจำนวน 286 คน พบว่า ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้ปกครองมีความสัมพันธ์ต่อการดูแลเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ความฉลาดทางอารมณ์เป็นปัจจัยภายในของบุคคลที่ส่งผลต่อพฤติกรรมในการดูแลเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา เนื่องด้วยความสามารถทางอารมณ์เป็นการกำหนดความสมดุลของจิตใจ ลักษณะดังกล่าวส่งผลถึงประสิทธิภาพของพฤติกรรม การศึกษาของ Egeli and Rinaldi (2016) ได้ศึกษาปัจจัยของผู้ใหญ่ในการทำนายลักษณะของการเลี้ยงดู พบว่าความฉลาดทางอารมณ์ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูก และความฉลาดทางอารมณ์จะช่วยให้ลดความขัดแย้งในการเลี้ยงดู ทั้งยังสามารถทำนายได้ถึงคุณภาพของการ

เลี้ยงลูก ในงานวิจัยเชิงคุณภาพของพิมร่าไพ สุนทรารชุน (2549) พบว่า ปัญหาหนึ่งของแม่เลี้ยงเดี่ยว คือการปรับอารมณ์ มีความหวั่นไหวทางอารมณ์ต่อสิ่งรอบข้างส่งผลต่อความเชื่อมั่นในตนเองที่จะแสดงศักยภาพในบทบาทต่างๆ ในงานของพัชชา เจิงกลิ่นจันทร์ (2556) ได้ศึกษาระบบการปรับตัวและการอบรมเลี้ยงดูบุตรของแม่วัยรุ่นที่ต้องดูแลบุตรเพียงลำพัง พบว่า การรับบทบาทแม่ของวัยรุ่นที่ต้องเลี้ยงลูกเพียงลำพัง ต้องมีความอดทนต่อความยากลำบากในการเลี้ยงดูลูก การอบรมเลี้ยงดูบุตรของแม่วัยรุ่นจำเป็นต้องมีความมั่นคงทางอารมณ์ พยายามทำจิตใจให้เป็นปกติ รู้จักการจัดการกับอารมณ์ของตนเอง ไม่นำเอาความเครียด หงุดหงิดจากสิ่งอื่นมาลงที่ลูก งานวิจัยของฐิติกาญจน์ อินทาบัจ (2553) ศึกษาพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว พบว่าเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงในครอบครัวนำมาซึ่งอารมณ์และความคิดด้านลบ พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวจำเป็นต้องรู้เท่าทันอารมณ์และความคิดของตัวเองต่อเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ประเมินข้อดี ข้อด้อยของตนเอง การเรียนรู้อารมณ์และข้อดีข้อด้อยของตนเองนั้นจะส่งต่อการพัฒนาและปรับปรุงพฤติกรรมของตนเองในพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว จากการทบทวนงานวิจัยที่ผ่านมาสรุปได้ว่า ความฉลาดทางอารมณ์มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานในบทบาทหน้าที่ต่างๆซึ่งส่งผลให้มีประสิทธิภาพที่ดีขึ้น ทำให้ผู้วิจัยได้เห็นความสำคัญของความฉลาดทางอารมณ์ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการทำตามบทบาทหน้าที่ของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว เพราะปัญหาหนึ่งของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวคือการจัดการกับอารมณ์ การแสดงอารมณ์ไม่เหมาะสมใส่ลูก นอกจากจะส่งผลต่อความสัมพันธ์ยังส่งผลต่อพัฒนาการของเด็กด้วย กนกรัตน์ สิทธิบุศย์ (2557) ผู้วิจัยจึงได้เลือกตัวแปรความฉลาดทางอารมณ์มาศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้และตั้งสมมติฐานว่าความฉลาดทางอารมณ์สามารถทำนายพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว

5. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนทางสังคม

5.1 ความหมายของการสนับสนุนทางสังคม

การอยู่ร่วมกันในสังคมมนุษย์จำเป็นต้องมีการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น มีการเกื้อกูลกัน มีการพึ่งพาอาศัยกัน นำมาซึ่งความรู้สึกพึงพอใจต่อสิ่งที่ได้รับ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านสิ่งของหรือด้านจิตใจ รูปแบบความสัมพันธ์ในลักษณะนี้เรียกได้ว่าเป็นการสนับสนุนทางสังคม พิมพัลย์ ปรีดาสวัสดิ์ (2528) กล่าวว่าสังคมเป็นสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ส่งผลให้ความสัมพันธ์ทางสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย จากการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของบุคคล เกิดจากการติดต่อสื่อสารและมีการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน การแลกเปลี่ยนดังกล่าวเป็นการแลกเปลี่ยนที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ของคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปที่มีความเกี่ยวข้องกันหรือรู้จักคุ้นเคยกัน

เป็นอย่างดี สิ่งที่แลกเปลี่ยน ได้แก่ ข้อมูลข่าวสาร การบริการ คำแนะนำ โดยบุคคลทั้งสองมีบทบาทเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ

Kaplan, Cassel and Gore (1977 อ้างใน สุภัสตรา เก้าประดิษฐ์ (2535)) ได้ให้ความหมายการสนับสนุนทางสังคมว่าสามารถแบ่งได้เป็น 2 ความหมาย คือ ความพึงพอใจที่ในสภาพแวดล้อมทางสังคมของตน โดยผ่านการมีความสัมพันธ์กับชุมชนในสังคม เช่น การยกย่อง การให้ความช่วยเหลือ การได้รับความเห็นอกเห็นใจ และอีกความหมายคือ บุคคลได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มที่มีความสำคัญกับตน Cobb (1976) กล่าวว่า การสนับสนุนทางสังคม ส่งผลให้บุคคลได้รับข้อมูลที่ทำให้เชื่อได้ว่า ยังมีคนรัก มีคนคอยดูแลเอาใจใส่ มีคนยกย่องและเห็นคุณค่า ทำให้รู้สึกถึงความผูกพัน เอื้ออาทรกันของคนในสังคม และเป็นส่วนหนึ่งของสังคม การมีความรู้สึกเป็นส่วนรวมในสังคมเดียวกัน การได้รับสิ่งของ หรือการได้รับคำแนะนำ จะช่วยในการประเมินตนเองเพื่อให้เกิดการปรับปรุงตนให้ดียิ่งขึ้น การให้ความคิดเห็น ให้ข้อมูลข่าวสารการสนับสนุนทางสังคมมีผลต่อภาวะจิตใจอารมณ์ เป็นพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาศักยภาพบุคคล เนื่องจากอารมณ์เชิงบวกส่งผลทางบวกต่อสุขภาพ โดยการสนับสนุนทางสังคมยังสามารถป้องกันบุคคลจากปัญหาสุขภาพทางกายที่เกิดจากความเครียด ทำให้บุคคลสามารถเผชิญกับสถานการณ์ต่างๆ ได้ดีขึ้นทำให้ระดับความเครียดลดลง ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อกระบวนการทางจิตและพฤติกรรมสุขภาพของบุคคล ซึ่งนักวิชาการทางวิทยาศาสตร์สุขภาพได้นำแนวคิดแรงสนับสนุนทางสังคมมาใช้ในการแก้ปัญหาพฤติกรรมสุขภาพทางกายและทางจิต มีขอบเขตครอบคลุมทั้งการให้และการรับจากบุคคลในครอบครัว อาทิ บิดามารดา ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง เพื่อนบ้าน เพื่อนที่ทำงาน ครูอาจารย์ คนในชุมชน บุคลากรวิชาชีพต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับทั้งภาครัฐและเอกชนเป็นต้น (พิมพ์วัลย์ ปรีดาสวัสดิ์, 2530; วันทนี วาสิกะสิน สุรางค์รัตน์ วศินารมณ และกิตติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์, 2550)

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การสนับสนุนทางสังคม หมายถึง การสนับสนุนด้านต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกาย อารมณ์ และสังคม รวมถึงการได้รับสิ่งของตลอดจนข้อมูลข่าวสาร คำแนะนำในด้านการดำเนินชีวิต และด้านการเลี้ยงดูจากที่บุคคลมีความสัมพันธ์กัน

5.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสนับสนุนทางสังคม

การสนับสนุนทางสังคมเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมภายใต้กรอบของสังคมที่อาศัยอยู่ รวมถึงบุคคลในครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อนร่วมงานและเพื่อนบ้าน ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกันและกันของบุคคลภายในเครือข่ายนี้จะมีพบเจอเยื่อมเยียนกัน การให้คำปรึกษาหา การ

ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แบบแผนความสัมพันธ์ทางสังคมที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลติดต่อกัน สำหรับองค์ประกอบที่สำคัญของเครือข่ายทางสังคม ซึ่งทฤษฎีที่ใช้ในการอธิบายการสนับสนุนทางสังคมมี 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคม ทฤษฎีการรับรู้ทางสังคมและทฤษฎีความสัมพันธ์และการสื่อสารระหว่างบุคคล โดยมีรายละเอียด ดังนี้

5.2.1 ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคม

ทฤษฎีที่ใช้สำหรับการอธิบายหลักการในความสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยนความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การสนับสนุนทางสังคมเป็นการแลกเปลี่ยนทรัพยากรซึ่งกันและกัน การแลกเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ในด้านมิติทางเศรษฐกิจ เช่น เงินตรา อาหาร บริการ เป็นต้น นอกจากนี้การแลกเปลี่ยนของบุคคลมีในอีกมิติอื่น เช่น สถานภาพความพึงพอใจ ความรัก ความเอื้ออาทร เป็นต้น ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นรูปแบบของความสัมพันธ์ที่ไม่สามารถระบุได้ในเชิงปริมาณ การแลกเปลี่ยนในสิ่งต่างๆ จะมีความแตกต่างกันตามสาระสำคัญของสิ่งนั้น ซึ่งนักสังคมวิทยามีความเห็นสอดคล้องกันว่า บุคคลจะสามารถบรรลุความต้องการทั่วไปและความต้องการจำเป็น โดยผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนระหว่างตนเองกับบุคคลอื่น ซึ่งมีหลักเกณฑ์ที่สำคัญคือ บุคคลจะแลกเปลี่ยนการเพื่อให้ได้สิ่งใดสิ่งหนึ่ง (พูนสุข เวชวิฐาน, 2557; วันทนิย์ วาสิกะสิน สุรางค์รัตน์ วศินารมณและกิติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์, 2550)

5.2.2 ทฤษฎีความสัมพันธ์และการสื่อสารระหว่างบุคคล

ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและเรื่องการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและสามารถทำให้บุคคลที่มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ต้องการ ในขณะที่เดียวกันการติดต่อสื่อสารต้องอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เพื่อให้สามารถถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารต่อไปยังเพื่อนบ้านหรือบุคคลใกล้ชิดได้ ดังนั้นการสื่อสารระหว่างบุคคลก็นับว่าเป็นแรงสนับสนุนทางสังคมที่สำคัญประการหนึ่ง ความสัมพันธ์และการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลยังส่งผลต่อการสนับสนุนในด้านทางบวก ทำให้บุคคลตามทันสถานการณ์ เรียนรู้แบบแผนการแก้ปัญหา หรือรู้แหล่งทรัพยากรทางสังคมที่จะช่วยเผชิญปัญหาได้อย่างเหมาะสม

5.3 องค์ประกอบของการสนับสนุนทางสังคม

จากการศึกษาเอกสารที่ผ่านมาผู้วิจัยได้ศึกษาองค์ประกอบของการสนับสนุนทางสังคมของ Kahn (1979) Cobb (1979) Jacobson (1986) Weiss (1974) และ Schaefer, Coyne, and Lazarus (1981) โดยมีรายละเอียดดังนี้

Kahn (1979 อ้างในวันทนิย์ วาสิกะสินและคณะ(2550) ได้แบ่งการสนับสนุนทางสังคมออกเป็น 3 ด้าน คือ

1) ความผูกพันทางอารมณ์และความคิด เป็นการแสดงออกซึ่งอารมณ์ทางบวกของบุคคลหนึ่งถึงบุคคลหนึ่ง โดยมีรูปแบบของการแสดงออกเป็นการยอมรับ การเคารพนับถือซึ่งกันและกัน การแสดงความรักและห่วงใยต่อกัน

2) การยอมรับพฤติกรรมของกันและกัน เป็นการแสดงออกถึงการเห็นด้วย และยอมรับในความคิดเห็นและการกระทำของบุคคลอื่นว่าถูกต้องเหมาะสม

3) การให้ความช่วยเหลือ เป็นการเสียสละในการให้สิ่งของ การช่วยเหลือทางด้านวัตถุ เงินทอง ข้อมูลกับบุคคลที่มีความสัมพันธ์ด้วย

Cobb (1979 อ้างใน วันทนีย์ วาสิกะสินและคณะ (2550) ได้แบ่งการสนับสนุนทางสังคมออกเป็นการสนับสนุนใน 3 ด้าน คือ

1) การสนับสนุนด้านอารมณ์ เป็นการทำให้บุคคลเชื่อว่าเขาได้รับความรักและการดูแลเอาใจใส่ ซึ่งมักเกิดจากความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดและมีความผูกพันลึกซึ้งต่อกัน

2) การสนับสนุนด้านการยอมรับและการเห็นคุณค่า เป็นการสนับสนุนให้บุคคลทราบว่าตนเองนั้นมีคุณค่า และบุคคลอื่นได้ยอมรับและเห็นคุณค่าเช่นกัน

3) การสนับสนุนด้านการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

Jacobson (1986) ได้จำแนกการสนับสนุนออกเป็น 3 ประเภท คือ

1) การสนับสนุนทางด้านอารมณ์ เป็นพฤติกรรมที่ทำให้บุคคลเกิดความสบายใจ เชื่อได้ว่าได้รับการยกย่องเคารพนับถือและความรัก ร่วมทั้งการเอาใจใส่ให้ความมั่นใจ

2) การสนับสนุนทางด้านสติปัญญา เป็นการให้ข้อมูลข่าวสาร คำแนะนำ ที่จะช่วยให้บุคคลเกิดความเข้าใจในสิ่งต่างๆจนสามารถนำไปเป็นประโยชน์ในการปรับตนต่อการเปลี่ยนแปลงในชีวิตได้

3) การสนับสนุนด้านสิ่งของหมายถึงการช่วยเหลือด้วยสิ่งของและบริการที่จะช่วยแก้ปัญหาได้

Weiss (1974 อ้างใน ลดาวัลย์ น้อยเหลือ, (2551)) แบ่งการสนับสนุนทางสังคมออกไว้ 5 ด้าน ได้แก่

1) ความใกล้ชิด ส่งผลต่ออารมณ์โดยรวมบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด เช่น คู่สามีภรรยา เพื่อนหรือคนในครอบครัว เป็นต้น

2) การมีส่วนร่วมในสังคม แสดงถึงการเข้ามามีส่วนร่วมกันของคนที่มีสภาพคล้ายคลึงกันมีความสัมพันธ์กัน ในกลุ่มนี้มักพบในกลุ่มเพื่อน

3) พฤติกรรมการดูแลรับผิดชอบ เกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีความสัมพันธ์ในลักษณะต้องรับผิดชอบบุคคลอื่น

4) การได้รับการยอมรับ เกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีพฤติกรรมที่สามารถกระทำตามบทบาทของตนจะทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง

5) การได้รับความช่วยเหลือ โดยเฉพาะการได้รับความช่วยเหลือที่เกิดจากความสัมพันธ์ใกล้ชิดก่อให้เกิดการช่วยเหลือในระยะยาว

Schaefer, Coyne, and Lazarus (1981) แบ่งการสนับสนุนทางสังคมออกเป็น 3 ด้าน คือ

1) การสนับสนุนด้านอารมณ์ หมายถึง การที่พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวได้รับความรัก ความห่วงใย ความเอาใจใส่ ความเห็นอกเห็นใจ ได้รับกำลังใจและช่วยเหลือในการปฏิบัติตนของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวในการเผชิญปัญหา ได้แก่ การได้รับกำลังใจจากบุคคลรอบข้าง มีบุคคลเอาใจใส่ และสอบถามถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น การได้รับคำปรึกษาเมื่อพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวมีเรื่องกังวลใจ

2) การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร หมายถึง พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวได้รับคำแนะนำ ได้ข้อมูลข่าวสารซึ่งเป็นประโยชน์ที่สามารถนำไปปฏิบัติ เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและแก้ปัญหาได้ ได้แก่ การได้รับคำแนะนำจากบุคคลอื่นในการดำเนินชีวิตในสังคม การได้รับคำแนะนำและแนวทางการแก้ปัญหาของครอบครัว การได้รับข้อมูลจากชุมชน การได้รับการช่วยเหลือจากบุคคลอื่นผ่านทางเอกสารในเรื่องครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว

3) การสนับสนุนด้านสิ่งของ (Tangible support) หมายถึง การให้ความช่วยเหลือด้านสิ่งของ เงินทอง การบริการและเวลา

จากที่กล่าวมาผู้วิจัยเลือกศึกษาตามแนวคิดของ Schaefer, et al. (1981) เนื่องจากมีความครอบคลุมการสนับสนุนทั้งทางจิตใจ การส่งเสริมด้านข้อมูลข่าวสารและการช่วยเหลือด้านสิ่งของซึ่งเป็นสิ่งจำต่อพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวในการทำตามบทบาท ซึ่งประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ

1) การสนับสนุนทางด้านอารมณ์ หมายถึง พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวได้รับการยกย่อง การเคารพนับถือ ความรัก ความเอาใจใส่จากครอบครัวเดิมและบุคคลรอบข้าง ที่ทำให้พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวมีความมั่นใจและสบายใจ

2) การสนับสนุนทางด้านสติปัญญา หมายถึง พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวได้รับข้อมูลข่าวสาร คำแนะนำที่ทำให้เกิดความเข้าใจสามารถแก้ไขปัญหาของตนเองได้ จนสามารถปรับตัวให้เข้ากับบทบาทที่เปลี่ยนแปลงได้

3) การสนับสนุนด้านสิ่งของ หมายถึง พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวได้รับความช่วยเหลือในด้านสิ่งของและเงินทอง และบริการต่างๆ ที่สามารถช่วยเหลือและช่วยแก้ปัญหาได้

5.4 การวัดการสนับสนุนทางสังคม

ไซมพร ใจแปง (2555) ได้ศึกษาการสนับสนุนทางสังคมกับการแสดงบทบาทการเป็นบิดา ใช้แบบวัดของปิยะนุช ดวงกลางใต้ (2551) โดยศึกษาองค์ประกอบ 3 ด้าน ได้แก่ การสนับสนุนด้านอารมณ์ การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร และการสนับสนุนวัตถุประสงค์ของ การเงินหรือแรงงาน ขอคำถามเป็นแบบมาตราประเมินค่า 6 ระดับจาก จริงที่สุด ถึง ไม่จริงเลย จำนวน 12 ข้อ ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .80

จากงานวิจัยของ ซาลินี สุริยนเปล่งแสง (2547) ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการสนับสนุนทางสังคมและลักษณะการเป็นพ่อแม่ ของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวที่มีบุตรปฐมวัย โดยผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามเรื่องการสนับสนุนทางสังคมของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวตามแนวคิดของบาร์รา (Barera, 1981) เป็นแบบสอบถามมาตราประเมินค่า 5 ระดับ ตลอดเวลา บ่อยๆ บางครั้ง นานๆ ครั้ง ไม่เคยเลย คำถามจำนวน 32 ข้อ แบ่งเป็นองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการให้คำปรึกษาและคำแนะนำ ด้านการได้รับความช่วยเหลือ ด้านการแลกเปลี่ยนทางสังคมและด้านการสนับสนุนทางอารมณ์ ค่าความเที่ยงตรงทั้งฉบับเท่ากับ .07

งานวิจัยของพฤติณี นนทศุลา (2550) ศึกษาการปรับตัวของครอบครัวที่มีสตรีเป็นหัวหน้าครอบครัวภายหลังการหย่าร้าง โดยเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยสร้างขึ้นจากแนวคิดการสนับสนุนทางสังคมของเชฟเฟอร์และคณะ (Schaefer, et al, 1981) ประกอบด้วย 3 ด้านคือ การสนับสนุนด้านอารมณ์ การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสารและการสนับสนุนด้านสิ่งของ จำนวน 12 ข้อ ลักษณะข้อคำถามมีทั้งทางบวกและทางลบ เป็นมาตราประเมินค่า (Rating scale) 4 ระดับ คือ มากที่สุด มาก น้อย ไม่เลย ค่าความเที่ยงของเครื่องมือเท่ากับ .907

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้สร้างแบบวัดขึ้นใหม่ตามแนวคิดของ Schaefer et al. (1981) ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ด้านคือ การสนับสนุนด้านอารมณ์ การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร และการสนับสนุนด้านสิ่งของ ลักษณะข้อคำถามมีทั้งทางบวกและทางลบ เป็นมาตราประเมินค่า (Rating scale) 6 ระดับคือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด และไม่เลย

5.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนทางสังคมกับพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว

การสนับสนุนทางสังคมเป็นความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวกับบุคคลรอบข้างที่นำพามาซึ่งการช่วยเหลือซึ่งกันและกันทั้งทางด้านจิตใจและสิ่งของ โดยการศึกษาจากงานวิจัยที่ผ่านมาแสดงถึงความสัมพันธ์ของการสนับสนุนทางสังคมกับพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวดังนี้

จากการศึกษาการอบรมเลี้ยงดูบุตรของแม่วัยรุ่นที่ต้องดูแลบุตรเพียงลำพังของ พัทธชา เจริญกลิ่นจันทร์ (2556) พบว่า ปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมจากแหล่งการสนับสนุนทางสังคมมีผลต่อการเลี้ยงลูก โดยการสนับสนุนทางสังคม 3 ด้านหลักได้แก่ การขอรับคำปรึกษาด้านการเลี้ยงดูบุตร การขอรับความช่วยเหลือด้านวัตถุสิ่งของ และด้านการสนับสนุนด้านการเลี้ยงดูบุตร งานวิจัยแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพของแม่คนเดียวที่เลี้ยงลูกของพิมร่าไพ สุนทรารชุน (2549) แม่เลี้ยงเดี่ยวได้รับความช่วยเหลือด้านวัตถุสิ่งของ การได้รับกำลังใจหรือการได้รับคำแนะนำช่วยให้เกิดพลังและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม จากการศึกษาของชาลินี สุริยนเปล่งแสง (2547) ได้ศึกษาการสนับสนุนทางสังคมและลักษณะการเป็นพ่อแม่ ของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวที่มีบุตรปฐมวัย พบว่าการสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับลักษณะการเป็นพ่อแม่ การได้รับคำปรึกษาหรือมีคนคอยให้คำปรึกษาสามารถคลายทุกข์จากหนักเป็นเบา การได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์จากคนที่ มีประสบการณ์เดียวกันจะส่งผลให้มีกำลังใจในการเลี้ยงดูบุตร งานวิจัยของชไมพร ใจแบ่ง (2555) ศึกษาเรื่องปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับการแสดงบทบาทการเป็นบิดาของบิดาที่มีบุตรอายุ 2-5 ปีในจังหวัดนครศรีธรรมราช ศึกษาปัจจัยทางสังคมที่มีผลต่อการแสดงบทบาทของการเป็นบิดาและศึกษาปัจจัยที่สามารถทำนายการแสดงบทบาทการเป็นบิดา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัยเป็นบิดาที่มีบุตรอายุ 2-5 ปี จำนวน 300 คน ผลจากการวิจัยสรุปได้ว่า การสนับสนุนทางสังคมจากคนรอบข้างมีความสำคัญต่อการแสดงบทบาทการเป็นบิดา การสนับสนุนทางสังคมสามารถทำนายการแสดงบทบาทการเป็นบิดาได้ กรณีการ กั้นรั้วรักษา จันทรัตน์ เจริญสันติ และพิมพ์ศิริ พรหมใจษา (2557) ศึกษาวิจัยถึงทดลองเรื่องผลของการส่งเสริมการสนับสนุนทางสังคมต่อบทบาทการเป็นมารดาในสตรีมีครรภ์ ผลการวิจัยพบว่าภายหลังได้รับการส่งเสริมการสนับสนุนทางสังคม กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยบทบาทการเป็นมารดาสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมี การสนับสนุนทางสังคมสามารถช่วยให้วัยรุ่นที่ตั้งครรภ์เข้าสู่บทบาทการเป็นมารดาได้อย่างเหมาะสม ทองภาพ นาร่อง (2556) ได้ศึกษาผลของโปรแกรมการส่งเสริมบทบาทการเป็นมารดาต่อการรับรู้การสนับสนุนของครอบครัวและความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาของมารดา

วัยรุ่นหลังคลอด วัดดูประสงค์เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมการส่งเสริมบทบาทมารดา ต่อการรับรู้ การสนับสนุนของครอบครัวที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดา ของวัยรุ่นหลังคลอด กลุ่มตัวอย่างเป็นมารดาวัยรุ่นหลังคลอดจำนวน 60 คน ผลการศึกษาพบว่า โปรแกรมการส่งเสริม บทบาทมารดาจะช่วยให้มารดาวัยรุ่นรับรู้การสนับสนุนของครอบครัวเพิ่มขึ้น และประสบ ความสำเร็จในการดำรงบทบาทของมารดา

จากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่า การสนับสนุนทางสังคมส่งผลต่อการทำบทบาท ของพ่อและแม่ในการเลี้ยงดู โดยเฉพาะ พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว การได้รับการสนับสนุนด้านอารมณ์ จิตใจและการสนับสนุนในสิ่งอื่น จะช่วยให้พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวมีการปรับตัวต่อการทำบทบาทได้อย่าง เหมาะสม ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานว่าการสนับสนุนทางสังคมมีสามารถทำนายพฤติกรรมตาม บทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว

6. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยง เดี่ยว

6.1 ความหมายของการมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่ เลี้ยงเดี่ยว

Bandura กล่าวว่าว่าการเรียนรู้ของมนุษย์ไม่ได้เกิดจากประสบการณ์โดยตรงแต่ เพียงอย่างเดียว แต่คนเราเรียนรู้ข้อมูลปริมาณที่มากจากการดูและการฟังจากผู้อื่น เป็นการเรียนรู้ โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบ การเลียนแบบจากตัวอย่างเริ่มตั้งแต่ยังเป็นเด็ก โดยการเห็นเด็ก ที่โตกว่าทำอะไรแล้วมีความสุข สนุกสนานก็อยากแสดงพฤติกรรมเช่นนั้นบ้าง (สิทธิโชค วรานุสันติกุล , 2531) การเลียนแบบพฤติกรรมที่แสดงออกในสังคม จะเห็นได้ว่าคนเราจะเลียนแบบกันในด้าน การแต่งกาย การแสดงกิริยาท่าทาง และอื่นๆ โดยแสดงออกให้เหมือนกับตัวแบบ (ลักขณา สิริวัฒน์, 2530) สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต (2553) กล่าวว่า การใช้ตัวแบบเป็นกระบวนการในการสร้าง พฤติกรรมใหม่โดย การสังเกต การฟัง หรือการอ่าน โดยจะเลียนแบบพฤติกรรมของตัวแบบ และ นำมาประมวลผลในการแสดงพฤติกรรมของตนเองต่อไป ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ (2536) ได้ให้ ความหมายของตัวแบบว่า เป็นแบบอย่างที่เกี่ยวข้องเป็นบรรทัดฐานในการเป็นตัวแบบหรือตัวอย่าง ที่ นำมาเพื่อเป็นแนวทางในการเปรียบเทียบและเพื่อเป็นแบบอย่างให้ลอกเลียนแบบ ตัวแบบ แบ่งเป็น 2 ประเภทด้วยกัน คือ ตัวแบบที่เป็นบุคคลจริงๆ คือ ตัวแบบที่บุคคลได้มีโอกาสสังเกตและ ปฏิสัมพันธ์โดยตรง และตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์เป็นตัวแบบที่เสนอผ่านสื่อต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ การ์ตูน นวนิยาย เป็นต้น

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าการมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว หมายถึง ความสามารถของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวในการสังเกต เรียนรู้ กับพฤติกรรมการทำบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว 5 ด้าน ได้แก่ บทบาทในการอบรมเลี้ยงดู บทบาทด้านการเป็นตัวแทนทางสังคม บทบาทด้านการแก้ปัญหา บทบาทด้านการหาเลี้ยงครอบครัว และบทบาทด้านการสันทนการจากตัวแบบที่มีความใกล้ชิด เช่น เพื่อน ครอบครัวหรือจากบุคคลที่เป็นพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวเหมือนกัน และจากตัวแบบที่ผ่านสื่อต่างๆ เช่น หนังสือ รายการโทรทัศน์ การสัมมนา เว็บไซต์ต่างๆ และนำมาปรับใช้กับตนเอง

6.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว

Bandura เชื่อว่าการเรียนรู้ส่วนใหญ่ของคนเราจะเกิดจากการสังเกตและการเลียนแบบ ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากการสังเกตพฤติกรรมของตัวแบบ การตอบสนองและกิริยาต่างๆ ความน่าเชื่อถือ การมีชื่อเสียง ผลของการกระทำ คำบอกเล่า สภาพแวดล้อมของตัวแบบ เป็นต้น จากการสังเกตพฤติกรรมจะทำให้เกิดการเลียนแบบให้เกิดเป็นพฤติกรรมใหม่ พฤติกรรมล้วนเกิดจากการเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์กับผลที่เกิดขึ้น ความรู้ที่มนุษย์เรียนรู้จะกลายเป็นความเชื่อที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ (สุจรรยา พลอยเพชร, 2545)

การเรียนรู้ความสัมพันธ์ดังกล่าว เกิดได้จากการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตนเองและการเรียนรู้จากการสังเกต การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง วิธีนี้มีข้อจำกัดเพราะนอกจากจะสูญเสียเวลาแล้ว ผลของการกระทำบางอย่างอาจเกิดอันตรายได้ ส่วนการเรียนรู้ผ่านการสังเกตเป็นการเรียนรู้ของเด็กเป็นส่วนใหญ่ซึ่งเกิดจากการเลียนแบบ เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตัวแบบเพียงคนเดียวสามารถถ่ายทอดได้ทั้งความคิดและการแสดงออก ส่งผลให้เกิดพฤติกรรมใหม่ที่ไม่ต้องลองผิดลองถูก และมีบทบาทสำคัญมากในการเรียนรู้ของมนุษย์

Bandura ได้กล่าวว่าการเรียนรู้ผ่านการสังเกตตัวแบบ ประกอบด้วย 4 กระบวนการดังนี้

- 1) กระบวนการตั้งใจ (Attention process) บุคคลต้องเกิดความตั้งใจในการเรียนรู้ผ่านตัวแบบ และการรับรู้พฤติกรรมของตัวแบบในการแสดงออก กระบวนการตั้งใจจะเป็นตัวกำหนดว่าบุคคลสังเกตอะไรได้จากตัวแบบ องค์ประกอบที่มีผลต่อกระบวนการตั้งใจแบ่งออกเป็น 2 ด้านคือ

1.1) ด้านตัวแบบ การที่บุคคลมีความตั้งใจสังเกตนั้น ตัวแบบจะต้องมีลักษณะเด่นชัด เป็นตัวแบบที่ทำให้ผู้สังเกตเกิดความพึงพอใจ พฤติกรรมการแสดงออกที่ไม่ซับซ้อนและพฤติกรรมการแสดงออกที่มีคุณค่าต่อการใช้ประโยชน์

1.2) ด้านของผู้สังเกต ความสามารถในการรับรู้ การได้ยิน การมองเห็น การรับรู้รส การรับรู้กลิ่น การสัมผัส ความสามารถทางสติปัญญา การตื่นตัว และประสบการณ์ความพอใจได้เรียนรู้มาก่อนแล้ว

2) กระบวนการเก็บจำ (Retention process) การจดจำลักษณะของตัวแบบ บุคคลจะต้องแปลงข้อมูลจากตัวแบบเป็นรูปแบบของสัญลักษณ์และจัดโครงสร้างเพื่อการเก็บจำ ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเก็บจำ คือ การเก็บเป็นสัญลักษณ์เพื่อแยกการจดจำ การจัดระบบโครงสร้างทางปัญญา การเห็นภาพลักษณะของตัวแบบที่สังเกตในความคิด และชักชวนการกระทำของตนเอง นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับความสามารถทางสติปัญญาและโครงสร้างทางปัญญาของผู้สังเกตด้วย

3) กระบวนการกระทำ (Production process) หลังจากกระบวนการเก็บจำตัวแบบเป็นสัญลักษณ์แล้ว บุคคลได้นำสิ่งที่แปลงเป็นสัญลักษณ์จากการเก็บจำไว้แสดงออกมาเป็นการกระทำ ซึ่งจะกระทำได้ดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับสิ่งที่จำได้จากการสังเกต การกระทำและการได้รับข้อมูลย้อนกลับจากการกระทำของตนเอง และการเปรียบเทียบการกระทำกับภาพที่จำได้

4) กระบวนการจูงใจ (Motivational Process) การที่บุคคลเกิดการเรียนรู้แล้ว จะแสดงพฤติกรรมหรือไม่ขึ้นอยู่กับกระบวนการจูงใจ ซึ่งกระบวนการจูงใจประกอบด้วย สิ่งล่อใจจากภายใน สิ่งนั้นจะต้องกระตุ้นการรับรู้ เป็นที่ยอมรับของสังคม หรือสิ่งล่อใจที่เห็นผู้อื่นได้รับเมื่อแสดงพฤติกรรม ตลอดจนการล่อใจจากวัตถุสิ่งของ

Fisher and Gochros (1975 อ้างใน สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต (2553)) ได้สรุปหน้าที่ของตัวแบบออกเป็น 3 ลักษณะด้วยกัน คือ

1) หน้าที่ในการสร้างพฤติกรรมใหม่ กรณีนี้ผู้สังเกตตัวแบบยังไม่เคยได้เรียนรู้พฤติกรรมดังกล่าวมาก่อนในอดีต เช่น พฤติกรรมการพูดหรือพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับทักษะในการช่วยตนเองของเด็ก เป็นต้น

2) หน้าที่เป็นเสริมพฤติกรรมเดิมให้ดีขึ้น กรณีที่ผู้สังเกตตัวแบบเคยเรียนรู้พฤติกรรมดังกล่าวมาบ้างแล้วในอดีต ตัวแบบจะทำหน้าที่เป็นแรงจูงใจให้ผู้ที่เคยเรียนรู้พฤติกรรมดังกล่าวพยายามพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น เช่น การดูนักเทนนิสมือ 1 ของโลกแข่งขัน อาจเป็นแรงจูงใจทำ

ให้อยากทำได้ดีเหมือนกับนักเทนนิสมือ 1 ของโลกบ้าง จึงจดจำวิธีการตีของนักเทนนิสคนนี้แล้วนำมาพัฒนาทักษะการตีเทนนิสของตนให้ดียิ่งขึ้น

3) หน้าที่ในการยับยั้งการเกิดพฤติกรรม ในกรณีนี้ที่ผู้สังเกตมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์หรือยังไม่เคยมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์มาก่อน ตัวแบบนั้นก็จะช่วยทำให้พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์นั้นลดลง หรือไม่เกิดขึ้น เช่น การเห็นคนข้ามถนนตรงบริเวณที่ไม่ใช่ทางม้าลาย หรือสะพานลอยแล้วถูกรถชนตายก็จะทำให้เกิดการยับยั้งไม่ให้เกิดพฤติกรรมดังกล่าวทำตาม เป็นต้น

6.3 การวัดการมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว

เนื่องจากผู้วิจัยยังไม่พบแบบวัดการมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว ผู้วิจัยจึงได้นำลักษณะของแบบวัดของการมีแบบอย่างในต่อพฤติกรรมการทำงาน ดังนี้

วิลาสลักษณ์ ชั่ววลี งามตา วนิทานนท์และวิโรจน์ ธรรมนารอดสกุล (2547) ได้สร้างแบบวัดการมีแบบอย่างในการทำงาน เป็นแบบประเมินค่า 6 ระดับ จาก จริงที่สุด ถึง ไม่จริงที่สุด จำนวน 15 ข้อ พิสัยของคะแนนอยู่ระหว่าง 15-90 คะแนน ผู้ที่ได้คะแนนรวมสูงกว่า แสดงว่ามีแบบอย่างในการทำงานที่มากกว่าผู้ที่ได้คะแนนต่ำ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์รายข้ออยู่ระหว่าง .32 - .75 ค่าความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .89

ชญญา ลีศัตบุพ่าย (2552) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการทำงานของเจ้าหน้าที่เทคนิคสังกัดกรุงเทพมหานครภายใต้ระบบการบริหารจัดการแนวใหม่ตามหลักธรรมาภิบาล กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นกลุ่มข้าราชการและพนักงานประจำทั้งสิ้นจำนวน 800 คน แบบวัดผู้วิจัยได้นำแบบวัดการมีแบบอย่างในการทำงานของวิลาสลักษณ์ ชั่ววลีและคณะ (2547) ปรับใช้ให้เข้ากับบริบทของงานเทคนิคโดยการวัดแบ่งเป็น 2 ด้านคือ ด้านมีแบบอย่างจากหัวหน้างานและการมีแบบอย่างจากเพื่อนร่วมงานประกอบไปด้วยคำถาม 13 ข้อเป็นแบบมาตราประมาณค่า 6 ระดับ จากจริงที่สุดถึงไม่จริงเลย ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .946

แบบวัดการมีแบบอย่างการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นตามแนวคิด Bandura โดยการมีแบบอย่างการทาบบทบาทครอบครัวผ่านครอบครัวตนเอง ครอบครัวที่มีลักษณะการเป็นครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว และตัวแบบการทาบบทบาทของพ่อแม่ผ่านสื่อต่างๆ เช่น ผ่านสื่อโทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต หนังสือ ลักษณะข้อคำถามมีทั้งทางบวก เป็นมาตราประมาณค่า (Rating scale) 6 ระดับคือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด และไม่เลย

6.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว

การแสดงพฤติกรรม ตามแนวคิดของ Bandura เชื่อว่าเกิดจากการเลียนแบบจากแบบอย่างซึ่งส่งผลให้เกิดพฤติกรรมใหม่ การศึกษาความสัมพันธ์ของการมีแบบอย่างกับพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวยังมีน้อย ผู้วิจัยจึงได้นำความสัมพันธ์ของการมีแบบอย่างในด้านการทำงานที่ส่งผลต่อพฤติกรรมดังนี้

การศึกษาการเรียนรู้ผ่านตัวแบบในที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการทำงาน จากงานวิจัยของ ชัญญา ลีศัตบุพ่าย (2552) พบว่า การที่เจ้าหน้าที่เทศกิจมีแบบอย่างในการทำงานมีอิทธิพลเชิงบวกต่อการทำงาน จากงานวิจัยของนันทนา นุ่มงาม (2544) เรื่องผลของการนำเสนอตัวแบบต่อการปฏิบัติงานของพยาบาลพบว่า พยาบาลได้สังเกตจากตัวแบบทำพยาบาลให้มีความรู้เพิ่มขึ้น และสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการปฏิบัติงานในทางที่ถูกต้อง

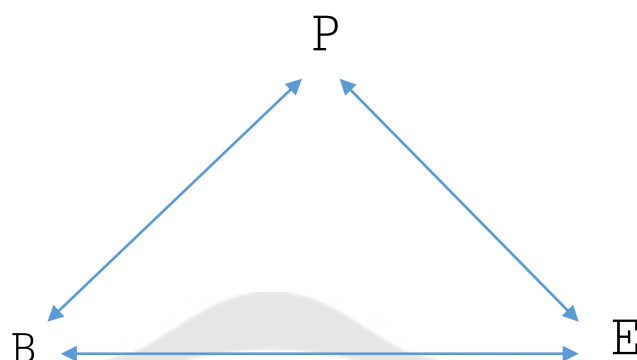
การมีแบบอย่างส่งผลต่อพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่ จากการศึกษาใช้ตัวอย่างที่มีต่อการดูแลตนเองในสตรีมีครรภ์ก่อนคลอดของ นิตยา ชงัดเวช (2541) พบว่าหลังจากได้รับโปรแกรมกรณีตัวอย่าง การมีตัวอย่างในการดูแลสุขภาพสามารถส่งเสริมให้สตรีมีครรภ์มีพฤติกรรมดูแลตนเองที่เพิ่มขึ้น จากการของเปมิกา บุตรจันทร์ (2559) ศึกษาผลของโปรแกรมการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ต่อพฤติกรรมส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ พบว่าการได้เห็นตัวแบบหรือประสบการณ์ของผู้อื่นในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ผ่านกิจกรรมการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ทำให้กลุ่มตัวอย่างเกิดความมั่นใจในการแสดงพฤติกรรมเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ งานวิจัยของโสพิน สุวรรณกุล (2535) ศึกษาบทบาทของบิดาในการเลี้ยงดูบุตรวัยขวบปีแรก โดยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผู้เลี้ยงดูบิดาในวัยเด็กกับบทบาทของบิดาในการเลี้ยงดูบุตรในวัยขวบปีแรก จากการศึกษาพบว่าผู้เลี้ยงดูบิดาในวัยเด็กมีความสัมพันธ์ทางบวกกับบทบาทของบิดาในการเลี้ยงดูลูก

จากการศึกษางานวิจัยที่ผ่านมาพบว่าการเลียนแบบพฤติกรรมจากแบบอย่างที่ดีจะส่งผลต่อการทำพฤติกรรมที่ดี ผู้วิจัยได้เห็นความสำคัญจึงได้เลือกเข้ามาทำการศึกษาในครั้งนี้ โดยได้ตั้งสมมติฐานว่าการมีแบบอย่างสามารถทำนายพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว

7. กรอบแนวคิดของงานวิจัย

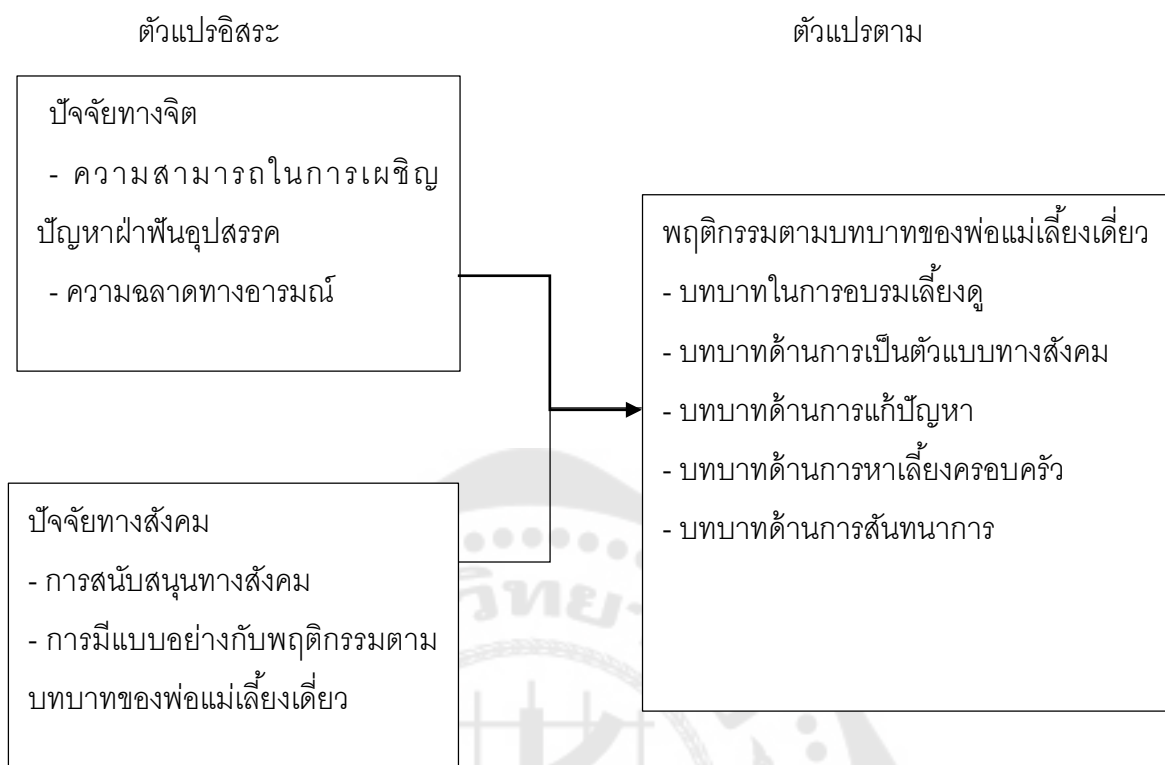
กรอบแนวคิดในงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมของ Bandura มาประยุกต์ใช้ร่วมกับงานวิจัยเชิงคุณภาพของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว ซึ่งจากแนวคิดของ Bandura มีความเชื่อว่าพฤติกรรมของมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับปัจจัยหลัก 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยส่วน

บุคคล (Personal Factor หรือ P) กับปัจจัยสภาพแวดล้อม (Environment Factor หรือ E) ซึ่งตัวแปรทั้ง 3 ตัวนี้มีลักษณะอิทธิพลซึ่งกันและกัน สามารถเขียนเป็นภาพประกอบได้ ดังนี้

ภาพประกอบ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัย 3 ตัว ในลักษณะที่กำหนดซึ่งกันและกันของ ปัจจัยทางพฤติกรรม (B) สภาพแวดล้อม (E) และปัจจัยส่วนบุคคล (P)

จากการทบทวนเอกสารงานวิจัย พบว่าตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการทำตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว ด้านปัจจัยทางจิต ได้แก่ ความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค การมีจิตใจที่เข้มแข็งพร้อมในการเผชิญกับปัญหาและความไม่แน่นอนของชีวิต และความฉลาดทางอารมณ์ การมีอารมณ์ที่มั่นคงและการควบคุมอารมณ์ของพ่อแม่ส่งผลต่อบทบาทการเลี้ยงดูลูก การมีความฉลาดทางอารมณ์จะช่วยให้แสดงพฤติกรรมออกมาได้อย่างเหมาะสม เสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ การสนับสนุนทางสังคม เป็นการได้รับการสนับสนุนด้านต่างๆบุคคลที่มีความสัมพันธ์กัน มีการตอบสนองความต้องการทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สิ่งของตลอดจนการได้รับคำแนะนำด้านการดำเนินชีวิต ตัวแปรด้านการมีตัวอย่าง การมีตัวอย่างในการทำพฤติกรรมการเลี้ยงดูจะช่วยให้พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวเกิดการเลียนแบบพฤติกรรมที่ดีด้านการเลี้ยงดู จากตัวแปรดังกล่าวสามารถเขียนเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

ภาพประกอบ 3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

8. สมมติฐานในงานวิจัย

ความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค ความฉลาดทางอารมณ์ การสนับสนุนทางสังคม การมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว สามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวได้

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยความสัมพันธ์เพื่อศึกษาปัจจัยทางจิตและสังคมที่สัมพันธ์กับการทำพฤติกรรมตามบทบาทของการเป็นพ่อ แม่เลี้ยงเดี่ยว มีวิธีการวิจัยดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. ขั้นตอนการสร้างและการหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้เป็นครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่เลี้ยงเดี่ยวทำหน้าที่เป็นหัวหน้าครอบครัว ที่มาจากการหย่าร้าง การแยกทางหรือการเสียชีวิตของคู่สมรส อยู่ในช่วงอายุ 20-40 ปี โดยมีหน้าที่หลักในการดูแลลูก จำนวน 1 คนขึ้นไป

กลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงในเขตกรุงเทพมหานคร โดยกำหนดคุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่าง คือ เป็นพ่อหรือแม่เลี้ยงเดี่ยวอายุ 20-40 ปี มีการประกอบอาชีพ ทำหน้าที่หัวหน้าครอบครัวและมีหน้าที่หลักในการดูแลลูก ซึ่งลูกอยู่ในช่วงของการศึกษา การคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างใช้หลักเกณฑ์การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple regression analysis) ได้กำหนดไว้ว่าการคำนวณการถดถอยพหุคูณวิธี Enter 1) กลุ่มตัวอย่างต้องมีขนาดไม่ต่ำกว่า 100 คน และ 2) ควรใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 10-20 คน ต่อตัวแปรจำนวนแปรต้น 1 ตัวแปร และ เป็นกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมกับการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณและสามารถนำไปขยายผลการศึกษาสู่การศึกษาอื่นได้ดี (Hair, et al, 2010 อ้างใน นางลักษณ วิรัชชัย, 2553) ในงานวิจัยครั้งนี้มีตัวแปรต้นทั้งหมด 4 ตัวแปรในการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ จากเกณฑ์ดังกล่าวจึงควรใช้กลุ่มตัวอย่างไม่ต่ำกว่า 100 คน แต่ผู้วิจัยได้เพิ่มจำนวนกลุ่มตัวอย่างขึ้นอีก 1 เท่า เป็นจำนวน 200 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดนิยามตามตัวแปร โดยมีทั้งเครื่องมือที่สร้างขึ้นใหม่และปรับปรุงแบบวัดที่ใช้ในงานวิจัยอื่น โดยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 6 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว เพศ อายุ และรายได้ต่อเดือน

ตอนที่ 2 แบบสอบถาม บทบาทการเป็นบิดา มารดา ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นใหม่ ประกอบด้วย พฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว 5 ด้าน ได้แก่ บทบาทในการอบรมเลี้ยงดู บทบาทด้านการเป็นตัวแทนทางสังคม บทบาทด้านการแก้ปัญหา บทบาทด้านการหาเลี้ยงครอบครัว บทบาทด้านการสันติภาพ ซึ่งลักษณะของแบบวัดเป็นมาตราส่วนประเมินค่า 6 ระดับคือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด และไม่เลย จำนวน 34 ข้อ โดยให้ผู้ตอบเลือกตอบอย่างใดอย่างหนึ่ง

ตัวอย่างแบบวัดบทบาทการเป็นบิดามารดา

คำชี้แจง แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจพฤติกรรมที่ท่านได้ปฏิบัติต่อตนเองและบุตรหลานทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับพฤติกรรมของท่านมากที่สุด เพียงข้อละ 1 ช่องเท่านั้น และกรุณาตอบให้ครบทุกข้อทั้งนี้ข้อมูลจากแบบสอบถามจะถูกเก็บเป็นความลับ

ข้อ	ข้อความ	ตรงกับความเป็นจริง					
		ไม่ เลย (1)	น้อย ที่สุด (2)	น้อย (3)	ปาน กลาง (4)	มาก (5)	มาก ที่สุด (6)
0.	<u>บทบาทในการอบรมเลี้ยงดู</u> ข้าพเจ้าสอนให้ลูกเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์						
00.	<u>บทบาทด้านการเป็นตัวแทนทางสังคม</u> ข้าพเจ้าเป็นตัวอย่างในการดูแลรักษาของส่วนรวม						
000.	<u>บทบาทด้านการแก้ปัญหา</u> เมื่อมีเรื่องขัดแย้งกับลูก ข้าพเจ้ากับลูกสามารถร่วมกันหาทางออกได้อย่างเหมาะสม						

ข้อ	ข้อความ	ตรงกับความเป็นจริง					
		ไม่ เลย (1)	น้อย ที่สุด (2)	น้อย (3)	ปาน กลาง (4)	มาก (5)	มาก ที่สุด (6)
0000.	<u>บทบาทด้านการหาเลี้ยงครอบครัว</u> ข้าพเจ้าวางแผนการออมเงินให้ลูก						
00000.	<u>บทบาทด้านการสนับสนุนการ</u> ข้าพเจ้าใช้เวลาว่างในการพักผ่อน ร่วมกับครอบครัว						

เกณฑ์การให้คะแนน กรณีข้อความทางบวก

มากที่สุด ได้ 6 คะแนน

มาก ได้ 5 คะแนน

ปานกลาง ได้ 4 คะแนน

น้อย ได้ 3 คะแนน

น้อยที่สุด ได้ 2 คะแนน

ไม่เลย ได้ 1 คะแนน

กรณีข้อความทางลบเกณฑ์การให้คะแนนจะสลับกัน

การแปลความหมายค่าเฉลี่ย แบ่งออกเป็น 6 ระดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2553) คือ

5.51 – 6.00 หมายถึง พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวมีการทำพฤติกรรมตาม
บทบาทการพ่อแม่สูงมาก

4.51 – 5.50 หมายถึง พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวมีการทำพฤติกรรมตาม
บทบาทการเป็นพ่อแม่สูง

3.51 – 4.50 หมายถึง พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวมีการทำพฤติกรรมตาม
บทบาทการเป็นพ่อแม่ค่อนข้างสูง

2.51 – 3.50 หมายถึง พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวมีการทำพฤติกรรมตาม
บทบาทการเป็นพ่อแม่ค่อนข้างน้อย

1.51 – 2.50 หมายถึง พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวมีการทำพฤติกรรมตาม
บทบาทการเป็นพ่อแม่ต่ำ

1.00 – 1.50 หมายถึง พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวมีการทำพฤติกรรมตาม
บทบาทการเป็นพ่อแม่ที่น้อยที่สุด

ตอนที่ 3 แบบวัดความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค ผู้วิจัยได้สร้างแบบวัดขึ้นเองตามแนวคิดของ Stoltz (1997) แบบวัดประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ด้าน การควบคุม การหาสาเหตุและความรับผิดชอบ การรับรู้ผลกระทบและความอดทน มาตราวัดแบ่งเป็น 6 ระดับคือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด และไม่เลย จำนวน 25 ข้อ

ตัวอย่างแบบวัดความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค

คำชี้แจง ให้ท่านอ่านสถานการณ์ที่กำหนดให้ และตอบคำถามแต่ละข้อ โดยพิจารณาว่าท่านมีความเห็นหรือการปฏิบัติตรงกับคำตอบด้านซ้ายหรือด้านขวาที่ระดับมากน้อยเพียงใด โดยให้วงกลมล้อมรอบตัวเลขที่ตรงกับความเป็นจริงที่สุดเพียงตัวเลือกเดียว

0 หากข้าพเจ้าทะเลาะกับลูกอย่างรุนแรง ข้าพเจ้า.....

0.1 ไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ได้	1 2 3 4 5	สามารถควบคุมได้
0.2 ไม่คิดว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสาเหตุ	1 2 3 4 5	เป็นส่วนหนึ่งของสาเหตุ
0.3 ไม่คิดว่าตนเองมีส่วนต้องรับผิดชอบ	1 2 3 4 5	มีส่วนต้องรับผิดชอบ
0.4 คิดว่ามีผลกระทบต่อเรื่องอื่น	1 2 3 4 5	ไม่มีผลกระทบต่อเรื่องอื่น
0.5 รับรู้และไม่พยายามแก้ไขปัญหา	1 2 3 4 5	พยายามแก้ปัญหาจนกว่าจะคลี่คลาย

เกณฑ์การให้คะแนน กรณีข้อความทางบวก

มากที่สุด ได้ 5 คะแนน

มาก ได้ 4 คะแนน

ปานกลาง ได้ 3 คะแนน

น้อย ได้ 2 คะแนน

ไม่เลย ได้ 1 คะแนน

กรณีข้อความทางลบเกณฑ์การให้คะแนนจะสลับกัน

การแปลความหมายค่าเฉลี่ย แบ่งออกเป็น 5 ระดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2553) คือ

4.51 – 5.00	หมายถึง	ความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรคของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวสูงมาก
3.51 – 4.50	หมายถึง	ความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรคของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวสูง
2.51 – 3.50	หมายถึง	ความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรคของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวปานกลาง
1.51 – 2.50	หมายถึง	ความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรคของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวน้อย
1.00 – 1.50	หมายถึง	ความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรคของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวน้อยที่สุด

ตอนที่ 4 แบบวัดความฉลาดทางอารมณ์ จากที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยได้สร้างแบบวัดขึ้นใหม่ตามแนวคิดของ Goleman (1988) ประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ด้าน ด้านการตระหนักรู้ในตนเอง (Self-awareness) การควบคุมตนเอง (Self-regulation) ด้านการสร้างแรงจูงใจ (Motivation) ด้านการมีความรู้สึกร่วม (Empathy) และด้านทักษะทางสังคม (Social skills) ใช้มาตราประเมินค่า 6 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด และไม่เลย จำนวน 30 ข้อ

ตัวอย่างแบบวัดความฉลาดทางอารมณ์

คำชี้แจง แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความรู้สึกที่ท่านมีต่อตนเอง กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความรู้สึกของท่านมากที่สุด เพียงข้อละ 1 ช่องเท่านั้นและกรุณาตอบให้ครบทุกข้อทั้งนี้ข้อมูลจากแบบสอบถามจะถูกเก็บเป็นความลับ

ข้อ	ข้อความ	ตรงกับความเป็นจริง					
		ไม่ เลย (1)	น้อย ที่สุด (2)	น้อย (3)	ปาน กลาง (4)	มาก (5)	มาก ที่สุด (6)
0.	<u>การตระหนักรู้ในตนเอง</u> ข้าพเจ้าสามารถบอกได้ถึงอารมณ์ ตนเองในขณะนี้						
00.	<u>การควบคุมตนเอง</u> ข้าพเจ้าเป็นคนที่ถูกใจให้มีความไว้วางใจ						

ข้อ	ข้อความ	ตรงกับความเป็นจริง					
		ไม่ เลย (1)	น้อย ที่สุด (2)	น้อย (3)	ปาน กลาง (4)	มาก (5)	มาก ที่สุด (6)
000.	<u>การสร้างแรงจูงใจ</u> ข้าพเจ้ามีความเชื่อว่าทุกปัญหาย่อม ทางออก						
0000.	<u>การมีความรู้สึกร่วม</u> เมื่อลูกรู้สึกเสียใจ ข้าพเจ้ารู้สึกเห็นใจ ลูก						
00000.	<u>ทักษะทางสังคม</u> ข้าพเจ้าให้ความเข้าใจและสร้าง ความสัมพันธ์ที่ดีกับลูก						

เกณฑ์การให้คะแนน กรณีข้อความทางบวก

มากที่สุด ได้ 6 คะแนน

มาก ได้ 5 คะแนน

ปานกลาง ได้ 4 คะแนน

น้อย ได้ 3 คะแนน

น้อยที่สุด ได้ 2 คะแนน

ไม่เลย ได้ 1 คะแนน

กรณีข้อความทางลบเกณฑ์การให้คะแนนจะสลับกัน

การแปลความหมายค่าเฉลี่ย แบ่งออกเป็น 6 ระดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2553) คือ

5.51 – 6.00 หมายถึง ความฉลาดทางอารมณ์ของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวสูง
มาก

4.51 – 5.50 หมายถึง ความฉลาดทางอารมณ์ของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวสูง

3.51 – 4.50 หมายถึง ความฉลาดทางอารมณ์ของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว
ค่อนข้างสูง

2.51 – 3.50	หมายถึง	ความฉลาดทางอารมณ์ของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว ค่อนข้างน้อย
1.51 – 2.50	หมายถึง	ความฉลาดทางอารมณ์ของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว น้อย
1.00 – 1.50	หมายถึง	ความฉลาดทางอารมณ์ของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว น้อยที่สุด

ตอนที่ 5 แบบวัดการสนับสนุนทางสังคม ตามแนวคิดของ Schaefer et al. (1981) ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ด้านคือ ด้านการสนับสนุนด้านอารมณ์ (Emotion support) ด้านการสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร (Information support) และด้านการสนับสนุนด้านสิ่งของ (Tangible support) ลักษณะข้อคำถามมีทั้งทางบวกและทางลบ เป็นมาตราตราประเมินค่า (Rating scale) 6 ระดับคือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด และไม่เลย จำนวน 18 ข้อ

ตัวอย่างแบบวัดการสนับสนุนทางสังคม

คำชี้แจง ขอให้ท่านอ่านข้อความต่อไปนี้แล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับท่านมากที่สุด เพียงข้อละ 1 ช่องเท่านั้นและกรุณาตอบให้ครบทุกข้อทั้งนี้ข้อมูลจากแบบสอบถามจะถูกเก็บเป็นความลับ

ข้อ	ข้อความ	ตรงกับความเป็นจริง					
		ไม่ เลย (1)	น้อย ที่สุด (2)	น้อย (3)	ปาน กลาง (4)	มาก (5)	มาก ที่สุด (6)
0.	<u>การสนับสนุนด้านอารมณ์</u> ข้าพเจ้าได้รับความเอาใจใส่จาก ครอบครัวเดิมหรือครอบครัวข้าง						
00.	<u>การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร</u> ข้าพเจ้ามีเพื่อนที่ช่วยให้คำแนะนำในการ แก้ไขปัญหาครอบครัว						
000.	<u>การสนับสนุนด้านสิ่งของ</u> ครอบครัวสามารถดูแลลูกแทนข้าพเจ้าได้ เมื่อข้าพเจ้าไม่มีเวลา						

เกณฑ์การให้คะแนน

มากที่สุด ได้ 6 คะแนน

มาก ได้ 5 คะแนน

ปานกลาง ได้ 4 คะแนน

น้อย ได้ 3 คะแนน

น้อยที่สุด ได้ 2 คะแนน

ไม่เลย ได้ 1 คะแนน

การแปลความหมายค่าเฉลี่ย แบ่งออกเป็น 6 ระดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2553) คือ

5.51 – 6.00	หมายถึง	พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวได้รับการสนับสนุนทางสังคม สูงมาก
4.51 – 5.50	หมายถึง	พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวได้รับการสนับสนุนทางสังคม สูง
3.51 – 4.50	หมายถึง	พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวได้รับการสนับสนุนทางสังคม ค่อนข้างสูง
2.51 – 3.50	หมายถึง	พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวได้รับการสนับสนุนทางสังคม น้อย
1.51 – 2.50	หมายถึง	พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวได้รับการสนับสนุนทางสังคม น้อย
1.00 – 1.50	หมายถึง	พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวได้รับการสนับสนุนทางสังคม น้อยที่สุด

ตอนที่ 6 แบบวัดการมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว ตามแนวคิดแบนดูรา (Bandura) โดยการมีแบบอย่างในการปฏิบัติด้านการดูแลลูกตามพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อ แม่เลี้ยงเดี่ยว ด้านการอบรมเลี้ยงดู ด้านการเป็นตัวแทนทางสังคม ด้านการแก้ปัญหา ด้านการหาเลี้ยงครอบครัวและด้านสันตนาการ จากตัวแบบที่เป็นบุคคลที่มีลักษณะคล้ายกันหรือตัวแบบที่ผ่านสื่อต่างๆ เช่น ผ่านสื่อโทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต หนังสือ ลักษณะข้อคำถามเป็นมาตราประเมินค่า (Rating scale) 6 ระดับคือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด และไม่เลย จำนวน 11 ข้อ

ตัวอย่างแบบวัดการมีแบบอย่างการทำพฤติกรรมตามบทบาท

คำชี้แจง ขอให้ท่านคิดถึงพฤติกรรมของท่านเองในการแสดงบทบาทของการเป็นพ่อ แม่เลี้ยงเดี่ยว ว่าเกิดจากการเรียนรู้จากบุคคลใกล้ชิด หรือจากสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต หนังสือ เป็นต้น แล้วทำเครื่องหมาย✓ ลงในช่องที่ตรงกับความเป็นจริงท่านมากที่สุด เพียงข้อละ 1 ช่องเท่านั้น และกรุณาตอบให้ครบทุกข้อทั้งนี้ข้อมูลจากแบบสอบถามจะถูกเก็บเป็นความลับ

ข้อ	ข้อความ	ตรงกับความเป็นจริง					
		ไม่ เลย (1)	น้อย ที่สุด (2)	น้อย (3)	ปาน กลาง (4)	มา ก (5)	มาก ที่สุด (6)
0.	ข้าพเจ้าศึกษาการทำอาหารที่มีประโยชน์จากพ่อแม่คนอื่นๆ						
00	ข้าพเจ้าเรียนรู้การปฏิบัติตัวต่อเด็กในวัยต่างๆผ่านหนังสือ						

เกณฑ์การให้คะแนน

มากที่สุด ได้ 6 คะแนน

มาก ได้ 5 คะแนน

ปานกลาง ได้ 4 คะแนน

น้อย ได้ 3 คะแนน

น้อยที่สุด ได้ 2 คะแนน

ไม่เลย ได้ 1 คะแนน

การแปลความหมายค่าเฉลี่ย แบ่งออกเป็น 6 ระดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2553) คือ

5.51 – 6.00 หมายถึง การมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวสูงมาก

4.51 – 5.50 หมายถึง การมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวสูง

3.51 – 4.50 หมายถึง การมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวค่อนข้างสูง

2.51 – 3.50	หมายถึง	การมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมตาม บทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวค่อนข้างน้อย
1.51 – 2.50	หมายถึง	การมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมตาม บทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวน้อย
1.00 – 1.50	หมายถึง	การมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมตาม บทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวน้อยที่สุด

3. ขั้นตอนการสร้างและการหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้แบบวัดพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวตามขั้นตอน ดังภาพประกอบต่อไปนี้

ภาพประกอบ 4 ขั้นตอนการสร้างแบบวัดพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว

การสร้างเครื่องมือ

1. ผู้วิจัยศึกษาทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว
2. ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้า เอกสารงานและวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแบบวัดพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อ แม่เลี้ยงเดี่ยว แบบวัดความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรค แบบวัดความฉลาดทางอารมณ์ แบบวัดการสนับสนุนทางสังคม การมีแบบอย่างการมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว เพื่อให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย
3. สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยขึ้นมาใหม่ในแบบวัดพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว แบบวัดความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรค แบบวัดความฉลาดทางอารมณ์และแบบวัดการมีแบบอย่างการทำพฤติกรรมตามบทบาท นำแบบวัดการสนับสนุนทางสังคมมาปรับปรุงใหม่ให้เหมาะสมกับงานวิจัย นำแบบวัดที่สร้างขึ้นหรือปรับปรุงแก้ไขไปให้ผู้เชี่ยวชาญทำการตรวจสอบหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity)
4. นำเครื่องมือที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญไปทดลองกับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง และทำการหาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (Item discrimination) และค่าความเชื่อมั่น(Reliability)

การหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. การหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) ผู้วิจัยตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบวัด โดยให้ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความเข้าใจในด้านเนื้อหาของแบบวัดตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นหรือนำมาปรับปรุงใหม่ ตรวจสอบความครอบคลุมตามนิยามปฏิบัติที่กำหนดไว้ ตลอดจนตรวจสอบความเหมาะสมของภาษาว่ามีความเหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่างหรือไม่ นำข้อเสนอแนะที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไข
2. การหาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (Item discrimination) การหาค่าอำนาจจำแนกของแบบวัดที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำไปทดลองใช้กับที่มีความคล้ายคลึงกับกลุ่มของตัวอย่าง แล้วจึงนำมาวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของคะแนนรายข้อกับคะแนนรวม
3. การหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) การหาค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดในงานวิจัยครั้งนี้หาค่าความเชื่อมั่นหลังจากการวิเคราะห์ค่าอำนาจจำแนกรายข้อโดยเลือกเฉพาะข้อที่มีนัยสำคัญ แล้วนำมาหาค่าความเชื่อมั่นด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) ของทั้งฉบับ โดยแบบวัดบทบาทการเป็นบิดามารดา แบบวัดความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรค แบบวัดความฉลาดทางอารมณ์ แบบวัดการสนับสนุนทางสังคม และ

แบบวัดการมีแบบอย่างการทำพฤติกรรมตามบทบาท เท่ากับ .900 .935 .931 .884 และ .901 ตามลำดับ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามจำนวน 6 ตอน โดยผู้วิจัยได้แบ่งการเก็บออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลในโรงเรียน โดยนำหนังสือแนะนำตัวขออนุญาตเก็บข้อมูลแบบสอบถามและเอกสารจริยธรรมของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ไปให้คุณครูเพื่อขอความอนุเคราะห์ส่งแบบสอบถามให้กับคุณครูและผู้ปกครองที่เป็นพ่อหรือแม่เลี้ยงเดี่ยวที่มีคุณสมบัติตรงตามที่กำหนดไว้

2. ผู้วิจัยได้ทำแบบสอบถามออนไลน์ เพื่อเก็บข้อมูลออนไลน์ โดยได้กำหนดเขตการเก็บข้อมูลที่ชัดเจนในแบบสอบถามออนไลน์เพื่อให้ได้ข้อมูลเฉพาะพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวในเขตกรุงเทพมหานคร โดยผู้วิจัยทำการสมัครเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มเฟสบุค (Facebook) เด็กมีบุญคุณแม่เลี้ยงเดี่ยว และทำการขออนุญาตผู้ดูแลกลุ่มเพื่อขอวางแบบสอบถาม

3. ผู้วิจัยได้เก็บแบบสอบถามด้วยตนเองกับเพื่อนและบุคคลบุคคลรอบข้างที่ทำหน้าที่พ่อหรือแม่เลี้ยงเดี่ยว

5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับการวิจัยในครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นและการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบคำถามการวิจัยซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น ใช้สถิติบรรยายเพื่ออธิบายลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง และลักษณะตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ความถี่และร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)

2. สถิติวิเคราะห์ความสัมพันธ์ (Pearson Correlation)

3. สถิติวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Enter Multiple Regression Analysis) โดยใช้วิธี Enter ในการหาค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษานี้เพื่อศึกษาปัจจัยทางจิตและสังคมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว โดยมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาอำนาจในการทำนายของปัจจัยทางจิตและปัจจัยทางสังคม ที่มีต่อพฤติกรรมการทำตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ลักษณะของกลุ่มตัวอย่างและตัวแปรที่ศึกษา

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ตรวจสอบสมมติฐาน

ในการวิเคราะห์ข้อมูลและแปลผลการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการแปลผลวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจึงกำหนดสัญลักษณ์และอักษรย่อที่ใช้แทนความหมายดังนี้

ลักษณะและอักษรย่อที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

$\bar{X}$	แทนค่าเฉลี่ย
SD	แทนค่าการหาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
t	แทนค่าสถิติที่ใช้ในการพิจารณา t - distribution
F	แทนค่าสถิติที่ใช้พิจารณา F - distribution
R ²	แทนสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของการทำนายพหุคูณ
B	แทนสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวทำนายในรูปแบบคะแนนดิบ
Beta	แทนค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวทำนายในรูปคะแนนมาตรฐาน
SE	แทนค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน
Role	แทนพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว
AQ	แทนความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค
EQ	แทนความฉลาดทางอารมณ์
Support	แทนการสนับสนุนทางสังคม
Model	แทนการมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว
*	แทนความมีนัยสำคัญทางสถิติ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 ลักษณะของกลุ่มตัวอย่างและตัวแปรที่ศึกษา

ตาราง 1 ลักษณะของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามเพศ อายุ การศึกษา รายได้ต่อเดือนและจำนวนบุตร

ข้อมูลทั่วไป		จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ	ชาย	18	9.00
	หญิง	182	91.00
	รวม	200	100.00
2. อายุ	20-25	11	5.50
	26-30	30	15.00
	31-35	35	17.50
	36-40	124	62.00
	รวม	200	100.00
3. การศึกษา	ประถมศึกษา	14	7.00
	มัธยมศึกษา	19	9.50
	อาชีวศึกษา/อนุปริญญา	29	14.50
	ปริญญาตรี	102	51.00
	สูงกว่าปริญญาตรี	36	18.00
	รวม	200	100.00
4. รายได้ต่อเดือน	ต่ำกว่า 10,000 บาท	34	17.00
	10,001-15,000 บาท	33	16.50
	15,001-20,000 บาท	42	21.00
	20,001-25,000 บาท	22	11.00
	25,001-30,000 บาท	23	11.50
	มากกว่า 30,001 บาท	46	23.00
	รวม	200	100.00

ตาราง 1 (ต่อ)

5. จำนวนบุตร	1 คน	105	52.50
	2 คน	74	37.00
	3 คน	17	8.50
	4 คน	2	1.00
	5 คน	2	1.00
	รวม	200	100.00

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล ของกลุ่มตัวอย่างได้แก่เพศ อายุ การศึกษา รายได้ต่อเดือน จำนวนบุตร จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 200 คน เป็นเพศชาย จำนวน 18 คน เพศหญิง จำนวน 182 คน สัดส่วนเพศชายและเพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 9.00 และ 91.00 ตามลำดับ

ด้านอายุพบว่าส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 36-40 ปี จำนวน 124 คนคิดเป็นร้อยละ 62.00 รองลงมาคือช่วงอายุ 31-35 ปี จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 ช่วงอายุ 26-30 ปี จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 15.00 และจำนวนน้อยที่สุดคือช่วงอายุ 20-25 ปี จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 5.50

ด้านการศึกษาพบว่าส่วนใหญ่ศึกษาในระดับปริญญาตรี จำนวน 102 คน คิดเป็นร้อยละ 51.00 การศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 18.00 การศึกษาอาชีวศึกษา/อนุปริญญา จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 14.50 การศึกษามัธยมศึกษา จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 9.50 และศึกษาในระดับประถมศึกษาจำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 7.00

ด้านรายได้ต่อเดือนพบว่าส่วนใหญ่มีรายได้มากกว่า 30,001 บาท คิดเป็นร้อยละ 23.00 รายได้ระหว่าง 15,001-20,000 บาท จำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 21.00 รายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท จำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 17.00 ระหว่าง 10,001-15,000 บาท จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 16.50 รายได้ระหว่าง 20,001-30,000 บาท จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 11.50 และรายได้ 20,001-25,000 บาท จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 11.00

ด้านจำนวนบุตรพบว่าส่วนใหญ่มีบุตร 1 คน จำนวน 105 คน คิดเป็นร้อยละ 52.50 บุตร 2 คน จำนวน 74 คน คิดเป็นร้อยละ 37.00 บุตร 3 คน จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 8.50 บุตร 4 คน จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 1.00 และบุตร 5 คน จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 1.00

ตาราง 2 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปร	$\bar{X}$	SD	ระดับ
พฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว	4.653	.646	สูง
- การอบรมเลี้ยงดู	5.205	.540	สูง
- การเป็นตัวแทนทางสังคม	4.962	.657	สูง
- การแก้ปัญหา	5.019	.660	สูง
- การหาเลี้ยงครอบครัว	4.540	.710	สูง
- การสันทนการ	4.646	.710	สูง
ความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค	3.742	.657	สูง
- การควบคุม	3.933	.792	สูง
- การหาสาเหตุและความรับผิดชอบ	3.616	.736	สูง
- การรับรู้ผลกระทบ	3.345	.937	ปานกลาง
- ความอดทน	4.203	.773	สูง
ความฉลาดทางอารมณ์	5.120	.534	สูง
- การตระหนักรู้	5.151	.571	สูง
- การควบคุมตนเอง	5.155	.586	สูง
- การสร้างแรงจูงใจ	5.264	.629	สูง
- การมีความรู้สึกร่วม	5.198	.643	สูง
- ทักษะทางสังคม	4.768	.743	สูง
การสนับสนุนทางสังคม	4.337	.880	ค่อนข้างสูง
- การสนับสนุนทางด้านอารมณ์	4.531	.848	ค่อนข้างสูง
- การสนับสนุนทางด้านสติปัญญา	4.225	1.108	ค่อนข้างสูง
- การสนับสนุนด้านสิ่งของ	4.200	1.021	ค่อนข้างสูง
การมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว	4.031	.873	ค่อนข้างสูง

จากตาราง 2 พบว่า บทบาทของพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับสูงมีค่าเท่ากับ 4.653 ค่าเฉลี่ยด้านการอบรมเลี้ยงดูเท่ากับ 5.205 ด้านการเป็นตัวแทนทางสังคมเท่ากับ 4.962 ด้านการแก้ปัญหาเท่ากับ 5.019 ด้านการหาเลี้ยงครอบครัวเท่ากับ 4.540 และการสันทนทานการเท่ากับ 4.646 ตัวแปรความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรคมีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับสูงเท่ากับ 3.742 ค่าเฉลี่ยรายด้านพบว่า ด้านความอดทนมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเท่ากับ 4.203 และค่าเฉลี่ยด้านการรับรู้ผลกระทบมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดเท่ากับ 3.345 ตัวแปรความฉลาดทางอารมณ์มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับสูงเท่ากับ 5.120 ค่าเฉลี่ยรายด้านพบว่า ด้านการสร้างแรงจูงใจมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเท่ากับ 5.264 และทักษะทางสังคมมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดเท่ากับ 4.768 ตัวแปรการสนับสนุนทางสังคมมีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับค่อนข้างสูงเท่ากับ 4.337 ค่าเฉลี่ยรายด้านพบว่า ด้านการสนับสนุนทางด้านอารมณ์มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเท่ากับ 4.531 และการสนับสนุนทางด้านการสนับสนุนด้านสิ่งของมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดเท่ากับ 4.200 และตัวแปรการมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.031 ซึ่งอยู่ในระดับค่อนข้างสูง

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Correlation)

การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันของปัจจัยทางจิต ได้แก่ สามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค ความฉลาดทางอารมณ์ และปัจจัยทางสังคม ได้แก่ การสนับสนุนทางสังคม การมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว กับพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ของตัวแปรและข้อตกลงเบื้องต้น

ตาราง 3 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของปัจจัยทางจิตและปัจจัยทางสังคมกับพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว

	Role	AQ	EQ	Support	Model
Role	1	.213**	.644**	.360**	.326**
AQ		1	.121	.261**	.166*
EQ			1	.274**	.228**
Support				1	.514**
Model					1

* $p < .05$, ** $p < .01$

ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามกับชุดตัวแปรต้นของกลุ่มตัวอย่างพบว่า ตัวแปรพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวสัมพันธ์กับความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค ความฉลาดทางอารมณ์ การสนับสนุนทางสังคม การมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว เท่ากับ .213, .644, .360 และ .326 ตามลำดับโดยทุกค่าสหสัมพันธ์มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 มีทิศทางความสัมพันธ์ในทางบวก

ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นกับตัวแปรต้นของกลุ่มตัวอย่างพบว่า ค่าสัมประสิทธิ์ระหว่าง การสนับสนุนทางสังคมกับการมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวมีความสัมพันธ์สูงที่สุด มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .514 รองลงมาได้แก่ ความฉลาดทางอารมณ์กับการสนับสนุนทางสังคม มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .274 ซึ่งค่าสหสัมพันธ์มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรคกับความฉลาดทางอารมณ์ ไม่มีความสัมพันธ์กันตามนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังนั้นเมื่อพิจารณาภาวะเส้นตรงร่วมพหุระหว่างตัวแปรต้นพบว่า ไม่มีตัวแปรต้นตัวใดมีความสัมพันธ์เกิน .08 จึงไม่เกิดปัญหาภาวะเส้นตรงร่วมพหุ จึงสามารถนำตัวแปรต้นทั้ง 4 ตัว ไปวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณต่อไปได้

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ตรวจสอบสมมติฐาน

วิเคราะห์ข้อมูลถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) โดยใช้วิธีปกติแบบ Enter เพื่อศึกษาความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค ความฉลาดทางอารมณ์ การสนับสนุนทางสังคม การมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว ซึ่งสามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว

ตาราง 4 การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) โดยใช้วิธี Enter

ตัวแปร	B	SE	Beta	t	p
AQ	.101	.058	.094	1.737	.084
EQ	.634	.060	.574	10.526	.000**
Support	.130	.070	.116	1.845	.067
Model	.222	.113	.120	1.969	.050*
ค่าคงที่	40.403	10.000		4.040	

$$R^2 = .471, SEE = 13.007, F = 43.407, *p < .05, ** p < .01$$

ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ พบว่า ความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค ความฉลาดทางอารมณ์ การสนับสนุนทางสังคมและการมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวสามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว โดยค่าสัมประสิทธิ์การทำนายเท่ากับ .471 ตัวแปรทั้ง 4 สามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวได้ร้อยละ 47.1 โดยพบตัวแปรที่มีอิทธิพลในการทำนาย 2 ตัวแปร คือ ความฉลาดทางอารมณ์ มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยเท่ากับ .634 และการมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยเท่ากับ .222 ส่วนตัวแปรความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรคและการสนับสนุนทางสังคมไม่พบว่ามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว

จากตารางที่ 3 สามารถคาดคะเนพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวได้จากสมการ ดังนี้

สมการทำนายในรูปแบบคะแนนดิบ

$$\text{Predicted Role} = 40.403 + .101 (AQ) + .634^{**} (EQ) + .130 (\text{Support}) + .222^* (\text{Model})$$

สมการทำนายในรูปแบบคะแนนมาตรฐาน

$$\text{Predicted Role} = .094 (\text{AQ}) + .574^{**} (\text{EQ}) + .116 (\text{Support}) + .120^* (\text{Model})$$

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอำนาจในการทำนายของปัจจัยทางจิต ได้แก่ ความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค ความฉลาดทางอารมณ์ และปัจจัยทางสังคม ได้แก่ การสนับสนุนทางสังคม การมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว ที่มีต่อพฤติกรรมการทำตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว โดยศึกษาจากพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวทำหน้าที่เป็นหัวหน้าครอบครัว ที่มาจากการหย่าร้าง การแยกทางหรือการเสียชีวิตของคู่สมรส มีหน้าที่หลักในการดูแลลูก โดยส่วนมากมีลูกจำนวน 1 คนขึ้นไป อายุ 20-40 ปีจำนวน 200 คนในเขตกรุงเทพมหานคร เก็บข้อมูลในช่วงเดือน ธันวาคม – กุมภาพันธ์ 2562 โดยใช้แบบสอบถามจำนวน 5 ฉบับ ได้แก่ แบบสอบถามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวจำนวน 34 ข้อ ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .900 แบบสอบถามความสามารถในการเผชิญปัญหาจำนวน 25 ข้อ ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .935 แบบสอบถามความฉลาดทางอารมณ์ จำนวน 30 ข้อ ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .931 แบบสอบถามการสนับสนุนทางสังคมจำนวน 18 ข้อ ค่าความเชื่อมั่น .884 และแบบสอบถามการมีตัวแบบจำนวน 11 ข้อ ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .901

การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ทำแบบสอบถามทั้ง 5 ฉบับ เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง หลังจากนั้นคัดเลือกแบบสอบถามที่มีฉบับสมบูรณ์แบบและใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยวิเคราะห์ค่าทางสถิติพื้นฐาน หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในการศึกษา และวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยสำหรับการทำนายพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว จำนวน 200 คน ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 200 คน กลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมการวิจัยเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย โดยเป็นเพศชาย จำนวน 18 คน เพศหญิง จำนวน 182 คน ซึ่งส่วนมากอยู่ในช่วงอายุ 36-40 ปี รองลงมาคือช่วงอายุ 31-35 ปี และจำนวนน้อยที่สุดคือช่วงอายุ 20-25 ปี กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีศึกษาในระดับปริญญาตรี รายได้ต่อเดือนส่วนมากมากกว่า 30,001 บาท และมีบุตรจำนวน 1 คน

2. ตัวแปรต้นทั้ง 4 ตัว ได้แก่ ความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค ความฉลาดทางอารมณ์ การสนับสนุนทางสังคมและการมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มีทิศทางความสัมพันธ์ในทางบวก ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค ความฉลาดทางอารมณ์ การสนับสนุนทางสังคม การมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว เท่ากับ .213, .644, .360 และ .326

3. ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ พบว่า ความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค ความฉลาดทางอารมณ์ การสนับสนุนทางสังคมและการมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวสามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว โดยค่าสัมประสิทธิ์การทำนายเท่ากับ .471 หมายความว่าตัวแปรทั้ง 4 สามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวได้ร้อยละ 47.1 โดยพบตัวแปรที่มีอิทธิพลสำคัญในการทำนาย 2 ตัวแปร คือ ความฉลาดทางอารมณ์ มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยเท่ากับ .634 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และการมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยเท่ากับ .222 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนตัวแปรความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรคและการสนับสนุนทางสังคมไม่พบว่ามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว

การอภิปรายผล

พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวที่สามารถทำตามบทบาทของตนได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์จะเป็นหลักประกันในการนำครอบครัวของตนไปสู่ความเข้มแข็ง ผู้วิจัยเลือกศึกษาพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวที่สำคัญ 5 ด้าน คือ บทบาทในการอบรมเลี้ยงดู บทบาทด้านการเป็นตัวแทนทางสังคม บทบาทด้านการแก้ปัญหา บทบาทด้านการหาเลี้ยงครอบครัว และบทบาทด้านการสันติภาพ และจากแนวคิดของ Bandura เชื่อว่าพฤติกรรมของมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับปัจจัยหลัก 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยส่วนบุคคล (Personal Factor หรือ P) กับปัจจัยสภาพแวดล้อม (Environment Factor หรือ E) ซึ่งตัวแปรทั้ง 3 ตัวนี้มีลักษณะอิทธิพลเชิงเหตุผลซึ่งกันและกัน ผลการศึกษาที่พบในงานวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดของ Bandura พบว่าปัจจัยทางจิต ได้แก่ ความฉลาดทางอารมณ์ และปัจจัยทางสังคม ได้แก่ การมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว แต่ในงานวิจัยยังพบอีกว่า ปัจจัยทางจิต ได้แก่ ความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค และปัจจัยทางสังคม ได้แก่ การสนับสนุนทางสังคมไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว โดยผู้วิจัยอภิปรายผลตามตัวแปรที่มีอิทธิพลสำคัญต่อพฤติกรรมการทำตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว คือ ความฉลาดทางอารมณ์และการมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวตามลำดับ และอภิปรายผลของตัวแปรที่ไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว คือ การสนับสนุนทางสังคมและความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรคตามลำดับ ดังนี้

1. ความฉลาดทางอารมณ์กับพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐานของทั้ง 4 ตัวแปรต้นพบว่า ความฉลาดทางอารมณ์มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐานสูงสุดเมื่อเทียบกับตัวแปรต้นตัวอื่น โดยค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยเท่ากับ .634 ผลการวิจัยครั้งนี้จึงกล่าวได้ว่า พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวที่มีความฉลาดทางอารมณ์ที่ดีมีอิทธิพลต่อการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวที่ดีด้วย โดย Mayer and Salovey (1990 อ้างใน ประสงค์ สังขะไชย (2546)) กล่าวถึงความสำคัญของความฉลาดทางอารมณ์จะทำให้บุคคลเข้าใจความรู้สึก ความคิดของตนเอง เมื่อเกิดความเข้าใจจะสามารถควบคุมอารมณ์ตนเองได้ ทั้งยังเข้าใจในภาวะทางอารมณ์ของตนเองและของผู้อื่น และ Goleman (1990 อ้างใน ประสงค์ สังขะไชย (2546)) กล่าวว่า ความฉลาดทางอารมณ์ส่งผลต่อการจัดการอารมณ์ต่างๆ ของตนเองและอารมณ์ที่เกิดจากความสัมพันธ์ กรอบแนวคิดของ Goleman (1988 อ้างใน วีระวัฒน์ ปันนิตามัย (2545)) แบ่งความฉลาดทางอารมณ์ออกเป็น 2 ด้านหลัก คือ ด้านการบริหารตนเอง การเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกของตนเองจะเป็นตัวชี้นำพฤติกรรมของตน และด้านการ

บริหารทักษะความสัมพันธ์ เป็นการรับรู้ความรู้สึกและการเข้าใจผู้อื่นเพื่อให้เกิดการตอบสนองความต้องการได้ และหากบุคคลสามารถพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ได้ จะทำให้ชีวิตประสบความสำเร็จ (พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, 2556) ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดของ Goleman นำมาเขียนเป็นนิยามและสร้างแบบสอบถามให้สอดคล้องกับบริบทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว ผลการวิเคราะห์พบว่าค่าเฉลี่ยความฉลาดทางอารมณ์ทั้งคะแนนรวมและด้านย่อยของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวอยู่ในระดับสูง และพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวทั้งคะแนนรวมและด้านย่อยอยู่ในระดับสูงเช่นกัน ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่าการที่พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวมีความฉลาดทางอารมณ์ที่ดีจะส่งผลที่ดีต่อพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว ทั้งนี้จากการศึกษาของพิมร่าไพ สุนทรารชุน (2549) พบว่า ปัญหาของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว คือ ความวิตกกังวลและความเครียดต่อบทบาทใหม่ ซึ่งจะส่งผลถึงปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ของลูก และจากการศึกษาที่ผ่านมาของ Egeil & Rinaldi (2016) พบว่าความฉลาดทางอารมณ์ส่งผลต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว การมีความฉลาดทางอารมณ์ของพ่อแม่จะช่วยลดความขัดแย้งระหว่างลูกได้ ทั้งยังสามารถทำนายได้ถึงคุณภาพของการเลี้ยงลูก หากพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวมีความฉลาดทางอารมณ์ที่ดี จะทำให้พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวเข้าใจต่อภาวะทางอารมณ์ของตนเอง สามารถบอกได้ว่าตนเองรู้สึกอย่างไร เมื่อเข้าใจภาวะทางอารมณ์ของตนเองจะสามารถควบคุมอารมณ์และการแสดงออกของตนเอง การแสดงออกของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวส่งผลต่อความสัมพันธ์ภายในครอบครัว การศึกษาของฐิติภาญจน์ อินทาปัจ (2553) พบว่าพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวพบความเปลี่ยนแปลงในครอบครัวนำมาซึ่งอารมณ์และความคิดด้านลบ พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวจึงจำเป็นต้องรู้เท่าทันอารมณ์ของตัวเองต่อเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลง การเรียนรู้อารมณ์ของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวนั้นจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาและปรับปรุงพฤติกรรมของตนเองต่อบทบาทในครอบครัว

2. การมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวกับพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว ผลการวิจัยพบ ว่าการมีแบบอย่างในการทำพฤติกรรมของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว กล่าวได้ว่า การที่พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวได้รับแบบอย่างในการทำพฤติกรรมของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวจะส่งผลต่อพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวที่สูงขึ้นด้วย ตามแนวคิดของ Bandura (1997 อ้างใน พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์ (2556)) กล่าวว่า พฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากการสังเกตและการเลียนแบบจากตัวแบบที่เป็นบุคคลหรือจากตัวแบบที่นำเสนอผ่านสื่อต่างๆ ที่อยู่รอบตัวอยู่เสมอ และตนเองต้องสามารถประเมินได้ว่าพฤติกรรมที่ตนเลียนแบบนั้นดีหรือไม่ โดยการเรียนรู้ผ่านตัวแบบจะมี 4 กระบวนการสำคัญ คือ 1) ความตั้งใจ (Attention) การจะเลียนแบบได้เกิดจากความตั้งใจในการ

สังเกตจากตัวแบบเพื่อให้ได้รับข้อมูลที่ต้องการ 2) การจดจำ (Retention) การเลียนแบบหรือการจะแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบได้ เกิดจากการจดจำซึ่งอาจเป็นการวาดภาพในใจและคำพูด 3) การแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวอย่าง (Reproduction) การแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบเป็นกระบวนการจำการกระทำของตัวแบบ และแสดงออกมาพฤติกรรมที่เหมือนกับตัวแบบ 4) การจูงใจ (Motivation) แรงจูงใจในการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบที่ต้นสังกัด เนื่องจากเกิดความหวังว่าการเลียนแบบจะสามารถนำประโยชน์มาใช้ได้ หน้าที่หลักของตัวแบบแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ สร้างพฤติกรรมใหม่ เสริมพฤติกรรมที่กระทำอยู่แล้วให้เพิ่มมากขึ้น และการยับยั้งพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมให้ลดลง (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2553) ในปัจจุบันพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และสังคมให้ความสำคัญกับพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว ดังเห็นได้จากหน่วยงานที่เข้ามาส่งเสริมการบำบัดในครอบครัวของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว การแนะนำแนวทางของการเป็นพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว เช่น ชมรมเครือข่ายครอบครัว มีการส่งเสริมความรู้ของการเป็นครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวต่างๆ ผ่านทางหนังสือ วิทยุ เว็บไซต์ (Webside) และจัดสัมมนาสำหรับพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว เพื่อพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวจะสามารถหาตัวแบบที่เหมาะสมมาเป็นต้นแบบต่อการทำตามบทบาทในครอบครัวจากการศึกษาประสบการณ์ด้านจิตใจของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวในการเลี้ยงดูบุตรของสุชาดา สร้อยสน (2553) พบว่าพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวที่เข้าร่วมกิจกรรมของชมรมเครือข่ายครอบครัว มีการนำความรู้จากวิทยากรและครอบครัวที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันมาเป็นแบบอย่างในการดูแลตนเองและการเลี้ยงลูกอย่างถูกวิธี ทั้งนี้พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวได้รับความรู้จากการเข้าร่วมอบรมซึ่งคิดว่าเป็นวิธีการที่ถูกต้องในการปฏิบัติตน จึงนำวิธีการมาใช้กับตนเองซึ่งผลที่ได้เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้นต่อตนเองและครอบครัว ช่วยส่งเสริมความมั่นใจให้กับพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวในการดูแลลูก ดังนั้น ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดของ Bandura ว่าพฤติกรรมเกิดจากการดูตัวแบบแล้วเลียนแบบพฤติกรรม หากผลที่ได้รับเป็นไปตามที่คาดหวังจะคงไว้ซึ่งการมีพฤติกรรมที่เลียนแบบจากตัวแบบ (นพมาศ อึ้งพระ (ธีรเวคิน), 2551)

3. การสนับสนุนทางสังคมกับพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว ผลการวิจัยพบว่า การสนับสนุนทางสังคมไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว ผลการวิจัยสอดคล้องกับการประชุมวิชาการครอบครัวศึกษา เรื่อง ครอบครัวพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว ได้กล่าวถึงลักษณะของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวในเขตกรุงเทพมหานครว่า ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวที่อาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร หากยังไม่สนิทกันจะเปิดเผยเรื่องเกี่ยวกับครอบครัวค่อนข้างน้อย โดยเฉพาะครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวที่สามารถดูแลครอบครัวตนเองได้ (วรรณวิภา ยศวังใจ, 2552) จากวิธีการดำเนินชีวิตของสังคมเมืองในปัจจุบันผู้คนมีความเป็นปัจเจกบุคคลมากขึ้น มีการเอาตัว

เปรียบและถกขยโอกาส ทำให้ความไว้วางใจต่อกันน้อยลง จึงไม่ได้นำเรื่องครอบครัวเล่าให้ผู้อื่นรับรู้ (ถิรวดี พุ่มนิคม ศยามล ลัคนาสถิตยและวิธสา โรจน์วดีภิญโญ, 2559) และจากการศึกษาของชาลินี สุริยนเปล่งแสง (2547) พบว่าองค์ประกอบย่อยของการสนับสนุนทางสังคมด้านการได้รับคำปรึกษาและคำแนะนำ และการได้รับความช่วยเหลือไม่มีความสัมพันธ์กับลักษณะการเป็นพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว ซึ่งองค์ประกอบย่อยของการสนับสนุนทางสังคมด้านการได้รับคำปรึกษาและคำแนะนำ และการได้รับความช่วยเหลือมีการนิยามตัวแปรที่สอดคล้องกับงานวิจัยในครั้งนี้ อีกทั้งบริบทของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษามีลักษณะคล้ายคลึงกันจึงพบผลที่สอดคล้องกัน และจากงานวิจัยของชาลินี สุริยนเปล่งแสง (2547) ซึ่งสัมภาษณ์พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวในงานวิจัย พบว่าพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวส่วนมากมีฐานะทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับปานกลาง ไม่ได้ด้อยและไม่ได้อาศัยความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น โดยงานวิจัยครั้งนี้พบว่าฐานะทางเศรษฐกิจของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวส่วนมากมากกว่า 30,001 บาทต่อเดือน

4. ความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรคกับพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว ผลการวิจัยพบว่า ความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรคไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว ไม่สอดคล้องกับงานเชิงคุณภาพของพัชชา เจิงกลิ่นจันทร์ (2556) ที่ศึกษาการปรับตัวของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวพบว่า การยอมรับความจริงและเข้าไปเผชิญกับปัญหาต่างๆ ไม่หนีปัญหา ส่งผลดีต่อการปรับตัวต่อบทบาทได้ดี และการศึกษางานเชิงคุณภาพของฐิติกาญ อิทนาปัญ (2553) ศึกษาการสร้างเสริมความเข้มแข็งทางใจและการปรับตัวต่อวิกฤตการณ์ของครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว พบว่าการสร้างเสริมความเข้มแข็งทางใจให้ตนเองของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวส่งผลต่อการปรับตัวในการรับมือกับความยากลำบากมีผลต่อความสำเร็จในการปรับตัวต่อบทบาทใหม่ ความเข้มแข็งทางจิตใจเป็นนิยามของความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค ตามแนวคิดของสตอลทซ์ Stoltz (1997) ซึ่งอาจจะเป็นไปได้ว่าความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรคส่งผลต่อการปรับตัว แต่ไม่ส่งผลต่อพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว และจากการศึกษาครั้งนี้แบ่งบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ บทบาทในการอบรมเลี้ยงดู บทบาทด้านการเป็นตัวแบบทางสังคม บทบาทด้านการแก้ปัญหา บทบาทด้านการหาเลี้ยงครอบครัวและบทบาทด้านการสันตนาการ ซึ่งลักษณะย่อยบางบทบาทอาจจะไม่เกี่ยวข้องกับปัญหาและการเผชิญปัญหาของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยส่วนมากอยู่ในช่วง 36-40 ปี อยู่ในช่วงวัยผู้ใหญ่ตอนต้นที่เข้าสู่วัยผู้ใหญ่ตอนกลาง ซึ่งผ่านประสบการณ์ของการรับมือกับปัญหา รวมถึงบทบาทของการทำหน้าที่ของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวในครอบครัว จึงทำให้เมื่อพบปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น อาจมองว่าเป็นปัญหา

ปกติในวิถีชีวิตที่จะต้องพบเจอและแก้ไขให้ผ่านพ้นไปได้ ไม่ใช่ปัญหาที่อยู่ในระดับที่พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวจะต้องใช้การควบคุมตนเองให้เข้าไปเผชิญกับปัญหา หรือใช้ระยะเวลานานในการแก้ปัญหา ที่ต้องมีการอดทนต่อการรับมือ อันเป็นคุณลักษณะทางจิตของความสามารถในการเผชิญปัญหา และอุปสรรค จึงทำให้ตัวแปรนี้ไม่ได้เข้ามาเกี่ยวข้อง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 จากผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยความฉลาดทางอารมณ์มีผลต่อพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวมากที่สุด ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สถาบันครอบครัว มูลนิธิเครือข่ายครอบครัว นักจิตวิทยาพัฒนาการ นักจิตวิทยาให้คำปรึกษา นักแนะแนว นักสังคมสงเคราะห์และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่นๆ ได้ส่งเสริมและพัฒนาปัจจัยด้านความฉลาดทางอารมณ์ให้แก่พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวเป็นลำดับแรก โดยเน้นให้พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวเข้าใจภาวะทางอารมณ์ของตนเอง เพื่อหาวิธีการควบคุมและแสดงออกทางอารมณ์อย่างเหมาะสม ส่งผลต่อความสัมพันธ์ที่ดีต่อครอบครัว

1.2 การมีตัวแบบมีความสำคัญต่อพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวสามารถเลียนแบบพฤติกรรมจากตัวแบบมาใช้กับครอบครัวของตนเอง โดยสถาบันการศึกษาของบุตรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสถาบันครอบครัว เช่น มูลนิธิเครือข่ายครอบครัว จัดสัมมนาการเลี้ยงบุตรในครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวให้ประสบความสำเร็จ โดยมีตัวแบบเป็นพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวที่สามารถเลี้ยงลูกได้ประสบความสำเร็จมาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของตนเอง

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ในการวิจัยครั้งนี้ไม่ได้เน้นตัวแปรคุณลักษณะส่วนบุคคลของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว ซึ่งหากมีการศึกษาคุณลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ รายได้ ช่วงอายุ และจำนวนบุตร แล้วนำมาวิเคราะห์ถึงความแตกต่างในการทำพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวจะทำให้อภิปรายได้สารสนเทศมากยิ่งขึ้น

2.2 งานวิจัยครั้งนี้พบว่าการสนับสนุนทางสังคมไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว อาจเป็นเพราะทำการศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครที่มีลักษณะของการเปิดเผยเรื่องครอบครัวต่อบุคคลอื่นน้อย ดังนั้นการศึกษารั้งต่อไปควรศึกษาในจังหวัดอื่นที่มีลักษณะทางสังคมที่แตกต่างกัน เพื่อให้เห็นการสนับสนุนทางสังคมที่แตกต่างกัน

2.3 งานวิจัยครั้งนี้พบว่าความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรคไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมตามบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว อาจเกิดจากบทบาทของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวในงานวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 5 บทบาท ซึ่งลักษณะย่อยบางบทบาทอาจจะไม่เกี่ยวข้องกับปัญหาและการเผชิญปัญหา ดังนั้นการศึกษารั้งต่อไปควรศึกษาความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรคกับบทบาทการแก้ปัญหาของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว เพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่ชัดเจนขึ้น

บรรณานุกรม

- Bautista, J. C. M. (2015). Adversity Quotient and Teaching Performance of Faculty Members. *International Journal of Scientific and Research Publications*, 5(3), 1-6.
- Cobb, S. (1976). Social support as a moderator of life stress. *Psychosomatic Medicine*, 38(5), 300-314.
- Cooper, C., Bebbington, P. E., Meltzer, H., Bhugra, D., Brugha, T., Jenkins, R., Farrell, M., King, M.,. (2008). Depression and common mental disorder in lone parent : results of 2000 National Psrchiatric Morbidity Survey *Journal of Psychological Medicine*, 38, 335-342.
- Egeli, A. N. a. R., M. C. (2016). Facets of Adult Social Competence as Predictors of Parenting Style. Educational Psychology. *Journal of Psychological Medicine*, 38(3), 335-342.
- Greene, B. E. (1952). *Measurements of human behavior*. The Odysseys Press: United States.
- Jacobson, D. E. (1986). Types and timing of social support. *Journal of Health Social Behavior*, 27, 250-264.
- Mishra, P. S. (2016). Emotional Intelligence and Job Performance-A study on Employees of Steel Industries in Odisha. *4D International Journal of Management & Science*, 7(2), 24-42.
- Sanchez, E. R. (2014). Emotional Intelligence and Teaching Performance of Tertiary Faculty Members. *Annals of Studies in Science and Humanities*, 1(1), 61-72.
- Schaefer, C. C., J. C. & Lazarus, R. S. (1981). The health-related functions of social support. *Journal of Behavioral Medicine*, 4(4), 381-405.
- Solfema. (2017). Adversity Intelligence as a Contributing Factor of Tutor's Performance. *European Journal of Education Studies*, 3(11), 840-847.
- Stoltz, G. P. (1997). *Adversity Quotient :Turning Obstacles into Opportunities*. United States of America: John Wile.

- กนกพร ส่องศรี. (2551). การศึกษาเชาวน์อารมณ์ และความสามารถในการเผชิญและฟื้นฟ้ออุปสรรค ของ นักศึกษาในสาขาวิศวกรรมศาสตร์ ระดับปริญญาตรี ในเขตกรุงเทพมหานคร. (ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- กนกรัตน์ สิทธิบุศย์. (2557). บทบาทและการสื่อสารของแม่เลี้ยงเดี่ยวในสังคมไทย. (ปริญญานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- กนิษฐา หมั่นกิจการ. (2550). ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับความฉลาดทางอารมณ์และความสามารถในการเอาชนะอุปสรรคของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1. (ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- กมลพร แสงพิพิธ. (2558). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรคของนักศึกษา ระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม (ปริญญานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- กรมสุขภาพจิต. (2544). คู่มือความฉลาดทางอารมณ์. นนทบุรี: กรมสุขภาพจิต.
- กรมสุขภาพจิต. (2550). อีคิว:ความฉลาดทางอารมณ์ (ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กวรรณิการ์ กันธะรักษา จันทรรัตน์ เจริญสันติและพิมพ์ศิริ พรหมไฉษา. (2557). ผลของการส่งเสริมการสนับสนุนทางสังคมต่อบทบาทการเป็นมารดาในสตรีตั้งครรภ์วัยรุ่น. วารสารพยาบาลศาสตร์, 41(2), 97-106.
- เกศินี เกิดอนันต์. (2539). การศึกษาการอบรมเลี้ยงดูเด็กของครอบครัวที่มีผู้ปกครองคนเดียว ในกรุงเทพมหานคร. (ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ขันติยา น่ายาทอง. (2551). การศึกษารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีต่อความสามารถในการฝ่าฟันอุปสรรคของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในเขตกรุงเทพมหานคร. (ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- คณะกรรมการกลุ่มผลิตชุดวิชาพฤติกรรมวัยเด็ก. (2552). เอกสารการสอนชุดวิชาพฤติกรรมวัยเด็ก. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- งามพิศ สัตย์สงวน. (2545). สถาบันครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ในกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษาครอบครัวไทยโซ่ง. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- จรรยา สุวรรณทัต. (2554). ชุดความรู้เกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวตาม
มาตรฐานครอบครัวเข้มแข็ง (สำหรับผู้ปฏิบัติงานด้านครอบครัว). กรุงเทพฯ: สำนักงาน
กิจการสตรีและสถาบันครอบครัว.
- จิรนนท์ พิมถาร. (2557). ลักษณะและรูปแบบการดำเนินชีวิตของมารดาในครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยว.
สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 40(1), 85-97.
- ฉัตรชัย เทพขจร. (2551). ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์กับพฤติกรรมการบริหารงาน
บุคคลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ปทุมธานี เขต 1 และเขต
2. (ปริญญานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, อยุธยา.
- ชไมพร ใจแปง. (2555). ปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับการแสดงบทบาทการเป็นบิดาของบิดาที่มี
บุตรอายุ 2-5 ปี ในจังหวัดนครในจังหวัดนครศรีธรรมราช. (ปริญญานิพนธ์การศึกษ
มหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- ชญัญญา ลีศัตถุพ่าย. (2552). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการทำงานของเจ้าหน้าที่เทศกิจสังกัด
กรุงเทพมหานครภายใต้ระบบการบริหารจัดการแนวใหม่ตามหลักธรรมาภิบาล. (ปริญญา
นิพนธ์วิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- ชาลินี สุเรียนเปล่งแสง. (2547). ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการสนับสนุนทางสังคมและลักษณะการ
เป็นพ่อแม่ของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวที่มีบุตรปฐมวัยในกรุงเทพมหานคร. (ปริญญานิพนธ์นิพนธ์
ครุศาสตรมหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ชุตินา บุญตาทิพย์. (2556). ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์กับความสามารถในการ
ปฏิบัติบทบาทด้านการบริหารของหัวหน้าหอผู้ป่วย โรงพยาบาลชุมชน จังหวัดสกลนคร.
(ปริญญานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.
- ฐิติกาญจน์ อินทาบัจ. (2553). การสร้างความเข้มแข็งทางใจและการปรับตัวต่อวิกฤตการณ์ ของ
ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว. (ปริญญานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
เชียงใหม่.
- ณัฐกร อินทุยศ. (2556). จิตวิทยาทั่วไป. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐยาพัชร์ ภาวนาวิวัฒน์. (2552). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำ เชี่ยวชาญ ความสามารถในการ
การเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคกับผลการปฏิบัติงานของหัวหน้าแผนกขายบริษัทค้าปลีกแห่ง
หนึ่ง. สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 35(2), 26-45.
- ดวงฤทัย อารังโชติและศุภโชค อารังโชติ. (2558). การงานอาชีพและเทคโนโลยี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4.
กรุงเทพฯ: พัฒนาคุณภาพวิชาการ.

- ดิลกฤทธิ์ อภิวัฒน์สิงห์. (2550). ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์กับความสำเร็จในการทำงานของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 1. (ปริญญานิพนธ์การบริหารการศึกษามหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, กำแพงเพชร.
- ถนอมศักดิ์ จิรายุสสวัสดิ์. (2556). *E.Q. ดี ทำอะไรก็สำเร็จ*. กรุงเทพฯ: ปราชญ์.
- ถิรวดี พุ่มนิคม ศยามล ลัคนาสถิตยและวิธสา ไรจน์วดีบุญญ. (2559). *ครอบครัวต้องมาก่อน*. กรุงเทพฯ: กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว.
- ทองภาพ นาร่อง. (2556). ผลของโปรแกรมการส่งเสริมบทบาทการเป็นมารดา ต่อการรับรู้การสนับสนุนของครอบครัวและความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นหลังคลอด. (ปริญญานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.
- ทัศนีย์ ทิศสุกใส. (2551). ความสัมพันธ์ระหว่างการเห็นคุณค่าในตนเองความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรคกับผลการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพในโรงพยาบาลราชบุรี. (ปริญญานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ.
- ทิพย์วัลย์ สัจจันทร์. (2547). ปัจจัยส่วนบุคคล เซวน์อารมณ์ และภาวะความสุขที่ส่งผลต่อการดูแลเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาของผู้ปกครอง. (ปริญญานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, กรุงเทพฯ.
- เทอดศักดิ์ เดชคง. (2545). *ความฉลาดทางอารมณ์*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ธัญญามาศ คำมาตา. (2551). ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคของนักเรียนอาชีวศึกษาในกรุงเทพมหานคร. (ปริญญานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- ธิดา จิตพิพานิชยางกูร. (2550). ปัจจัยบางประการที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางอารมณ์และความสามารถในการเผชิญปัญหาและฟันฝ่าอุปสรรคของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในเขตพื้นที่การศึกษากทมมหานคร เขต3. (ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- ธีระศักดิ์ กำบรรณารักษ์. (2551). *AQ พลั้งแห่งความสำเร็จ*. กรุงเทพฯ: บิสดิ.
- นพมาศ อึ้งพระ (ธีระเวคิน). (2551). *ทฤษฎีบุคลิกภาพและการปรับตัว*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- นันทนา นุ่มงาม. (2544). ผลของการเสนอตัวแบบต่อความรู้และการปฏิบัติของพยาบาลในการ
ป้องกันปอดอักเสบจากการติดเชื้อในโรงพยาบาลในผู้ป่วยที่ใช้เครื่องช่วยหายใจ. (ปริญญา
นิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- นิตา แซ่ตั้ง. (2555). ความฉลาดทางอารมณ์ ความฉลาดในการเผชิญอุปสรรคที่มีผลต่อการทำงาน
ของพนักงานธนาคารพาณิชย์ในกรุงเทพมหานคร. (ปริญญานิพนธ์ธุรกิจมหาบัณฑิต),
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- นิตยา ชงัดเวช. (2541). ผลของการใช้กรณีตัวอย่างควบคู่กับการเสริมแรงทางสังคมที่มีต่อการดูแล
ตนเองของสตรีมีครรภ์แรกในระยะก่อนคลอดโรงพยาบาลตำรวจ กรุงเทพมหานคร.
(ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- นิภา ชูชีพ. (2555). การศึกษาการเลี้ยงดูบุตรโดยลำพังของพ่อในเขตกรุงเทพมหานคร. (ปริญญา
นิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- นิตา ชูโต วิมลศิริ ชานาญเวช ชัตติยา กรรณสูตและธัญญา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา. (2545). การศึกษา
เพื่อหามาตรการช่วยเหลือเด็กที่มีปัญหาเนื่องจากการมีพ่อหรือแม่เพียงคนเดียว (รายงาน
การวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ.
- นุชนาถ ฤทธิสนธิ. (2551). เชาว์อารมณ์ ความสามารถในการเผชิญและฟันฝ่าอุปสรรคและ
ความสำเร็จในวิชาชีพของพยาบาลประจำการ : กรณีศึกษาโรงพยาบาลมหาวิทยาลัยของรัฐ
แห่งหนึ่ง. (ปริญญานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ป. มหาพันธ์. (2544). ทำให้ครอบครัวอบอุ่น. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ประชัน จันทร์สุข. (2544). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเชาว์อารมณ์กับความสามารถในการ
ปฏิบัติการพยาบาลจิตเวช ของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี. (ปริญญา
นิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- ประณต คำฉิม. (2549). เอกสารคำสอนวิชา จต 221: จิตวิทยาพัฒนาการ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ.
- ประสงค์ สังชะไชย. (2546). การเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ : อีคิว :
ความฉลาดทางอารมณ์. นครราชสีมา: โคราซพรินต์.
- ปริญญสัสร อูปชิต. (2557). การศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความสามารถในการเผชิญปัญหา
และฝ่าฟันอุปสรรคของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษา
มัธยมศึกษา เขต 41. (ปริญญานิพนธ์การครุศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยราชภัฏ
นครสวรรค์, นครสวรรค์.

เปมิกา บุตรจันทร์. (2559). ผลของโปรแกรมการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ต่อการรับรู้สมรรถนะ
แห่งตน และพฤติกรรมการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของสมาชิกครอบครัวในชุมชน.

การพยาบาลและการดูแลสุขภาพ, 34(4), 97-105.

ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์. (2536). การปรับพฤติกรรมเบื้องต้น กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พระรัตนพิทย ศิริวรรณบุญ. (2556). ทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พุดดิณี นนท์ตุลา. (2550). การปรับตัวของครอบครัวที่มีสตรีเป็นหัวหน้าครอบครัวภายหลังการหย่า
ร้าง. (ปริญญานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.

พัชชา เจิงกลิ่นจันทร์. (2556). ศึกษากระบวนการปรับตัวและการอบรมเลี้ยงดูบุตรของแม่วัยรุ่นที่ต้อง
ดูแลบุตรเพียงลำพัง : กรณีศึกษาผู้ใช้บริการของสหทัยมูลนิธิ. (ปริญญานิพนธ์วิทยาศาสตร
มหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.

พัฒนารณณ์ กล้าหาญ. (2550). ความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการเผชิญและฟื้นฝ่าอุปสรรค
ความผูกพันในวิชาชีพกับความสำเร็จในวิชาชีพของพยาบาลประจำการ โรงพยาบาลสังกัด
กรมการแพทย์ เขตกรุงเทพฯ. (ปริญญานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

พิมพ์วัลย์ ปรีดาสวัสดิ์. (2530). การดูแลสุขภาพตนเองที่คณะทางสังคมวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยมหิดล.

พิมพ์วัลย์ ปรีดาสวัสดิ์. (2528). ระบบบริหารจัดการระดับอำเภอ เพื่อสนับสนุนนโยบายการมีส่วน
ร่วมของประชาชน. นครปฐม: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณะสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.

พิมพ์ไพ สุนทรารชุน. (2549). แนวทางการเสริมสร้างศักยภาพของแม่เลี้ยงเดี่ยวที่เลี้ยงลูก. (ปริญญา
นิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

พูนสุข เวชวิฐาน. (2557). ทฤษฎีครอบครัวเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

เพ็ญพิไล ฤทธาคนานนท์. (2549). พัฒนาการมนุษย์. กรุงเทพฯ: ธรรมดาเพรส.

เพียว วัฒนา. (2539). บทบาทของบิดา บทบาทของมารดา การปรับตัวกับเพื่อนกับความรู้สึกมี
คุณค่าในตนเองของวัยรุ่น. (ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยศรีนครินทร
วิโรฒ, กรุงเทพฯ.

ไพโรจน์ ศรีสุภาพ. (2557). ความฉลาดทางอารมณ์และลักษณะบุคลิกภาพเชิงรุกที่มีผลต่อการรับรู้
ความสำเร็จในอาชีพ กรณีศึกษาพนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค สำนักงานใหญ่. (ปริญญา
นิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.

มณฑิรา จารุเพ็ง. (2560). จิตวิทยาครอบครัว. กรุงเทพฯ: แดเน็กซ์อินเตอร์คอร์ปอเรชั่น.

- มธุรส สว่างบำรุง. (2552). จิตวิทยากับพฤติกรรมมนุษย์. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- มนตรี สังทอง กานต์พิชชา แต่งอ่อน และประภาส กลับนวล. (2556). ปัจจัยที่สัมพันธ์กับ
ความสามารถในการเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรคของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ. สมาคมวิจัย, 18(1), 97-108.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์. (2526). เอกสารการสอนชุดวิชา
พัฒนาการเด็กและการเลี้ยงดู. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์. (2547). ประมวลสาระชุด
วิชา จิตวิทยาครอบครัวและครอบครัวศึกษา. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- มัทธรา ธรรมบุศย์. (2544). AQ กับความสำเร็จของชีวิต. วารสารวิชาการ, 4(9), 12-17.
- ยุรวาดี เนื่องโคราช. (2558). จิตวิทยาพื้นฐาน. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ระวีวรรณ ธรณี รุ่งนภา เทพภาพและอำไพ หมั่นสิทธิ. (2551). พลวัตการปรับตัวและการดำรงตนของ
บุตรในครอบครัวพ่อแม่ที่หย่าร้าง. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.
- รัชนิดา สบายวรรณ. (2547). การสร้างแบบวัดความสามารถในการเผชิญอุปสรรคของนิสิตระดับ
ปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต),
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- ราตรี คงเจริญ. (2553). ปัจจัยด้านการเป็นมารดากับการแสดงบทบาทมารดา ของวัยรุ่นหลังคลอดที่
เลี้ยงลูกด้วยนมแม่. (ปริญญาานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยคริสเตียน,
กรุงเทพฯ.
- ลดาวลีย์ น้อยเหลือ. (2551). การศึกษาปัจจัยทางจิตและการสนับสนุนทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับ
พฤติกรรมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุโรงพยาบาลของรัฐ จังหวัดนนทบุรี.
(ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- ลักขณา สรวิวัฒน์. (2530). จิตวิทยาเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- วรรณวิภา ยศวงศ์. (2552). ครอบครัวพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว. การจัดการครอบครัวด้วยความรู้ 13 กุมภาพันธ์
2552 ณ ศูนย์ประชุมสถาบันวิจัยจุฬาภรณ์. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเครือข่ายครอบครัว.
- วรารณ ตระกูลสุชาติ. (2549). จิตวิทยาการปรับตัว. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.
- วฤชพร ณัฐจุโรจน์. (2560). ครอบครัวทางเลือกและการคงอยู่ของสถาบันครอบครัว.
วารสารวิชาการ *Veridian E-Journal*, 10(2), 1817-1827.
- วันทนี วาสิกะสิน สุรางค์รัตน์ วศินารมณและกิตติพัฒน์ นนทบุรีมดลย์. (2550). ความรู้ทั่วไป
เกี่ยวกับสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- วิชัย เทียนถาวรและทัศนาวรรณ ขำปัญญา. (2542). การพัฒนาครอบครัว. นนทบุรี: สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย.
- วิทยา นาควัชระ. (2557). เลี้ยงลูกให้เก่งดี มีสุข IQ EQ MQ AQ. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- วิน ก่อการบุญ. (2556). พัฒนา EQ ด้วยพลังจิต. กรุงเทพฯ: ปัญญาชน.
- วินัดดา ปิยะศิลป์. (2538). ครอบครัวกับวัยรุ่น: การพัฒนาครอบครัว. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- วิลาสลักษณ์ ชั่ววัลลี งามตา วรินทร์และวิริณี ธรรมนารถสกุล. (2547). รายงานการวิจัย : กรณีศึกษาบุคคลตัวอย่างและเครื่องชี้วัดเพื่อนำไปสู่การพัฒนาพฤติกรรมข้าราชการยุคใหม่. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมจริยธรรม สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.
- วีรวรรณ ไตรรัตน์ภริต. (2556). ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะความฉลาดทางอารมณ์กับผลการปฏิบัติงานของพนักงานขายเภสัชภัณฑ์ในโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์. (ปริญญานิพนธ์ วิทยาการจัดการ), มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- วีระวัฒน์ บัณฑิตามย์. (2545). เซาวันอารมณ์ (EQ): ดัชนีวัดความสุขและความสำเร็จของชีวิต. กรุงเทพฯ: เอกซ์เปอร์เน็ท.
- ศรียา เอียดเสน. (2550). ภาวะผู้นำ ความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค บรรยายภาคองค์การ และผลการปฏิบัติงาน : กรณีศึกษาพนักงานระดับบังคับบัญชา โรงงานประกอบรถยนต์แห่งหนึ่ง. (ปริญญานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ศรีรัตน์ ชัยอนันต์. (2546). ความฉลาดทางอารมณ์ของพ่อแม่ ลักษณะการอบรมเลี้ยงดู กับความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กก่อนวัยเรียนในกรุงเทพมหานคร. (ปริญญานิพนธ์การศึกษา มหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- ศรีเรือน แก้วกังวาล. (2549). จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย วัยรุ่น-วัยสูงอายุ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศศิธร แสงใส. (2550). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะบางประการกับความสามารถในการเผชิญอุปสรรค (AQ) ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรปราการ เขต 1. (ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- ศักดิ์ไทย สุทธิจิบรร. (2545). จิตวิทยาสังคม ทฤษฎีและปฏิบัติการ. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

คันทน์ชัย ฉัตรคุป. (2545). เทคนิคสร้าง IQ EQ AQ: 3Q เพื่อความสำเร็จ. กรุงเทพฯ: สถาบัน
สร้างสรรค์ศักยภาพสมองศรีเอตีฟเบรณ.

ศิริโฉม หนูมี. (2548). ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์ ความมุ่งมั่นสู่ความสำเร็จ กับ
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ ของนักศึกษามหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต
วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (ปริญญานิพนธ์การศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัย
รามคำแหง, กรุงเทพฯ.

ศิริรัตน์ แอดสกุล. (2553). สถาบันครอบครัว: พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศุภาพิชญ์ โพน โบร์แมนน์. (2553). ความฉลาดทางอารมณ์และความพร้อมในการปฏิบัติงานใน
บทบาทพยาบาลวิชาชีพของนักศึกษาพยาบาล, วิจัยทางวิทยาศาสตร์สุขภาพ(4), 2.

สมชาติ กิจยรรยง. (2554). 12Q ที่ดี เพื่อสร้างชีวิตให้มีความสุข. กรุงเทพฯ: พาวเวอร์ฟูล ไลฟ์.

สมชาย อินทรมงคล. (2548). ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความสามารถของตนเอง บุคลิกภาพ
เชาวน์อารมณ์ กับความสามารถในการปฏิบัติงานของพนักงานขาย. (ปริญญานิพนธ์ศิลปศา
สตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, กรุงเทพฯ.

สมโภชน์ เขียมสุภาษิต. (2553). ทฤษฎีและเทคนิคการปรับพฤติกรรม. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

สายวริน จินวุฒิ. (2541). การศึกษาบทบาทของบิดา บทบาทของมารดา ในฐานะตัวทำนาย
พฤติกรรมการปรับตัวของเด็กปฐมวัย ในเขตกรุงเทพมหานคร. (ปริญญานิพนธ์การศึกษ
มหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.

สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2557).
ชุดความรู้สำหรับพ่อ/แม่เลี้ยงเดี่ยว. กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษา. (2552). การศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับคุณลักษณะ
ของคนไทยที่พึงประสงค์ ความสามารถในการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค. กรุงเทพฯ:
กริหกวานกราฟฟิค.

สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง. (ม.ป.ป). รายงานสถิติจำนวนทะเบียนหย่า. Retrieved
from http://stat.bora.dopa.go.th/stat/marry/check_yk.html

สิทธิโชค วรรณสันติกุล. (2531). จิตวิทยา : การจัดการพฤติกรรมมนุษย์. กรุงเทพฯ: อักษรภาพพัฒนา.

สิทธิพงศ์ วัฒนานนท์สกุล. (2557). เอกสารประกอบการสอนวิชาจิตวิทยาพื้นฐาน. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- สุจรรยา พลอยเพชร. (2545). การเปรียบเทียบผลของการใช้เทคนิคแม่แบบเพื่อนกับการใช้เทคนิคแม่แบบหุ่นมือเพื่อพัฒนาพฤติกรรมกล้าแสดงออกในชั้นเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนคชเผือกอนุสรณ์ เขตประเวศ กรุงเทพมหานคร. (ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- สุชา จันทรเฒ. (2543). จิตวิทยาเด็ก. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิชย์.
- สุชาดา สร้อยสน. (2553). ประสพการณ์ด้านจิตใจของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวในการดูแลบุตรการศึกษาเชิงคุณภาพ. (ปริญญานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- สุภา อภิญญาภิบาล. (2550). ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยบางประการกับความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคของนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- สุภัศรวิภา แก้วประดิษฐ์. (2535). ความสัมพันธ์ระหว่างการสนับสนุนทางสังคมกับการดูแลสุขภาพตนเอง ของคนงานในโรงงานอุตสาหกรรม ศึกษาเฉพาะกรณีโรงงานร่วมแสงพัฒนาอุตสาหกรรม. (ปริญญานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์), มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- สุรัตน์ดี สร้อยแก้ว. (2553). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการเผชิญอุปสรรคของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต3. (ปริญญานิพนธ์การศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, อุบลราชธานี.
- สุวัฒน์ วัฒนวงศ์. (2555). จิตวิทยาเพื่อการฝึกอบรมผู้ใหญ่. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โสพิน สุวรรณกุล. (2535). ศึกษาบทบาทของบิดา ในการเลี้ยงดูบุตรวัยขวบปีแรก. (ปริญญานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพฯ.
- อนันต์ ดุลยพิริตติส. (2547). ความสามารถในการฟันฝ่าอุปสรรค การรับรู้ความสามารถของตนเองด้านการเรียน และนิสัยในการเรียนของนิสิตนักศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน. (ปริญญานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- อรุณี หวดาลและชนิพรพรณ จาติเสถียร. (2557). พัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อารีย์ พันธุ์มณี. (2546). พ่อแม่ที่ลูกอยากได้. กรุงเทพฯ: ไยไหม.
- อารีย์ พันธุ์มณี. (2534). จิตวิทยาการเรียนการสอน. กรุงเทพฯ: ต้นอ้อ.
- อารียา จินมพันธ์. (2551). การกลายมาเป็นแม่ที่เลี้ยงลูกโดยลำพังในสังคมไทย : กรณีศึกษาหญิงชนชั้นกลางคนหนึ่ง. (ปริญญานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.

อุไรรัตน์ วัฒนาสงวนศักดิ์. (2549). ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเชาวน์อารมณ์ ความสามารถในการ
เผชิญและฟื้นฝ่าอุปสรรค และผลการปฏิบัติงานของพนักงานฝ่ายลูกค้าสัมพันธ์ :
กรณีศึกษาบริษัทโทรคมนาคมแห่งหนึ่ง. (ปริญญาานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต),
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

อุษา จารุสวัสดิ์. (2544). จิตวิทยาครอบครัว. เชียงใหม่: สันติภาพการพิมพ์.

ไอยรา ผ่านเมือง. (2560). การวางแผนและการจัดการทางการเงินของแม่เลี้ยงเดี่ยว ในเขต
กรุงเทพมหานคร การประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติครั้งที่ 4 คณะวิทยาการจัดการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏ
สวนสุนันทา.

ภาคผนวก ก

รายนามผู้เชี่ยวชาญประเมินความสอดคล้องของแบบสอบถาม

รายนามผู้เชี่ยวชาญประเมินความสอดคล้องของแบบสอบถาม

รองศาสตราจารย์ ดร.ปิ่นกนก วงศ์ปิ่นเพชร	ภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้า พระนครเหนือ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศยามล เอกะกุลนันต์	ภาควิชาจิตวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
อาจารย์ ดร.วรางคณา ไส้มะนันท์	ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการ แนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบวัดที่ใช้วัดในงานวิจัย

ข้อ	แบบวัด				
	บทบาทการเป็น บิดามารดา	ความสามารถ ในการเผชิญ ปัญหาและฝ่า ฟันอุปสรรค	ความฉลาด ทางอารมณ์	การ สนับสนุน ทางสังคม	การมีแบบอย่าง การทำ พฤติกรรมตาม บทบาท
1	.554	.633	.561	.666	.542
2	.547	.569	.503	.606	.672
3	.388	.579	.307	.545	.706
4	.292	.465	.623	.727	.598
5	.463	.545	.708	.483	.586
6	.491	.673	.625	.676	.440
7	.500	.430	.519	.664	.669
8	.500	.691	.508	.612	.718
9	.526	.461	.576	.610	.763
10	.601	.451	.640	.850	.675
11	.284	.701	.669	.818	.777
12	.568	.762	.656	.823	
13	.488	.800	.485	.731	
14	.490	.492	.662	.708	
15	.580	.686	.535	.679	
16	.405	.740	.661	.767	
17	.649	.716	.780	.344	
18	.543	.637	.658	.305	
19	.402	.444	.665		
20	.552	.623	.651		
21	.411	.706	.615		
22	.282	.465	.728		

ข้อ	แบบวัด				
	บทบาทการเป็น บิดามารดา	ความสามารถ ในการเผชิญ ปัญหาและฝ่า ฟันอุปสรรค	ความฉลาด ทางอารมณ์	การ สนับสนุน ทางสังคม	การมีแบบอย่าง การทำ พฤติกรรมตาม บทบาท
23	.477	.708	.680		
24	.254	.378	.691		
25	.320	.569	.554		
26	.215		.455		
27	.116		.330		
28	.607		.401		
29	.614		.685		
30	.501		.429		
31	.514				
32	.526				
33	.429				
34	.363				

คำชี้แจงเกี่ยวกับแบบสอบถาม

เรียน ผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้วิจัยมีความยินดีอย่างยิ่งที่ท่านกรุณาตอบรับแบบสอบถามชุดนี้ ซึ่งเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทของบิดามารดา โดยผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อบิดามารดาเลี้ยงเดี่ยว และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาบทบาทของบิดามารดาเพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ของตนเองได้อย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยใคร่ขอความกรุณาจากท่านทำความเข้าใจในแต่ละข้อคำถาม และโปรดตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริง และตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด เพื่อสามารถนำข้อมูลที่ท่านให้ไปใช้ประโยชน์ได้สูงสุด ข้อมูลที่ท่านให้ถือเป็นความลับจะไม่มีการนำไปใช้ในกรณีอื่นใดนอกจากงานวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยทราบดีว่าท่านต้องเสียสละเวลาในการตอบแบบสอบถามครั้งนี้เป็นอย่างมาก ผู้วิจัยรู้สึกขอบพระคุณอย่างยิ่งในการความร่วมมือของท่านไว้ ณ โอกาสนี้

.....

แบบสอบถามส่วนบุคคล

คำแนะนำในการตอบ : กรุณาทำเครื่องหมาย $\sqrt{\quad}$ หน้าตัวเลือกที่ตรงกับความเป็นจริงสำหรับท่าน

1. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง
2. ช่วงอายุ

☐ 1. 20-25	☐ 2. 26-30
☐ 3. 31-35	☐ 4. 36-40
3. ระดับการศึกษา

☐ 1. ประถมศึกษา	☐ 2. มัธยมศึกษา
☐ 3. อาชีวศึกษา/อนุปริญญา	☐ 4. ปริญญาตรี
☐ 5. สูงกว่าปริญญาตรี	☐ 6. อื่นๆ (โปรดระบุ).....
4. รายได้ต่อเดือน

☐ 1. ต่ำกว่า 10,000 บาท	☐ 2. 10,001-15,000 บาท
☐ 3. 15,001-20,000 บาท	☐ 4. 20,001-25,000 บาท
☐ 5. 25,001-30,000 บาท	☐ 6. มากกว่า 30,001 บาท
5. จำนวนบุตร คน

ตอนที่ 1 แบบสอบถามบทบาทบิดามารดา

ข้อคำถาม	ตรงกับความเป็นจริง					
	ไม่ เลย (1)	น้อย ที่สุด (2)	น้อย (3)	ปาน กลาง (4)	มาก (5)	มาก ที่สุด (6)
1. ข้าพเจ้าสอนให้ลูกเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์						
2. ข้าพเจ้าชักชวนให้ลูกออกกำลังกาย						
3. ข้าพเจ้าใส่ใจและดูแลลูกแม้จะเป็นความเจ็บป่วยเล็กน้อยๆ เช่น ท้องอืด ผดผื่น เป็นต้น						
4. ข้าพเจ้าสอนให้ลูกรักษาความสะอาดของร่างกายและเสื้อผ้า						
5. ข้าพเจ้าสามารถสังเกตได้ถึงอารมณ์ที่เปลี่ยนไปของลูก						
6. ข้าพเจ้าดูแลลูกเรื่องเวลาอนให้เหมาะสม						
7. ข้าพเจ้าเข้าใจและให้กำลังใจเมื่อลูกมีเรื่องเสียใจ						
8. ข้าพเจ้าสอนให้ลูกรู้จักใช้เหตุผลมากกว่าการใช้อารมณ์						
9. ข้าพเจ้าตั้งใจฟังเรื่องราวต่างๆของลูก						
10. ข้าพเจ้าตอบคำถามเมื่อลูกมีข้อสงสัยต่างๆ						
11. ข้าพเจ้าสอนลูกในการแสดงออกอย่างเหมาะสมต่อผู้อื่น						
12. ข้าพเจ้าชักชวนลูกให้แยกประเภทของขยะก่อนทิ้งลงถังขยะ						
13. ข้าพเจ้าเป็นตัวอย่างในการดูแลรักษาของส่วนรวม						
14. ข้าพเจ้าชวนลูกจัดวางของภายในบ้านให้เป็นระเบียบเรียบร้อย						
15. ข้าพเจ้าเป็นตัวอย่างที่ดีในการช่วยเหลือสังคม เช่น การบริจาค การรักษาสัตว์ แวดล้อม การเข้าร่วมอาสาสมัคร เป็นต้น						
16. ข้าพเจ้าเป็นตัวอย่างให้กับลูกในการใช้น้ำและไฟฟ้าอย่างพอดี						
17. ข้าพเจ้าพาลูกเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนในเทศกาลต่างๆ						
18. ข้าพเจ้าเป็นแบบอย่างที่ดีในการทำตามกฎระเบียบของสถานที่ต่างๆ						
19. ข้าพเจ้าไม่เพิกเฉยต่อปัญหาด้านการเรียนของลูก						
20. เมื่อสมาชิกในครอบครัวเกิดความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน ข้าพเจ้าจะเป็นคนกลางในการช่วยหาทางออก						
21. เมื่อมีเรื่องขัดแย้งกับลูก ข้าพเจ้ากับลูกสามารถร่วมกันหาทางออกได้อย่างเหมาะสม						
22. เมื่อเกิดปัญหาในครอบครัวขึ้น ข้าพเจ้าให้สมาชิกในครอบครัวร่วมกันหาทางออก						
23. ข้าพเจ้าวางแผนในการหารายได้ให้เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในครอบครัว						
24. ข้าพเจ้าวางแผนการออมเงินให้ลูก						

ข้อคำถาม	ตรงกับความเป็นจริง					
	ไม่	น้อย	น้อย	ปาน	มาก	มาก
	เลย	ที่สุด		กลาง		ที่สุด
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
25. ข้าพเจ้าแบ่งเงินสำหรับค่าใช้จ่ายต่างๆอย่างเป็นสัดส่วน						
26. ข้าพเจ้ามีบันทึกช่วยจำเพื่อช่วยในการคำนวณค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น						
27. ข้าพเจ้าหาความรู้เพิ่มในด้านการลงทุน เพื่อให้มีเงินสะสมที่เพิ่มมากขึ้น						
28. ข้าพเจ้าชักชวนให้ลูกอ่านหนังสือในเวลาว่าง						
29. ข้าพเจ้าจัดสรรเวลาไว้สำหรับการพาลูกไปเที่ยวในวันหยุด						
30. ข้าพเจ้าทำกิจกรรมร่วมกับลูก เช่น การทำอาหาร งานประดิษฐ์ การดูโทรทัศน์ การออกกำลังกาย						
31. ข้าพเจ้าใช้เวลาว่างในการพักผ่อนร่วมกับครอบครัว						
32. ข้าพเจ้าให้ลูกทำกิจกรรมที่หลากหลายในเวลาว่าง						
33. ข้าพเจ้าให้ลูกทำกิจกรรมที่ถนัดในเวลาว่าง						
34. ข้าพเจ้าไม่สามารถจัดสรรเวลาสำหรับการทำกิจกรรมกับลูกในวันหยุด						

ตอนที่ 2 แบบสอบถามการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค

คำชี้แจง ให้ท่านอ่านสถานการณ์ที่กำหนดให้ และตอบคำถามแต่ละข้อ โดยพิจารณาว่าท่านมีความเห็นหรือการปฏิบัติตรงกับคำตอบด้านซ้ายหรือด้านขวาที่ระดับมากน้อยเพียงใด โดยให้ ☐ ล้อมรอบตัวเลขที่ตรงกับความเป็นจริงที่สุดเพียงตัวเลือกเดียว ดังนี้

1. หมายถึง เห็นด้วยอย่างยิ่งกับความคิดหรือการกระทำทางด้านซ้าย
2. หมายถึง เห็นด้วยกับความคิดหรือการกระทำทางด้านซ้าย
3. หมายถึง ไม่แน่ใจกับความคิดหรือการกระทำนั้น
4. หมายถึง เห็นด้วยกับความคิดหรือการกระทำทางด้านขวา
5. หมายถึง เห็นด้วยอย่างยิ่งกับความคิดหรือการกระทำทางด้านขวา

ตัวอย่าง

0. หากข้าพเจ้าทะเลาะกับลูกอย่างรุนแรง ข้าพเจ้า.....
 - 0.1 ไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ได้ 1 2 3 4 ☒ 5 สามารถควบคุมได้
 - เลือก 5 หมายถึง ท่านเห็นด้วยอย่างยิ่งว่าท่านสามารถควบคุมสถานการณ์ได้
 - 0.2 ไม่คิดว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสาเหตุ 1 ☒ 2 3 4 5 เป็นส่วนหนึ่งของสาเหตุ
 - เลือก 3 หมายถึง ท่านไม่แน่ใจว่าท่านเป็นสาเหตุของสถานการณ์ครั้งนี้หรือไม่
 - 0.3 ไม่คิดว่าตนเองมีส่วนต้องรับผิดชอบ 1 2 ☒ 3 4 5 มีส่วนต้องรับผิดชอบ
 - เลือก 4 หมายถึง ท่านเห็นด้วยว่าท่านมีส่วนรับผิดชอบต่อสถานการณ์ครั้งนี้

ตอนที่ 2 แบบสอบถามการเผชิญปัญหาและฝ่าฟันอุปสรรค

1. หากข้าพเจ้าทะเลาะกับลูกอย่างรุนแรง ข้าพเจ้า.....
 - 1.1 ไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ได้ 1 2 3 4 5 สามารถควบคุมได้
 - 1.2 ไม่คิดว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสาเหตุ 1 2 3 4 5 เป็นส่วนหนึ่งของสาเหตุ
 - 1.3 ไม่คิดว่าตนเองมีส่วนต้องรับผิดชอบ 1 2 3 4 5 มีส่วนต้องรับผิดชอบ
 - 1.4 คิดว่ามีผลกระทบต่องานอื่น 1 2 3 4 5 ไม่มีผลกระทบต่องานอื่น
 - 1.5 รับรู้ว่าไม่พยายามแก้ไขปัญหานี้ 1 2 3 4 5 พยายามแก้ไขปัญหานี้จนกว่าจะคลี่คลาย
2. หากลูกข้าพเจ้าประสบปัญหาทางการเรียนอย่างหนัก ข้าพเจ้า.....
 - 2.1 ไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ได้ 1 2 3 4 5 สามารถควบคุมได้
 - 2.2 ไม่คิดว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสาเหตุ 1 2 3 4 5 เป็นส่วนหนึ่งของสาเหตุ
 - 2.3 ไม่คิดว่าตนเองมีส่วนต้องรับผิดชอบ 1 2 3 4 5 มีส่วนต้องรับผิดชอบ
 - 2.4 คิดว่ามีผลกระทบต่องานอื่น 1 2 3 4 5 ไม่มีผลกระทบต่องานอื่น
 - 2.5 รับรู้ว่าไม่พยายามแก้ไขปัญหานี้ 1 2 3 4 5 พยายามแก้ไขปัญหานี้จนกว่าจะคลี่คลาย

3. หากข้าพเจ้าไม่สามารถแบ่งเวลาจากการทำงานเพื่อดูแลลูกได้อย่างเต็มที่ ข้าพเจ้า.....

3.1 ไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ได้	1	2	3	4	5	สามารถควบคุมได้
3.2 ไม่คิดว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสาเหตุ	1	2	3	4	5	เป็นส่วนหนึ่งของสาเหตุ
3.3 ไม่คิดว่าตนเองมีส่วนต้องรับผิดชอบ	1	2	3	4	5	มีส่วนต้องรับผิดชอบ
3.4 คิดว่ามีผลกระทบต่อเรื่องอื่น	1	2	3	4	5	ไม่มีผลกระทบต่อเรื่องอื่น
3.5 รับรู้ว่าไม่พยายามแก้ไขปัญหา	1	2	3	4	5	พยายามแก้ปัญหาจนกว่าจะคลี่คลาย

4. หากข้าพเจ้ามีปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายภายในครอบครัว ข้าพเจ้า.....

4.1 ไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ได้	1	2	3	4	5	สามารถควบคุมได้
4.2 ไม่คิดว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสาเหตุ	1	2	3	4	5	เป็นส่วนหนึ่งของสาเหตุ
4.3 ไม่คิดว่าตนเองมีส่วนต้องรับผิดชอบ	1	2	3	4	5	มีส่วนต้องรับผิดชอบ
4.4 คิดว่ามีผลกระทบต่อเรื่องอื่น	1	2	3	4	5	ไม่มีผลกระทบต่อเรื่องอื่น
4.5 รับรู้ว่าไม่พยายามแก้ไขปัญหา	1	2	3	4	5	พยายามแก้ปัญหาจนกว่าจะคลี่คลาย

5. หากข้าพเจ้าไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในครอบครัวได้ ข้าพเจ้า.....

5.1 ไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ได้	1	2	3	4	5	สามารถควบคุมได้
5.2 ไม่คิดว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสาเหตุ	1	2	3	4	5	เป็นส่วนหนึ่งของสาเหตุ
5.3 ไม่คิดว่าตนเองมีส่วนต้องรับผิดชอบ	1	2	3	4	5	มีส่วนต้องรับผิดชอบ
5.4 คิดว่ามีผลกระทบต่อเรื่องอื่น	1	2	3	4	5	ไม่มีผลกระทบต่อเรื่องอื่น
5.5 รับรู้ว่าไม่พยายามแก้ไขปัญหา	1	2	3	4	5	พยายามแก้ปัญหาจนกว่าจะคลี่คลาย

ตอนที่ 3 แบบสอบถามความฉลาดทางอารมณ์

ข้อคำถาม	ตรงกับความเป็นจริง					
	ไม่ เลย (1)	น้อย ที่สุด (2)	น้อย (3)	ปาน กลาง (4)	มาก (5)	มาก ที่สุด (6)
1. เมื่อลูกทำให้ข้าพเจ้าหงุดหงิด ข้าพเจ้าสามารถรับรู้อารมณ์ที่เปลี่ยนแปลงของตนเอง						
2. ข้าพเจ้าสามารถบอกได้ถึงอารมณ์ตนเองในขณะนี้						
3. ข้าพเจ้ารับรู้ข้อดีและข้อด้อยของตนเองในการทำตามบทบาทของพ่อแม่						
4. ข้าพเจ้าสามารถบอกได้ว่าเรื่องใดที่ทำให้ข้าพเจ้าเป็นทุกข์						
5. ข้าพเจ้ารู้สาเหตุของความโกรธและการแสดงออกของตนเอง						
6. ข้าพเจ้ารู้ถึงที่มาของความเครียดและผลเสียของความเครียด						
7. ข้าพเจ้ามั่นใจว่าเป็นทั้งพ่อและแม่ที่ดีให้กับลูก						
8. ข้าพเจ้าสามารถปรับตัวต่อผู้คนและสถานที่ใหม่ได้เป็นอย่างดี						
9. ข้าพเจ้าเป็นคนที่ถูกสามารถให้ความไว้วางใจได้						
10. ข้าพเจ้าสามารถปรับตัวได้ดีต่อการเป็นพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว						
11. ข้าพเจ้าเป็นคนที่รับผิดชอบต่อการกระทำของตัวเอง						
12. ข้าพเจ้าสามารถควบคุมสติและหาทางออกได้เมื่อมีปัญหา						
13. เมื่อข้าพเจ้าเครียด ข้าพเจ้ามีวิธีผ่อนคลายความเครียด						
14. ข้าพเจ้ามีความหวังอยู่เสมอ แม้จะพบเจอสถานการณ์เลวร้าย						
15. ข้าพเจ้ามีความเชื่อว่าทุกปัญหาย่อมทางออก						
16. ข้าพเจ้าเชื่อว่าเมื่อพยายามอย่างเต็มที่แล้วข้าพเจ้าผ่านปัญหาไปได้						
17. ข้าพเจ้าเชื่อว่าบทบาทพ่อแม่มีคุณค่า จึงพยายามทำหน้าที่ให้ดีที่สุด						
18. ข้าพเจ้าสามารถรวบรวมกำลังใจและกลับมาทำหน้าที่ของตนได้ เมื่อพบความผิดหวัง						
19. ข้าพเจ้ามีวิธีให้กำลังใจตนเอง						
20. เมื่อลูกมีเรื่องทุกข์เสียใจ ข้าพเจ้ารับฟังและพูดปลอบใจ						
21. ข้าพเจ้าสามารถรับรู้ความรู้สึกของลูกได้จากการสังเกตสีหน้าและท่าทาง						
22. เมื่อลูกรู้สึกเสียใจ ข้าพเจ้ารู้สึกเห็นใจลูก						
23. ข้าพเจ้ารู้สึกได้ถึงเรื่องทุกข์ใจของลูก แม้จะไม่ได้แสดงออกมาเป็นคำพูด						
24. ข้าพเจ้าไม่ล้อเลียนเรื่องความแตกต่างของลูกกับเพื่อนคนอื่นๆ						
25. ข้าพเจ้าส่งเสริมความรู้ให้ลูกตามความสนใจ โดยการพาไปเรียนรู้จากสถานที่จริง เช่น การพาไปพิพิธภัณฑ์ เป็นต้น						

ข้อความ	ตรงกับความเป็นจริง					
	ไม่ เลย (1)	น้อย ที่สุด (2)	น้อย (3)	ปาน กลาง (4)	มาก (5)	มาก ที่สุด (6)
26.ข้าพเจ้าจะใช้คำพูดที่ชัดเจนได้ใจความมากกว่าการบ่น เมื่อต้องการให้ ลูกทำสิ่งต่างๆ						
27.ข้าพเจ้ามักจะโต้เถียงกับลูกเพื่อเอาชนะ						
28.ข้าพเจ้ามักจะปล่อยให้ความขัดแย้งผ่านไปโดยไม่ทำการแก้ไข						
29.ข้าพเจ้าให้ความใกล้ชิดและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับลูก						
30.ข้าพเจ้าตั้งใจพาลูกไปเที่ยวพักผ่อนในวันหยุด เพื่อเสริมสร้าง ความสัมพันธ์						

ตอนที่ 4 แบบสอบถามการสนับสนุนทางสังคม

ข้อคำถาม	ตรงกับความเป็นจริง					
	ไม่ เลย (1)	น้อย ที่สุด (2)	น้อย (3)	ปาน กลาง (4)	มาก (5)	มาก ที่สุด (6)
1. ข้าพเจ้าได้รับกำลังใจจากเพื่อนหรือครอบครัว เมื่อเกิดความเหนื่อยล้า						
2. ข้าพเจ้าสามารถระบายปัญหาและความคับข้องใจให้คนในครอบครัวหรือเพื่อนฟังได้						
3. ข้าพเจ้าได้รับความเอาใจใส่จากครอบครัวเดิมหรือคนรอบข้าง						
4. ครอบครัวเดิมหรือคนรอบข้างมักสอบถามสารทุกข์สุกดิบภายในครอบครัวของข้าพเจ้า						
5. ข้าพเจ้าได้รับการยกย่องจากบุคคลรอบข้างในการทำบทบาทของครอบครัว						
6. เมื่อข้าพเจ้าเหน็ดเหนื่อยจากการเลี้ยงลูก เพื่อนหรือครอบครัวจะให้กำลังใจ						
7. ข้าพเจ้าสัมผัสได้ถึงความรัก ความอบอุ่นหรือความสบายใจจากเพื่อนหรือครอบครัว						
8. ข้าพเจ้ามีเพื่อนที่ช่วยให้คำแนะนำในการแก้ไขปัญหาครอบครัว						
9. ข้าพเจ้าได้รับข้อมูลจากบุคคลรอบข้างเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกให้เหมาะสมตามวัย						
10. เมื่อมีปัญหาทางการเงิน ข้าพเจ้าได้รับการชี้แนะจากบุคคลรอบข้างในการแก้ไขปัญหา						
11. ข้าพเจ้าได้รับคำแนะนำที่ดีจากบุคคลรอบข้างในการจัดการกับอารมณ์และความเครียด						
12. ข้าพเจ้าได้ข้อมูลข่าวสารในการป้องกันโรคและการดูแลสุขภาพจากเพื่อน						
13. เมื่อข้าพเจ้ามีปัญหาในเรื่องพฤติกรรมของลูก เพื่อนและครอบครัวให้คำแนะนำในการดูแลแก้ไข						
14. ข้าพเจ้ามีปัญหาทางการเงิน บุคคลรอบข้างพร้อมให้ความช่วยเหลือ						
15. เมื่อสิ่งของภายในบ้านเสียหาย ขาดแคลน มีผู้ให้ความช่วยเหลือข้าพเจ้า						
16. หากข้าพเจ้าต้องการความช่วยเหลือด้านการศึกษาลูกข้าพเจ้า ครอบครัวและเพื่อน						
17. ครอบครัวสามารถดูแลลูกแทนข้าพเจ้าได้เมื่อข้าพเจ้าไม่มีเวลา						
18. ข้าพเจ้าไว้วางใจญาติไปทำธุระของลูกแทนได้เมื่อข้าพเจ้าไม่ว่าง						

ตอนที่ 5 แบบสอบถามการมีแบบอย่างของบิดามารดา

ข้อคำถาม	ตรงกับความเป็นจริง					
	ไม่ เลย (1)	น้อย ที่สุด (2)	น้อย (3)	ปาน กลาง (4)	มาก (5)	มาก ที่สุด (6)
1. ข้าพเจ้าอ่านหนังสือการดูแลลูกและนำวิธีการต่างๆมาปรับใช้กับลูกของตนเอง						
2. ข้าพเจ้าเลือกของเล่นเสริมพัฒนาการให้ลูกโดยศึกษาจากเว็บไซต์ต่างๆ						
3. ข้าพเจ้าดูรายการเกี่ยวกับพ่อแม่ในการทำบทบาทพ่อแม่เพื่อนำมาปรับใช้กับตนเอง						
4. ข้าพเจ้าได้แนวทางการสอนการทำตามกฎระเบียบต่างๆของลูกจากพ่อแม่คนอื่นๆ ผ่านเว็บไซต์						
5. ข้าพเจ้าเข้าร่วมกลุ่มของพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวเพื่อหาความรู้ในการดูแลลูก						
6. ข้าพเจ้าเรียนรู้การปฏิบัติตัวต่อเด็กในวัยต่างๆผ่านหนังสือ						
7. ข้าพเจ้าศึกษาการทำอาหารที่มีประโยชน์จากพ่อแม่คนอื่นๆ						
8. ข้าพเจ้าศึกษาการลงทุน การออมเงิน การกู้ยืมเงินในยามฉุกเฉินจากรายการและจากหนังสือต่างๆ เพื่อสร้างความมั่นคงให้ครอบครัว						
9. ข้าพเจ้าติดตามจากพ่อแม่คนอื่นๆ ในเว็บไซต์เกี่ยวกับการดูแลลูกเพื่อศึกษาและนำมาปรับใช้กับตัวเอง						
10. ข้าพเจ้าติดตามสถานที่ต่างๆตามสื่อเพื่อพาลูกไปเที่ยว						
11. ข้าพเจ้าดูวิธีการแก้ไขปัญหาของลูกจากครอบครัวคนอื่น เพื่อนำวิธีการมาปรับใช้กับตนเอง						

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	อภินดา ชัยมานะเดช
วัน เดือน ปี เกิด	16 กุมภาพันธ์ 2531
วุฒิการศึกษา	บริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาบัญชี จากมหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม ปี 2553 การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาพัฒนาการ จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปี 2561
ที่อยู่ปัจจุบัน	109/47 หมู่บ้านมายเพลส ซ.ติวานนท์-ปากเกร็ด56 ต.บ้านใหม่ อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี 11120

